
MEDENİ USUL HUKUKUNA GİRİŞ

Özet Notlar

Dr. Mustafa Afyonluoglu

Bu dokümanın en güncel şekli, ücretsiz olarak <http://afyonluoglu.org/sof-ders-notlari/> adresinden indirilebilir.

© 2019-2023 Dr Mustafa AFYONLUOĞLU - Dokümandan alıntı yapılması halinde kaynak gösterilmesi zorunludur. Başka bir yerde yayımlanması, web sitesinin referans gösterilmesi ve orijinal şekli üzerinde ekleme, değişiklik ve kesinti yapmamak kaydı ile izne tabi değildir.

© 2019 - 2023 Dr. Mustafa AFYONLUOĞLU

Sorumluluk Reddi: Bu dokümanda yer alan bilgiler AÜ AÖF E-Kampüs'te yayımlanan ders materyalleri, ilgili eğitim videoları ve ilgili mevzuat dikkate alınarak hazırlanmıştır. Dokümandaki bilgilerde yer alan olası hata ve eksikliklerden sorumluluk kabul edilmemektedir. Adalet programı sınavlarına hazırlanmada temel kaynak olarak Anadolu Üniversitesi e-Kampüs sisteminde yer alan ders materyalleri esas alınmalıdır.

Bu dokümanın en güncel şekli, ücretsiz olarak <http://afyonluoglu.org/aof-ders-notlari/> adresinden indirilebilir.

Dokümandan alıntı yapılması halinde kaynak gösterilmesi zorunludur.

Başka bir yerde yayımlanması, web sitesinin referans gösterilmesi ve orijinal şekli üzerinde ekleme, değişiklik ve kesinti yapmamak kaydı ile izne tabi değildir.

Son Güncelleme Tarihi: 03.12.2022

AÖF HUK227U Medeni Usul Hukukuna Giriş Ders Notları

Hazırlayan: Dr. Mustafa AFYONLUOĞLU

Anadolu Üniversitesi
Açık Öğretim Fakültesi Adalet Programı
HUK227U Medeni Usul Hukukuna Giriş Ders Notları

BÖLÜMLER

- Bölüm 1:** Medeni Usul Hukuku Kavramı ve Mahkemelerin Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı
Bölüm 2: Adli Yargı Hukuk Mahkemeleri ve Bu Mahkemeler Arasındaki İlişkiler
Bölüm 3: Davada Taraflar ve Yargılamaya Katılan Üçüncü Kişiler
Bölüm 4: Dava Kavramı, Davanın Türleri, Dava Şartları ve İlk İtirazlar, Davanın Temel Aşamaları
Bölüm 5: İspat Hukuku, Hüküm ve Davaya Son Veren Taraf Usul İşlemleri
Bölüm 6: Kanun Yolları
Bölüm 7: Geçici Hukuki Koruma, İhtiyati Tedbir ve Delil Tespiti
Bölüm 8: Tahkim, Arbuluculuk ve Bireysel Başvuru

İLGİLİ MEVZUAT (Doğrudan Erişim Adresi: <http://afyonluoglu.org/aof-medeni-hukuk-giris/>)

Temel Kanunlar

- 2709 sayılı T.C. Anayasası: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2709.pdf>
- 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=4721&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>
- 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=6102&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>
- 2797 sayılı Yargıtay Kanunu: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2797&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>
- 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=6100&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>
- 4787 sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=4787&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>
- 7036 sayılı İş Mahkemeleri Kanunu: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=7036&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>
- 5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5235&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>
- 492 sayılı Harçlar Kanunu: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=492&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>
- 7201 sayılı Tebligat Kanunu: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=7201&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=3>

İlgili Diğer Kanunlar

- 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=657&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>
- 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2004&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=3>
- 2247 sayılı Uyuşmazlık Mahkemesinin Kuruluş Ve İşleyişi Hakkında Kanun: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2247&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>

- 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu:
<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2577&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>
- 2802 sayılı Hakimler ve Savcılar Kanunu:
<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2802&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>
- 3402 sayılı Kadastro Kanunu:
<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=3402&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>
- 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu:
<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=4686&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>
- 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu:
<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5271&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>
- 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun:
<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5718&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>
- 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu:
<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5846&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=3>
- 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun:
<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=6502&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>
- 6087 sayılı Hakim ve Savcılar Kurulu Kanunu:
<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=6087&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>
- 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu:
<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=6100&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>
- 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun:
<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=6216&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>
- 6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu:
<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=6325&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>
- 7036 sayılı İş Mahkemeleri Kanunu:
<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=7036&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>

Uluslararası Sözleşmeler

- Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi:
https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020100123bm_40.pdf

İçindekiler

Kısaltmalar

BÖLÜM 1: Medeni Usul Hukuku Kavramı ve Mahkemelerin Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı

Medeni Usul Hukuku Kavramı ve Yargı Örgütü..... 1

Medeni Usul Hukukunun Konusu Amacı ve Kaynakları..... 2

Yargılama Faaliyetinin Niteliği, Süjeleri ve Mahkemelerin Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı..... 3

BÖLÜM 2: Adli Yargı Hukuk Mahkemeleri ve Bu Mahkemeler Arasındaki İlişkiler

İlk Derece (*Hüküm*) Mahkemeleri..... 5

İkinci Derece (*İstinaf*) Mahkemeleri (BAM)..... 10

Üçüncü Derece (*Temyiz*) Mahkemesi (Yargıtay)..... 10

İstinabe ve Naip Tayini..... 11

BÖLÜM 3: Davada Taraflar ve Yargılamaya Katılan Üçüncü Kişiler

Medeni Yargıda Taraf Kavramı..... 11

Dava Arkadaşlığı..... 12

Davaya Fer'i Müdahale..... 13

Davaya Asli Müdahale..... 14

Davanın İhbarı..... 14

Davada Tarafların Temsili..... 15

BÖLÜM 4: Dava Kavramı, Davanın Türleri, Dava Şartları ve İlk İtirazlar, Davanın Temel Aşamaları

Dava Kavramı..... 16

Dava Çeşitleri..... 16

Dava Şartları..... 18

İlk İtirazlar..... 19

Davanın Temel Aşamaları..... 19

Ön İnceleme..... 22

Tahkikat..... 23

BÖLÜM 5: İspat Hukuku, Hüküm ve Davaya Son Veren Taraf Usul İşlemleri

İspat Hukuku..... 25

Deliller ve İncelenmesi..... 27

Tahkikatın Sona Ermesi, Sözlü Yargılama ve Hüküm..... 33

Davaya Son Veren Taraf Usul İşlemleri..... 35

BÖLÜM 6: Kanun Yolları

Genel Olarak Kanun Yolları	36
İstinaf	37
Temyiz	41
Yargılamanın İadesi	43
BÖLÜM 7: Geçici Hukuki Koruma, İhtiyati Tedbir ve Delil Tespiti	
Geçici Hukuki Koruma	44
İhtiyati Tedbir	45
Delil Tespiti	47
BÖLÜM 8: Tahkim, Arabuluculuk ve Bireysel Başvuru	
Tahkim	48
Arabuluculuk	52
Bireysel Başvuru	54

Kısaltmalar

AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AY	Anayasa
AYM	Anayasa Mahkemesi
BAM	Bölge Adliye Mahkemesi
CMK	Ceza Muhakemesi Kanunu
GTB	Gümrük ve Ticaret Bakanlığı
HMK	Hukuk Muhakemeleri Kanunu
HUAK	Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu
İK	İcra ve İflas Kanunu
İMİK	İş Mahkemeleri Kanunu
MÖHUK	Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun
MTK	Milletlerarası Tahkim Kanunu
SGK	Sosyal Güvenlik Kurumu
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
TKHK	Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun
TMK	Türk Medeni Kanunu
TTK	Türk Ticaret Kanunu
UMK	Uyuşmazlık Mahkemesinin Kuruluş Ve İşleyişi Hakkında Kanun
VS	Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi
YCB	Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı
◀ 2022 ▶	2022 Ara Sınav Sorusu

Bu özet dokümanı, Anadolu Üniversitesi AÖF Adalet Programı 2022-2023 öğretim yılı ders kitabı (Eylül 2020) ve ilgili mevzuat esas alınarak hazırlanmıştır.

BÖLÜM 1: Medeni Usul Hukuku Kavramı ve Mahkemelerin Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı

- Toplum halinde yaşayan insanların meydana getirdiği en temel ve küçük oluşum aile, en örgütlü ve büyük yapı ise devlettir.

Sosyal Düzen Kuralları: İnsanların toplum halinde yaşayışları sırasında gerek birbirleriyle ve gerekse oluşturdukları yapılarla olan ilişkilerinin bir düzen içinde sürdürülebilmesi için ihtiyaç duyulan kurallar (hukuk, din, ahlak, örf ve adet ve görgü kuralları)

- Sadece hukuk kurallarının riayet görmesi, kendileri için öngörülmüş olan müeyyidelerin (*devletin güvencesinde*) cebren (*zorla*) yerine getirilmesi ayrıcalığına sahiptir.

- Hukuk kuralları soyut ve genel niteliktedir, esas itibarıyla, kişilerle kişiler ve kişilerle onların oluşturdukları diğer kurumlar arasındaki ilişkileri düzenler

Medeni Usul Hukuku Kavramı ve Yargı Örgütü

Yargı Örgütü (mahkemeler): Hukuk kurallarına riayet edilmemesi halinde (*devlet adına yetki kullanarak*) öngörülen müeyyidenin uygulanmasına karar verme yetkisine sahip bağımsız ve tarafsız kurumlar

Medeni Yargı: Özel hukuk alanına giren hukuk dallarında düzenlenmiş olan hukuki ilişkilerden kaynaklanan uyuşmazlıkların, hukuk mahkemelerince, medeni usul hukuku tarafından öngörülen yöntemler dahilinde çözümlenmesi

Medeni Usul Hukuku: Medeni yargı alanına giren uyuşmazlıkların mahkemeler eliyle çözümünde uygulanacak olan ayrı bir hukuk disiplini (*Özel hukuk alanına dahil (maddi) hukuk normlarının öngördükleri haklara riayetle yükümlü olanlar bakımından, yargı örgütünün söz konusu müeyyideye karar verme sürecini düzenleyen kurallar bütünü*)

İcra ve İflas Hukuku: Söz konusu süreç sonucunda verilen kararın zorla yerine getirilmesini düzenleyen kurallar bütünü

Hak: Hukuk kuralıyla korunan menfaat (*Bu menfaat kişisel ise özel hukuk, toplumsal ise kamu hukuku devreye girer*)

Uyuşmazlık: Hakkın ihlal edilmesi halinde menfaat dengesinin bozulması

Yargı: Soyut hukuk kurallarının, bağımsız ve tarafsız mahkemeler tarafından, somut bir uyuşmazlığın giderilmesi amacıyla, yargısal usullere uyularak tatbik edilmesi

Yargı Kolu: Nitelikleri açısından bir bütün teşkil eden dava ve işlerin ayrı bir yargılama usulüne tabi kılınmasıyla oluşturulan bütünlük ◀ 2022 ▶

- Anayasa yargısı
- Adli yargı
- İdari yargı
- Hesap yargısı
- Seçim yargısı
- Uyuşmazlık yargısı

Yargı Örgütü: Mahkemelerin kuruluş ve örgütlenişi, çalışmalarına ilişkin dış şartların belirlenmesi ve yargılama faaliyetine doğrudan yahut dolaylı şekilde katılan kişilerin statüleri ile görev ve yetkilerinin belirlenmesi; ayrıca, verilen kararların yerine getirilmesiyle görevli kılınmış cebri icra organlarının kuruluş ve işleyişi

Bölge Adliye Mahkemesi (BAM): Verildiği anda kesin olmayan nihai kararlara ilişkin hem vakia hem olgu denetimi yapan üst mahkeme

Yüksek Mahkeme: İlk derecede verilen nihai kararların hukuka uygun olup olmadığını kontrol eden ve böylece aynı zamanda ilgili yargı kolu açısından ülkede içtihat birliğinin sağlanması görevini yerine getiren mahkemeler

- Anayasa Mahkemesi
- Yargıtay
 - **Amacı:** BAM tarafından verilir, verildiği anda kesin olmayan nihai kararların hukuka uygunluk (temyiz) denetiminin yapılması
- Danıştay
- Uyuşmazlık Mahkemesi

Genel Mahkeme: Bakacakları dava ve işler belli kişi yahut iş gruplarına göre sınırlandırılmamış bulunan, bilakis, medeni yargı alanına dahil olup bir özel mahkemenin görevine girmeyen bütün uyuşmazlıklara bakmakla görevli kılınan mahkemeler

- Sulh Hukuk Mahkemesi
- Asliye Hukuk Mahkemesi

Özel Mahkeme: Her biri bir özel kanuna yahut bir genel (temel) kanun içindeki özel düzenlemeye dayanılarak kurulan mahkemeler (*bakacakları dava ve işler belli kişi yahut iş gruplarına göre belirlenmiştir*)

- Aile mahkemeleri
- Fikri ve sınai haklar hukuk mahkemeleri
- İcra mahkemeleri
- İş mahkemeleri
- Kadastro mahkemeleri
- Ticaret mahkemeleri
- Tüketici mahkemeleri

Medeni Usul Hukukunun Konusu Amacı ve Kaynakları

Konusu: Mahkemeye yöneltilen bir dava¹ veya talebin² mahkeme tarafından karara bağlanmasına kadar olan sürecin yöntem açısından düzenlenmesine, verilen kararın kesinleşmesine ve kararın doğruluğu sonuçların ortaya konulmasına dair kurallar

Amacı: Mahkeme önüne gelen dava ve taleplerin hukuka uygun ve akılcı bir yöntemle karara bağlanması (*mahkemenin önüne gelen dava ve talepleri karara bağlaması sürecinin tabi olduğu kuralları düzenlemek, bu yolla belirlilik sağlamak ve keyfiliğin önüne geçmek*)

İkincil Amaçlar:

- Hukuki Güvenlik ve Barış
- Sosyal Barış

¹ Bir karar vermesi için mahkeme önüne getirilen hususun maddi hukukun tanıdığı bir hak veya getirdiği bir yükümlüğe ilişkin bir uyuşmazlık olması durumu

² (Dava dışında) karar vermesi için mahkeme önüne getirilen diğer hususlar

Kaynakları:

- T.C. Anayasası
- 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu
- 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu
- 2797 sayılı Yargıtay Kanunu
- 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu
- 4787 sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun
- 7036 sayılı İş Mahkemeleri Kanunu
- 5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun
- 492 sayılı Harçlar Kanunu
- 7201 sayılı Tebligat Kanunu

Yargılama Faaliyetinin Niteliği, Süjeleri ve Mahkemelerin Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı

- Dava açılmasıyla birlikte, **davacı**, **davalı** ve **mahkemeden** oluşan süjeler arasında üçlü bir usul hukuku ilişkisi ortaya çıkar

Yargılama Faaliyetinin Süjeleri:

- Mahkeme (hakim, zabıt katibi, yazı işleri görevlileri)
- Davanın tarafları

Hukukun Üstünlüğü İlkesi: Koyduğu hukuk kurallarıyla bunları koyanların bağıllığı ve hukuk kurallarını yürütmekle görevlendirilen organların bu faaliyetleri esnasında hukuka uygun davranma zorunlulukları

AY md 138 Mahkemelerin Bağımsızlığı: “Hakimler, görevlerinde bağımsızdırlar; Anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdanı kanaatlerine göre hüküm verirler.

Hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hakimlere emir ve talimat veremez; genelge gönderemez; tavsiye ve telkinde bulunamaz.

Görülmekte olan bir dava hakkında Yasama Meclisinde yargı yetkisinin kullanılması ile ilgili soru sorulamaz, görüşme yapılamaz veya herhangi bir beyanda bulunulamaz.

Yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır; bu organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez.”

AY md 139 Hakimlik ve Savcılık Teminatı “Hakimler ve savcılar azlolunamaz, kendileri istemedikçe Anayasada gösterilen yaştan önce emekliye ayrılamaz; bir mahkemenin veya kadronun kaldırılması sebebiyle de olsa, aylık, ödenek ve diğer özlük haklarından yoksun kılınamaz.” ◀ 2022 ▶

AY md 140 Hakimlik ve Savcılık Mesleği “... Hakimler, mahkemelerin bağımsızlığı ve hakimlik teminatı esaslarına göre görev ifa ederler. ... Hakimler ve savcılar, kanunda belirtilenlerden başka, Resmi ve özel hiçbir görev alamazlar.”

- Hakimlerin ve savcılarının coğrafi teminatları yoktur
- Hakimler (ve savcılar) idari görevleri yönünden Adalet Bakanlığı'na bağlıdırlar
- **Bağımsızlık “statü”** açısından değerlendirilirken, “**tarafsızlık**” bakılmakta olan her bir somut **davanın tarafları** bakımından dikkate alınacak olan bir husustur

Hakimin (Davaya Bakmaktan) Yasaklılığı

! Yasaklılık sebeplerinden birinin mevcudiyeti karşısında hakimin tarafsız kalamayacağına kesin gözüyle bakılmaktadır

Yasaklılık Sebepleri: (HMK md 34)

- Kendisine ait olan veya doğrudan doğruya ya da dolayısıyla ilgili olduğu davada
- Aralarında evlilik bağı kalkmış olsa bile eşinin davasında
- Kendisi ve eşinin altsoy veya üstsoyunun davasında
- Kendisi ile arasında evlatlık bağı bulunanın davasında
- Üçüncü derece de dahil olmak üzere, kan veya kendisini oluşturan evlilik bağı kalksa dahi kayın hısımlığı bulunanların davasında
- Nişanlısının davasında
- İki taraftan birinin vekili, vasisi, kayyımı veya yasal danışmanı sıfatıyla hareket ettiği davada

◀ 2022 ▶

- Yasaklılık bir mutlak bozma sebebidir. Hükmün, hakkında yasaklılık sebebi olan bir hakim tarafından verilmiş bulunması aynı zamanda bir yargılamanın yenilenmesi nedeni teşkil eder (HMK md 375/1). Ancak hükmün iptali, süresi içinde ve usulüne uygun olarak kanun yollarına gidilmek suretiyle sağlanmazsa bu hüküm artık geçerli olur
- Hakimin yasaklılık sebepleri kanunda sayılanlarla sınırlıdır, genişletilemez
- Yasaklılık sebeplerinden birisinin mevcut olması durumunda hakim, talep olmasa dahi, bunu re'sen gözeterek çekilme kararı vermek zorundadır. Taraflar da yargılamanın her aşamasında ve kanun yolları aşamasında bu durumu ileri sürebilirler
- Hakkında yasaklılık sebebi bulunan hakimin huzuruyla yapılan bütün işlemler, üst mahkemenin kararıyla iptal olunabilir; hüküm ve kararlar ise her halde iptal olunur (HMK md 35/1)

Hakimin Reddi

! Hakimin tarafsızlığından şüphe edilmesini gerektiren önemli bir durumun mevcut olması gerekir

! Reddini gerektiren bir neden bulunmasına rağmen kendisini bizzat reddederek çekilmeyen hakim, iki taraftan biri (*ret sebebini ,en geç, öğrendikten sonraki ilk duruşmada*) delillerini de içeren bir dilekçe³ ile ret talebinde bulununcaya kadar davaya bakabilir (HMK md 37). Kanun yollarında ret talebi yapılamaz (*ancak hakkında ret sebebi bulunan hakim tarafından verilen kararın usul yahut esas yönünden hukuka aykırılığı ileri sürülebilir*) ◀ 2022 ▶

Ret Süreci:

- Ret dilekçesi, **BİR HAFTA**'lık süre içinde cevap vermesi için, karşı tarafa tebliğ edilir
- Ret talebini içeren dosya, varsa karşı tarafın cevabıyla birlikte, reddi istenen hakime verilir
- Hakim, **BİR HAFTA** içinde dosyayı inceleyerek ret sebepleri hakkında kendi düşüncesini yazılı olarak belirtir ve dosyayı (*ret talebi hakkında karar verecek olan merciye gönderilmek üzere*), yazı işleri müdürüne verir
- Çekilmenin kanuna uygun olup olmadığı hususu merci tarafından incelenerek karara bağlanır
- Ret talebi karara bağlanıncaya kadar, hakim kural olarak davaya devam edemez
- Esas hüküm bakımından istinaf yolu açık bulunan dava ve işlerde ret talebi hakkındaki merci kararına karşı tefhim veya tebliğ tarihinden itibaren **BİR HAFTA** içinde istinaf yoluna gidilebilir (HMK md 43/1-3)

³ Ret sebepleri hakkında yemin teklif olunamaz (HMK md 42/3). Ret sebebinin mevcudiyetinin tam olarak ispatlanması aranmaz; ret sebebinin muhtemel görülmesi (*yaklaşık ispat*) halinde merci ret talebini kabul eder

Ret Sebepleri: (HMK md 36)

- Davada iki taraftan birine öğüt vermiş ya da yol göstermiş olması
- Davada iki taraftan birine veya üçüncü kişiye, kanunen gerekmediği halde, görüşünü açıklamış olması
- Davada, tanık veya bilirkişi olarak dinlenmiş veya hakim ya da hakem sıfatıyla hareket etmiş olması; uyuşmazlıkta arabuluculuk veya uzlaştırıcılık yapmış bulunması
- Davanın, dördüncü derece de dahil yansoy hısımlarına ait olması
- Dava esnasında, iki taraftan birisi ile davası veya aralarında bir düşmanlık bulunması

BÖLÜM 2: Adli Yargı Hukuk Mahkemeleri ve Bu Mahkemeler Arasındaki İlişkiler

Görev İlişkisi: Bir dava veya çekişmesiz yargı işinin adli yargı hukuk mahkemelerinden hangisi tarafından görülmesi gerektiğini belirleyen kurallar bütünü

- Kanunla belirlenir ve kamu düzenine ilişkindir (HMK md 1)
- **Dava** hangi mahkemede açılmalı?
 - Özel mahkemelerden birisinin görev alanına giriyor mu? →Özel mahkeme
 - Sulh hukuk mahkemesinin görev alanına giriyor mu? →Sulh hukuk mahkemesi
 - (*Genel görevli mahkeme olarak*) Asliye hukuk mahkemesinin görev alanına giriyor mu? →Asliye hukuk mahkemesi

Not: Çekişmesiz yargı işlerinde genel görevli mahkeme sulh hukuk mahkemesidir

Yetki İlişkisi: Coğrafi olarak bir davaya hangi yer mahkemesinde bakılacağını belirleyen kurallar⁴

Kesin yetki → davanın mutlaka kanun koyucunun gösterdiği yetkili mahkemede açılması gerekir (*dava şartıdır*)

Kesin olmayan yetki → kamu düzenine ilişkin değildir. Bu nedenle bir ilk itiraz olarak ileri sürülür

İlk Derece (Hüküm) Mahkemeleri

Özel Mahkemeler (*belirli kişiler arasındaki veya belirli nitelikteki uyuşmazlıkların çözümü için kurulmuş ayrı mahkemeler*)

- **Aile Mahkemesi:**
 - Kurulmayan yerlerde Asliye Hukuk Mahkemesi bu konudaki davalara bakar
 - Yazılı yargılama usulü uygulanır, bu nedenle adli tatile tabidirler
 - Davalar görülmesi sırasında, psikolog, pedagog, sosyal çalışmacı gibi bir uzmanın bulunması zorunludur
 - Bu mahkemelerde görev yapacak hakim tercihen evli ve çocuk sahibi, otuz yaşını doldurmuş ve aile hukuku alanında lisansüstü eğitim yapmış olan hakimler arasından atanır
 - **Mahkemenin Görevleri:** Aile hukukundan doğan dava ve işlere bakmak (*nişanlanmada hediyelerin iadesi, nişan bozulması nedeni ile açılan tazminat davaları, evliliğin iptali, boşanma davası, mal rejimlerinin tasfiyesi, velayet ve evlatlık edinmeden kaynaklanan dava ve işler ...*)

⁴ Medeni yargı alanındaki yetki kuralları asıl olarak HMK'da düzenlenmiştir

- **İcra Mahkemesi:**
 - Arz edilen hususlar ivedi işlerden sayılır ve basit yargılama usulü uygulanır
 - Şikayet halinde duruşma yapmaksızın **10 GÜN** içinde karar verir
 - Duruşmalar zorunlu hallerde **30 GÜN**'ü geçmemek üzere ertelenebilir
 - Ceza mahkemeleri gibi hürriyeti bağlayıcı cezalar verebilir
 - İcra mahkemesi kararları, kural olarak maddi anlamda kesin hüküm teşkil etmez. Ancak:
 - İhalenin feshi taleplerinin reddi,
 - istihkak davaları ve
 - yalan beyanda bulunan üçüncü kişilere karşı açılan tazminat davalarında kesin hüküm niteliğinde kararlar verir
 - **Mahkemenin Görevleri:**
 - İcra ve iflas dairelerinin (**7 GÜN** içerisinde yapılacak şikayet üzerine) denetimi
 - Alacaklılar toplanması işlemlerinin şikayet yolu ile denetimi
 - Alacaklının itirazın kaldırılması taleplerini, ilgililerin ihalenin feshi taleplerini, alacaklı veya üçüncü kişinin açtığı istihkak davalarını, üçüncü kişinin hukuka aykırı beyanı nedeniyle açılan tazminat davalarını, icra suçları söz konusu olduğunda alacaklı veya borçlunun ya da üçüncü kişinin cezalandırılması taleplerini inceler
 - İcra mahkemesi kararlarına karşı, kararın tebliğ edildiği tarihten itibaren **10 GÜN** içinde, (*ait olduğu alacak, hak veya malın miktar ya da değeri kanunda belirlenen kesinlik sınırını geçmek kaydı ile*) **istinaf** yoluna başvurmak mümkündür.
 - İstinaf mahkemesi kararına karşı **2 HAFTA** içinde **temyiz** yoluna başvurmak mümkündür
 - İstinaf ve temyiz başvurusu, satıştan başka hiçbir icra takip işlemini durdurmaz
- **İş Mahkemesi:**
 - Kurulmayan yerlerde Asliye Hukuk Mahkemesi bu konudaki davalara bakar
 - Basit yargılama usulü uygulanır
 - İş mahkemelerinde görülecek işçi veya işveren alacağı ve tazminatı ile işe iade davalarında **arabulucuya** başvuru zorunludur **◀ 2022 ▶**
 - **Mahkemenin Görevleri:**
 - Gazeteciler, gemi adamları, işçiler ile işverenler veya işveren vekilleri arasında iş ilişkisi nedeniyle sözleşmeden veya kanundan doğan her türlü hukuki uyuşmazlıklar
 - Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'ndan kaynaklanan uyuşmazlıklar (*dava öncesinde SGK'ya müracaat zorunludur, **60 GÜN** içinde kurumca cevap verilmezse talep reddedilmiş sayılır*)
 - Türkiye İş Kurumunun taraf olduğu iş ve sosyal güvenlik mevzuatından kaynaklanan uyuşmazlıklar
- **Kadastro Mahkemesi:**
 - Kurulmayan yerlerde Asliye Hukuk Mahkemesi bu konudaki davalara bakar
 - Basit yargılama usulü uygulanır
 - Davalarda asli müdahale talebinde bulunmak mümkündür
 - Bir mirasçı diğerlerinin muvafakati olmadan dava açabilir ve yalnız başına davaya devam edebilir
 - Davalarda kendiliğinden araştırma ilkesi uygulanır
 - Dava dosyasının işlemde kaldırılmasına ilişkin hükümler uygulanmaz
 - Kadastro mahkemeleri adli tatile tabi değildir
 - Bu mahkemede görülen davalarda , menfaatleri zıt olmadığı sürece karı-koca birbirini vekil tayin edebilir
 - Karardan veya otuz günlük askı ilan süresinden sonra istinaf veya temyiz kanun yoluna başvurulabilir
 - **Mahkemenin Görevleri:**
 - Taşınmaz mal mülkiyeti ve sınırlı ayni haklar
 - Tapuya tescil veya şerh edilecek veyahut beyanlar hanesinde gösterilecek sair haklar

- Sınır ve ölçü uyuşmazlıkları
- Kadastro ve tapu sicilini ilgilendiren benzeri davalar
- Kadastroya veya kadastro ile ilgili verasete ait uyuşmazlıklar
- Velisi veya vasisi bulunmayan küçüklere ve kısıtlılara kayyım tayin eder
- Adli yardım taleplerini inceleyerek kabul edebilir
- Tutanağı düzenlenen taşınmaz mallara ait ihtiyati tedbir kararı verir
- Kadastro komisyonunca gönderilen tutanaklara ilişkin davaları, kadastro sonuçlarının ilanı üzerine itirazı olanlarca açılacak davaları, mahalli hukuk mahkemelerince kadastro mahkemesine kendiliğinden devredilen davaları, kadastro mahkemelerince dava açıldıktan sonra, tespitten önceki haklara dayanarak asli müdahil olarak katılanların iddialarına dair uyuşmazlıkları inceler ve karara bağlar
- **Tüketici Mahkemesi:** ◀ 2022 ▶
 - Tüketiciler, tüketici örgütleri ve Ticaret Bakanlığı'nca dava açılabilir
 - Davacı tüketici kendi yerleşim yeri mahkemesinde de dava açabilir (6502 md 73/5)
 - Tüketici mahkemelerinde tüketici örgütleri ve GTB tarafından açılan davalar her türlü resim ve harçtan muaftır
 - Basit yargılama usulü uygulanır
 - Dava açmadan önce arabulucuya başvuru zorunluluğu vardır. İstisnalar:
 - Tüketici hakem heyetlerinin görev alanına giren uyuşmazlıklar
 - Tüketici hakem heyeti kararlarına karşı tüketici mahkemesine yapılacak itirazlar
 - Tahkim veya başka bir alternatif uyuşmazlık çözüm yönteminin öngörüldüğü tüketici sözleşmeleri
 - Taşınmazların aynına ilişkin sonuç doğuran tüketici işlemleri
 - Genel tüketici menfaatlerini korumak için, bakanlık, tüketici örgütleri ve tüketiciler tarafından açılan davalar
 - Mahkeme kararına karşı istinaf ve temyiz yoluna başvurulabilir
 - Tüketici hakem heyetleri:
 - 10.390 TL'nin altında kalan tüketici uyuşmazlıklarına bakar
 - Kararları ilamlı icraya konu edilebilir
 - Taraflar hakem heyeti kararlarına karşı tebliğ tarihinden itibaren **15 GÜN** içinde tüketici mahkemesine itiraz edebilirler
 - Bu kararlara karşı istinaf veya temyiz yoluna başvurulamaz. İtiraz, kararın icrasını durdurmaz, ancak talep üzerine tüketici mahkemesi tedbir yolu ile takibin durdurulmasına karar verebilir
 - Tüketici hakem heyetleri, avukatla temsil edilen hallerde vekalet ücretine karar veremez
- **Fikri ve Sınai Haklar Mahkemesi:**
 - Kurulmayan yerlerde Asliye Hukuk Mahkemesi bu konudaki davalara bakar
- **Asliye Ticaret Mahkemesi:**
 - Diğer özel mahkemelerin görevine girmeyen ticari davalara bakmak için kurulmuş asliye hukuk mahkemesi derecesinde özel bir mahkemedir
 - Kurulmayan yerlerde Asliye Hukuk Mahkemesi bu konudaki davalara bakar
 - Asliye hukuk mahkemeleri ile asliye ticaret mahkemesi arasındaki ilişki bir görev ilişkisidir (TTK md 5/3)
 - Ticari davalardan konusu bir miktar paranın ödenmesini olan tazminat ve alacak davaları hakkında, dava açmadan önce arabulucuya başvurulmuş olması dava şartıdır (TTK m. 5/A)
 - Bu mahkemede heyet olarak bakılan dava türleri şunlardır:
 - Değeri para ile ölçülebilen davalardan üçyüzbin Türk Lirası'nı geçen uyuşmazlıklar
 - İflas, iflasın ertelenmesi, iflasın kaldırılması, iflasın kapatılması, konkordato ve yeniden yapılandırmadan kaynaklanan davalar
 - TTK'da hakimin kesin olarak karara bağlayacağı işler ile davalar

- Şirketler ve kooperatifler hukukundan kaynaklanan genel kurul kararlarının iptali ve butlanına ilişkin davalara, yönetim organları ve denetim organları aleyhine açılacak sorumluluk davalarına, organların azline ve geçici organ atanmasına ilişkin davalara, fesh, infisah ve tasfiyeye yönelik davalar
- Tahkim yargılamasında; tahkim şartına ilişkin itirazlara, iptal davalarına, hakemlerin seçimi ve reddine yönelik davalar ile yabancı hakem kararlarının tanıma ve tenfizine yönelik davalar
- Talep edilen ihtiyati haciz ve ihtiyati tedbirler

Genel Mahkemeler (Özel mahkemelerin görev alanına girmeyen dava ve işlere genel mahkemelerde bakılır)

- **Sulh Hukuk Mahkemesi:**
 - Basit yargılama usulü uygulanır
 - **Mahkemenin Görevleri:**
 - (İİK ilamsız icra yolu ile taşınmazların tahliyesine ilişkin hükümler saklı kalmak kaydıyla) bir kira ilişkisinden kaynaklanan bütün davalar
 - Taşınır ve taşınmaz mal veya hakkın paylaşılmasına ve ortaklığın giderilmesine ilişkin davalar
 - Taşınır ve taşınmaz mallarda, sadece zilyetliğin korunmasına yönelik olan davalar
 - Aksine bir düzenleme olmadıkça çekişmesiz yargı işleri
 - Kat mülkiyeti kanunundan doğan her türlü uyuşmazlık
- **Asliye Hukuk Mahkemesi:**
 - Asliye hukuk mahkemesi, medeni yargının asıl görevli mahkemesidir. Bu nedenle, özel mahkemeler ile sulh hukuk mahkemesinin görev alanına girmeyen bütün dava ve işler asliye hukuk mahkemeleri tarafından görülür (5235 md 6/2) Ayrıca, bir yerde herhangi bir özel mahkeme kurulamamışsa o mahkemenin görev alanına giren dava ve işlere asliye hukuk mahkemesi tarafından özel mahkeme sıfatı ile (kurulamamış özel mahkeme hangisi ise o sıfatla) bakılır
 - **Mahkemenin Görevleri:**
 - Malvarlığı haklarına ilişkin davalar
 - Şahıs varlığına ilişkin davalar

Dava Şartı: Bir davanın esasına girebilmek için mutlaka bulunması veya bulunmaması gereken, yargılamanın her aşamasında hakim tarafından kendiliğinden gözetilebilen ve taraflarca ileri sürülebilen şartlar

Görevsizlik Kararı: Hakimin kendiliğinden veya taraflardan birisinin itirazı üzerine görevsizliğini tespit etmesi halinde verdiği karar

- Nihai karardır. Bu kararla hakim dosyadan elini çeker, yargılamaya devam edemez
- Karar, **2 HAFTA** içinde istinaf yoluna götürülebilir. İstinaf talebinin reddine karar verilirse, tarafların, **2 HAFTA** içerisinde görevsizlik kararı veren ilk derece mahkemesine başvurarak dosyanın görevli ilk derece mahkemesine gönderilmesini talep etmesi gerekir (HMK md 20/1)⁵

⁵ Bu süre içerisinde dosyanın görevli mahkemeye gönderilmesi talep edilmezse dava açılmamış sayılır (HMK md 20/1). Bu kararla birlikte dava açılması ile ortaya çıkan sonuçlar da ortadan kalkar

Genel Yetkili Mahkeme: Davalı gerçek (*birden fazla ise birinin*)⁶ veya tüzel kişinin (*merkezinin, işleri fiilen yürüttükleri yerin*), davanın açıldığı tarihteki yerleşim yeri mahkemesidir (**HMK md 6**)

Özel Yetki Kuralları: Genel yetkinin yanında alternatif kurallardır:

- Sözleşmeden doğan davalar
- Geçici yer mahkemesinin yetkisi
- Mirastan doğan davalar
- Zarar sigortalarından doğan davalar
- Haksız fiilden doğan davalar
- Karşı davada yetki (*asıl davaya bakan mahkeme karşı davaya bakmaya da yetkilidir - HMK md 13/3*)
- İhtiyati hacizden sonra açılacak davalar
- Bu hallerde dava hem genel yetkili mahkemede hem de özel yetkili mahkemede açılabilir

Kesin Yetki Kuralları:

- **Taşınmazlara ilişkin davalarda:** Taşınmaz üzerindeki aynı hakka ilişkin veya aynı hak sahipliğinde değişikliğe yol açabilecek davalar ile taşınmazın zilyetliğine yahut alıkoyma hakkına ilişkin davalarda, taşınmazın bulunduğu yer mahkemesi kesin yetkilidir (**HMK md 12**)
- **Miras hukukundan kaynaklanan davalarda:** Terekenin paylaşılmasına, yapılan paylaşma sözleşmesinin geçersizliğine, ölüme bağlı tasarrufların iptali ve tenkisine, miras sebebiyle açılan istihkak davalarına, mirasçılar arasında terekenin yönetiminden kaynaklanan davalar ile terekenin kesin paylaşımına kadar mirasçılara karşı açılacak tüm davalara ölenin (mürisin) son yerleşim yeri mahkemesinde bakılması zorunludur
- **Özel hukuk tüzel kişilerinin:** Ortaklık veya üyelik ilişkileriyle sınırlı olmak kaydıyla, bir ortağına veya üyesine karşı veya bir ortağın yahut üyenin bu sıfatla diğerlerine karşı açacakları davalar için, ilgili tüzel kişinin merkezinin bulunduğu yer mahkemesi kesin yetkilidir
- **İflas davalarında:** Tacirinin muamele merkezinin bulunduğu yer mahkemeleri kesin yetkilidir
- **Can sigortalarında:** Sigorta ettirenin, sigortalının veya lehtarın leh veya aleyhine açılacak davalarda onların yerleşim yeri mahkemesi kesin yetkilidir
- **BAM:** Yetkisi kesindir, aksi yönde yetki sözleşmesi yapılamaz

Yetki Sözleşmesi: Tarafların (*tacir veya kamu tüzel kişisi*) üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri bir konuya ilişkin olmak ve yetkinin kesin olmaması kaydıyla, aralarında çıkacak belirli bir uyuşmazlığın belirli bir veya birkaç yer mahkemesinde çözülmesi konusunda yaptıkları yazılı sözleşme **◀ 2022 ▶**

- Tarafların arasında hiçbir yetki sözleşmesi yapılmamış veya taraflardan birisi tacir olmasa bile, davacı davasını yetkili bir mahkemede açmaz ise, davalının cevap dilekçesi ile yetki ilk itirazında bulunması gerekir
- Cevap süresini geçiren davalı bir daha yetki itirazında bulunamayacağından, taraflar arasında zımnî bir yetki sözleşmesi yapılmış varsayılır ve başlangıçta yetkisiz olan mahkeme yetkili hale gelir (**HMK md 19/4**)

⁶ Ortak yetkili mahkeme olması (*örneğin, boşanma davaları, eşlerden birinin yerleşim yeri veya son altı aydan beri birlikte oturdukları yer mahkemesinde açılır*) veya diğer davalıları kasten başka bir mahkemeye getirmek amaçlı olduğunun delillerle anlaşılması halleri istisnadır

Yetki İtirazı:

- Yetki itirazı bir ilk itiraz olarak (**HMK m. 116/1-a**) ancak cevap dilekçesinde (*kendi seçtiği doğru yetkili mahkemeyi belirterek*) ileri sürebilir
- Davalı yetki itirazında bulunmuşsa, dilekçesi davacıya tebliğ edilir ve beyanı beklenir.
- Mahkeme davalının yetki itirazını kabul ederse, yetkili mahkemeyi de belirterek yetkisizlik kararı verir (*Nihai karar*). Bu karar istinaf yoluna götürülebilir. Karar istinafta reddedilirse, taraflardan biri **2 HAFTA** içerisinde dosyanın yetkili mahkemeye gönderilmesini talep eder. Aksi halde dava açılmamış sayılır ve bu karar ile birlikte dava açılmasının bütün sonuçları ortadan kalkar

Merci Tayini (Yargılama Yeri Belirlenmesi)

- Şu durumlarda merci tayini yoluna gidilir:
 - Davaya bakmakla görevli ve yetkili mahkemenin davaya bakmasına herhangi bir engel çıkarsa
 - İki mahkeme arasında yargı çevrelerinin sınırlarının belirlenmesi konusunda bir tereddüt ortaya çıkarsa **◀ 2022 ▶**
 - İki mahkeme de görevsizlik kararı verir ve bu kararlar kanun yoluna başvurulmaksızın kesinleşirse
 - Kesin yetki hallerinde, iki mahkeme de yetkisizlik kararı verir ve bu kararlar kanun yoluna başvurulmaksızın kesinleşirse

İkinci Derece (İstinaf) Mahkemeleri (BAM)

- 20.07.2016 itibarı ile 7 ilde (*Ankara, İstanbul, İzmir, Antalya, Gaziantep, Samsun ve Erzurum*), akabinde toplam 15 ilde (*Adana, Bursa, Sakarya, Konya, Trabzon, Diyarbakır, Kayseri ve Van*) faaliyete geçmiştir
- En az 3 hukuk ve 2 ceza dairesinden oluşur
- Hukuk dairelerinin görevleri:
 - Adli yargı ilk derece hukuk mahkemeleri tarafından verilen ve kesin olmayan hüküm ve kararlara karşı yapılan başvuruları inceleyip karara bağlamak
 - Kendi yargı çevresi içinde bulunan ilk derece mahkemeleri arasındaki görev ve yetki uyumsuzluklarını çözmek
 - Yetkili mahkemenin tayinine karar vermek
 - Kanunlarla verilen diğer görevleri yapmak (*birlikişinin kasten gerçeğe aykırı rapor vermesi ve bu raporun hükme esas alınması nedeni ile ortaya çıkan zarar tazmini bakımından Devlet aleyhine açılacak tazminat davaları ve Devletin ilgili birlikişiyeye karşı açacağı rücu davaları; tahkim hükümleri çerçevesinde verilen kararlara karşı açılacak iptal davaları vb.*)

Üçüncü Derece (Temyiz) Mahkemesi (Yargıtay)

- BAM nihai kararlarını taraflardan birisinin temyiz talebi üzerine hukuka uygunluk bakımından **denetlemek**, gerektiğinde **düzeltilmek** veya **bozmakla** görevlendirilmiş olan ve adli yargı alanında **ıçtihatların birleştirilmesine** karar veren adli yargı kolunun en üst derecedeki mahkemesidir **◀ 2022 ▶**

- Bugün itibarı ile 17 hukuk ve 17 ceza dairesi bulunmaktadır. Yargıtay Kanunu'na göre toplam 12 hukuk dairesi⁷ ve 12 ceza dairesi bulunur. (*BAM ile yükün hafiflemesi ve daire sayısının 24'e inmesi öngörülmüştür*)
- Büyük genel kurulun görevleri:
 - Hukuk/Ceza Genel Kurulunun benzer olaylarda birbirine aykırı biçimde verdiği kararlar arasındaki uyumsuzlukları gidermek
 - Hukuk/Ceza Genel Kurulu, hukuk/ceza dairesi arasındaki içtihat uyumsuzluklarını gidermek
 - İchtihatları birleştirmek

İstinabe ve Naip Tayini

İstinabe (Hukuki Yardım): Bir dava sırasında yapılması gereken bir işlemin⁸, davanın görüldüğü mahkemenin yargı çevresi içerisinde⁹ veya yargı çevresi dışında¹⁰ başka bir mahkeme tarafından yapılması¹¹ **◀ 2022 ▶**

- Hukuki yardım isteyen mahkeme hangi konuda hukuki yardım istediğini yazılı olarak ve açıkça bildirdikten sonra yapılacak iş belirli bir masrafı gerektiriyorsa onu da yatırmak zorundadır

Naip Tayini: Heyet halinde yargılama yapılan mahkemelerde, yargılamanın yapıldığı mahkeme dışında fakat onun yargı çevresi içerisinde bulunan uyumsuzluğun çözümüne ilişkin bir işin, heyet üyelerinden birisi vasıtası ile gördürülmesi

BÖLÜM 3: Davada Taraflar ve Yargılamaya Katılan Üçüncü Kişiler

Medeni Yargıda Taraf Kavramı

Davacı: Davayı açan (*mahkemeden hukuki koruma isteyen*) kişi

Davalı: Kendisine karşı dava açılan kişi

- Davada birbirleriyle uyumsuzluk içinde olan iki taraf yoksa dava değil çekişmesiz yargı işi vardır
- “Davacı” ve “davalı” kavramları çekişmeli yargıya ait olup çekişmesiz yargıda “ilgili” kavramı vardır
- Dava sürerken davacı ve davalı sıfatı birleşirse dava sona erer
- Bir davada davalı taraf değişikliği ancak davalının açık rızası ile mümkündür (*HMK md 124/1*)

Taraf (hak)¹² Ehliyeti¹³: Davada davacı veya davalı olarak taraf olabilme ehliyeti (*Medeni haklardan yararlanma ehliyetine sahip olan her gerçek ve tüzel kişinin davada taraf ehliyeti vardır - HMK md 50*) [*Dava şartıdır*]

⁷ BAM'ların ilk derece mahkemesi sıfatı ile baktıkları davalar ile istinaf incelemesi sonucunda verdiği nihai kararların temyiz incelemesini yapar

⁸ delillerin toplanmasına ilişkin (*HMK md 197/2,3*), tanık dinlenmesine ilişkin (*HMK md 259/4*), keşif yapılmasına ilişkin (*HMK md 289/1*), yemine ilişkin (*HMK m. 236*) ve isticvaba ilişkin (*HMK md 172/1*)

⁹ BAM için

¹⁰ BAM veya ilk derece mahkemeleri için, **Örnek**: *Mersin mahkemelerinde görülmekte olan bir davaya ilişkin olarak Eskişehir mahkemelerinde tanık dinlenmesi*

¹¹ Karşılıklılık şartı sağlanmış ise uluslararası düzeyde de istinabe yapılabilir

- Tüzel kişiliği olmayan adi şirket ve miras şirketinin taraf ehliyeti de yoktur
- ""Taraf"" sıfatı dava şartı değildir¹⁴

Fiil Ehliyeti¹⁵: Medeni hakları kullanma ehliyeti

Dava Ehliyeti: Kişinin bizzat veya yetki vereceği temsilcisi vasıtasıyla bir davayı takip ederek taraf usul işlemlerini geçerli şekilde yapabilme ehliyeti **◀ 2022 ▶**

- Ayırt etme gücüne sahip ve kısıtlı olmayan her ergin kişinin fiil ehliyeti (**TMK md 10**) ve tam dava ehliyeti vardır
- Ayırt etme gücüne sahip küçükler ve kısıtlılar:
 - kişiye sıkı sıkıya bağlı hakları kullandıkları davalarda (örneğin boşanma davasında) dava ehliyetine sahiptirler
 - kendi tasarrufuna bırakılmış olan malları serbestçe yönetip kullanacağından, bunlar hakkında açılan davalarda dava ehliyetine sahiptir (**TMK md 359; 455**)
- Tarafların, dava ehliyetine sahip olmaları olumlu dava şartlarındandır

Dava Takip Yetkisi: Talep sonucu hakkında hüküm alabilme yetkisi (*davada taraf olan kişinin o davayı kendi adına yürütebilme ve kendi adına esas hakkında hüküm alabilme yetkisi*)

Dava Arkadaşlığı

Dava Arkadaşlığı: Davacı veya davalı tarafta birden fazla kişinin yer alması

- **Amaç:** Usul ekonomisinin sağlanması (**HMK md 30**) ve çelişkili kararların verilmesinin önlenmesi vb.
- **Mecburi (Zorunlu) Dava Arkadaşlığı:** Bir hakkın birden fazla kimse tarafından birlikte kullanılması veya birden fazla kimseye karşı birlikte ileri sürülmesi ve tamamı hakkında tek hüküm verilmesi gereken haller
 - **Sebepler:**
 - Dava konusu olan hak ve borç üzerinde birden fazla kişinin birlikte hareket etmek zorunda olduğu haller (*adi ortaklık ve miras şirketi gibi*)
 - Hak veya borcun bölünemez olduğu haller (*kiralananın tahliyesi davasında birden fazla kiralayana veya kiracı varsa gibi*)
 - Dava arkadaşları ancak birlikte dava açabilir veya aleyhlerine de birlikte dava açılabilir. Davada davalı tarafta eksiklik olursa, takip yetkisi yokluğundan dava reddedilir
 - Dava arkadaşları tüm usul işlemlerini birlikte yaparlar. Bu işlemler, usulüne uygun olarak davet edildiği halde duruşmaya gelmemiş olan dava arkadaşları bakımından da hüküm ifade eder
- **İhtiyari Dava Arkadaşlığı:** Mecburi dava arkadaşlığı dışındaki hallerde birden fazla kişi/**kişiy**e birlikte dava açması/**açılması**
 - Davalar birbirinden bağımsız olup dava arkadaşı sayısı kadar dava vardır. Bu bağımsız davalarda ortak olan tahkikattır

¹² Medeni hukuktaki haklara ve borçlara sahip olma ehliyeti hak ehliyetini oluşturur

¹³ Çocuk hak ehliyetini, sağ doğmak koşuluyla, ana rahmine düştüğü andan başlayarak elde ettiğinden (**TMK md 28/2**), bu andan itibaren taraf ehliyetine de sahiptir

¹⁴ Davacı veya davalı dava konusu hakla ilişkili iseler davada taraf sıfatına sahiptirler. Bu durum ise ancak davanın esası hakkında inceleme yapıldıktan sonra anlaşılır. Bu sebeple sıfat dava şartı değildir. Oysa dava şartları davanın esasına girmeyi engelleyen davanın dinlenebilirlik şartlarıdır

¹⁵ Fiil ehliyetine sahip olan kimse, kendi fiilleriyle hak edinebilir ve borç altına girebilir

- Dava arkadaşlarından her biri, diğerinden bağımsız olarak hareket eder (*usul işlemi, kanun yoluna başvuru vb.*)
- Mahkemece, görüşünde tek olan hüküm fıkrasında her ihtiyari dava arkadaşı hakkında ayrı şekilde hüküm verilebilir, biri hakkında dava kabul edilirken diğer hakkındaki dava reddedilebilir
- **Sebepler:**
 - Davacılar veya davalılar arasında dava konusu olan hak veya borcun, el birliği ile mülkiyet dışındaki bir sebeple ortak olması (*müteselsil alacaklıların borçluya karşı birlikte dava açması vb.*)
 - Ortak bir işlemle birden çok kişi yararına bir hak doğmuş olması veya birden çok kişinin bu şekilde yükümlülük altına girmeleri (*tek sözleşme ile bir taşınmazı kiralayana kiracılara karşı, kendi paylarına düşen kira borcundan dolayı açılan alacak davası vb.*)
 - Davaların temelini oluşturan vakıaların ve hukuki sebeplerin aynı veya birbirine benzer olması (*aynı haksız fiili işleyen birden fazla kişiye karşı açılan tazminat davası vb.*)

Davaya Fer'i Müdahale

Fer'i Müdahale: üçüncü kişiye, görülmekte olan bir davayı kazanmasında hukuki yararı bulunan taraf yanında katılma olanağı tanıyan bir kurumdur (*davayı kaybeden tarafın üçüncü kişiye rücu etmesi gibi bazı durumlarda, dava sonunda verilen hükümden etkilenebilecek üçüncü kişiler, kendiliğinden veya davanın ihbarı üzerine davaya katılabilir*)¹⁶

- Fer'i müdahale talebi kabul edilen üçüncü kişi, derdest davada taraf sıfatı kazanmaz
- **Koşulları:**
 - İki kişi arasında görülmekte olan bir dava olmalıdır
 - Dava tahkikat aşamasında olmalıdır¹⁷ ◀ 2022 ▶
 - Üçüncü kişinin hukuki yararının bulunması şarttır
 - Üçüncü kişi, davayı kazanmasında hukuki yararı bulunan taraf yanında ve ona yardımcı olmak amacıyla, tahkikat sona erinceye kadar, fer'i müdahil olarak davada yer alabilir
 - Çekişmesiz yargıda fer'i müdahale mümkün değildir
- **Usul:**
 - Hukuki yararın dayanakları ile gösterildiği bir dilekçe ile başvuruda bulunulur (**HMK md 67/1**)
 - Tebligat avansı yatırılır, harç ödenmez
 - Dilekçe davanın taraflarına tebliğ edilir
 - Taraflardan buna itiraz gelirse ön sorun olarak incelenerek karara bağlanır
 - Talebin kabulü halinde üçüncü kişi, **Kabul anından itibaren** yanında müdahil olduğu tarafın yardımcısı olarak davayı takip edebilir, davanın **öncesinin** tekrarı, bu sürece ait durumun müdahile bildirilmesi, müdahilin önceki sürece ilişkin beyanda bulunması mümkün değildir
 - Fer'i müdahale başvurusu hakkındaki mahkeme kararı (*ret veya kabul*), nihai kararlar kanun yoluna konu edilebilir
 - Mahkeme, katıldığı noktadan itibaren, taraflara bildirilen işlemleri fer'i müdahile de tebliğ eder
 - Fer'i müdahil, yanında katıldığı tarafın yararına olan iddia veya savunma vasıtalarını ileri sürebilir, duruşmada hazır bulunabilir, zabıt katibinin gözetimi altında dava dosyasını inceleyebilir, tutanakların tamamı veya bir kısmının örneklerini alabilir, katıldığı tarafın işlem ve açıklamalarına aykırı olmayan her türlü usul işlemlerini yapabilir

¹⁶ Bu sayede üçüncü kişi, yanında katıldığı tarafın davadaki iddia veya savunmasında ona yardımcı olarak, sunduğu beyanlar ve delilleriyle bu tarafın davayı kazanmasını kolaylaştıracak ve daha sonra kendisine karşı açılacak veya kendisinin açacağı bir rücu davasının önünü kesecektir

¹⁷

- Fer'i müdahil davada taraf olmadığından dava konusu üzerinde sulh, kabul, feragat gibi tasarrufları yapamaz, yemin teklif edemez, hakimi reddedemez, karşı dava açamaz, ıslah veya ihtiyati tedbir talep edemez
- Lehine müdahale edilen taraf hükme karşı kanun yoluna başvurursa, onunla birlikte hareket etme yetkisine sahip olan fer'i müdahil de hükme karşı yanında katıldığı tarafla birlikte kanun yoluna başvurabilir. Aksi halde fer'i müdahil tek başına kanun yoluna başvuramaz¹⁸

Davaya Asli Müdahale

Asli Müdahale: Görülmekte olan bir yargılamanın konusu olan hak veya şey üzerinde kısmen yahut tamamen hak iddia eden üçüncü kişinin, yargılamanın taraflarına karşı aynı mahkemede dava açması¹⁹ (**HMK md 65/1**)

- Çekişmeli yargıda asli müdahale, görülmekte olan davada hüküm verilinceye kadar mümkündür
- İhtiyati tedbir veya ihtiyati haciz taleplerinde ve kanun yolu aşamasında asli müdahale mümkün değildir
- Asıl davaya bakan mahkeme, asli müdahale davasında da yetkili ve görevlidir
- Asıl davanın tarafları, asli müdahale davasında şekli mecburi dava arkadaşı konumundadır
- Asli müdahale davasında, görülmekte olan davanın konusu esastır. Asli müdahilin açtığı asli müdahale davasında, görülmekte olan davanın konusu dışına çıkılarak, davaya konu edilmeyen hususta hak talebinde bulunulamaz
- **Amaçlar:** çelişkili kararların önüne geçmek, gerçeğin ortaya çıkartılması, usul ekonomisi, hukuki dinlenilme hakkının tam gerçekleştirilmesi, muvazaalı yargılamaların önüne geçmek
- **Koşullar:**
 - Görülmekte olan bir dava veya çekişmesiz yargı işi olması
 - Asli müdahilin dava konusu hak veya şey üzerinde bir hak iddia etmesi
 - Asli müdahale talep eden kişinin davaya taraf olmayan üçüncü kişi olması
 - Derdest davanın taraflarına karşı ayrı bir asli müdahale davası açması

Davanın İhbarı

- Görülmekte olan bir davanın taraflarından biri, davayı kaybettiği takdirde, üçüncü kişiye veya üçüncü kişinin kendisine rücu edeceğini düşünüyorsa, davayı üçüncü kişiye ihbar edebilir (**HMK md 61/1**)
- **Koşullar:** ◀ 2022 ▶
 - Açılmış ve görülmekte olan bir dava olması gerekir
 - Davanın üçüncü kişiye ihbarı, tahkikat sonuçlanıncaya kadar olabilir
 - Mecburi dava arkadaşları birbirine davayı ihbar edemez
 - Dava ihbar edilen üçüncü kişi, fer'i müdahil olarak davaya katılabilir
 - Davanın ihbar edileceği kişinin, sürmekte olan yargılama bakımından üçüncü kişi sayılması gerekir. Davanın sonucuna göre üçüncü kişinin, davayı ihbar eden tarafa rücu talebinde bulunma veya tarafın üçüncü kişiye rücu talebinde bulunma ihtimali olmalıdır
- **Usul:**
 - İhbar, tek taraflı bir usul işlemi olup yazılı (*ihbar sebebini gerekçeleriyle birlikte içeren bir dilekçeyle ya da Noter kanalıyla*) olarak yapılır
 - İhbar mahkemenin iznine bağlı değildir

¹⁸ Bunun istisnası, fer'i müdahil olarak davaya katılan SGK'dır

¹⁹ davanın taraflarından olmayan üçüncü kişi, daha önce açılmış olan bir davaya konu edilen şey hakkında, tarafların dışında hak iddia ederek, dava konusunun kendisine ait olduğunu ileri sürer ve harcını yatırmak suretiyle davanın görüldüğü mahkemede ayrı bir dava açar

- Dava kendisine ihbar edilen üçüncü kişi,
 - mutlaka ihbarda bulunan tarafın yanında yer almak zorunda değildir
 - davaya fer'i müdahale talebinde bulunabilir
- Kambiyo senetlerinde davanın ihbar edilmesiyle zamanaşımı kesilir

Davada Tarafların Temsili

Kanuni Temsil: Medeni hakları kullanma ehliyetine sahip olmayanlar davada kanuni temsilcileri (*veli, vasi, kayyım*), tüzel kişiler ise yetkili organları tarafından temsil edilir (*HMK md 52*)

- Kanuni temsilcileri ve tüzel kişiler davada üçüncü kişi konumunda bulunmadıklarından, tanık veya fer'i müdahil olamazlar
- Kanuni temsilciler izin belgelerini, (*tüzel kişilerin organları temsil belgelerini*), dava veya cevap dilekçesiyle mahkemeye vermek zorundadırlar

İradi Temsil: Davaya vekalet

- İradi temsilde taraf vekil değil temsil olunan kişidir
- Vekil ile takip edilen davalarda, iradi temsilciler davada üçüncü kişi konumunda bulduklarından, tanık olabilirler
- Taraf, vekili tarafından yapılan açıklamalara derhal ve açıkça itiraz etmezse, bu açıklamalara rıza göstermiş sayılır

Davaya genel vekalet: Hüküm kesinleşinceye kadar, vekilin davanın takibi için gereken bütün işlemleri yapmasına, hükmün yerine getirilmesine, yargılama giderlerinin tahsili ile buna ilişkin makbuz vermesine ve bu işlemlerin tamamının kendisine karşı da yapılabilmesine ilişkin yetkilerin tamamı

Özel Yetki olmadıkça Yapılamayan İş ve İşlemler: Vekil sulh olamaz, hakimi reddedemez, davanın tamamını islah edemez, yemin teklif edemez, yemini kabul, iade veya reddedemez, başkasını tevkil edemez, haczi kaldıramaz, müvekkilinin iflasını isteyemez, tahkim ve hakem sözleşmesi yapamaz, konkordato veya sermaye şirketleri ve kooperatiflerin uzlaşma yoluyla yeniden yapılandırılması teklifinde bulunamaz ve bunlara muvafakat veremez, alternatif uyuşmazlık çözüm yollarına başvuramaz, davadan veya kanun yollarından feragat edemez, karşı tarafı ibra ve davasını kabul edemez, yargılamanın iadesi yoluna gidemez, hakimlerin fiilleri sebebiyle Devlet aleyhine tazminat davası açamaz, hangileri hakkında yetki verildiği açıklanmadıkça kişiye sıkı sıkıya bağlı haklarla ilgili davaları açamaz ve takip edemez (*HMK md 74/1*)

- Avukatın, açtığı veya takip ettiği dava ve işlerde, noter tarafından onaylanan yahut düzenlenen vekaletname aslını veya avukat tarafından onaylanmış aslına uygun örneğini ibraz etmesi zorunludur
- Avukatın istifa etmesi, azledilmesi veya dosyayı incelememiş olması sebebiyle yargılama başka bir güne bırakılamaz
- Vekil ile takip edilen davada vekilin azli veya istifası mümkündür. Bu durumda taraf, davayı takip etmez ve **2 HAFTA** içinde bir başka vekil de görevlendirmez ise tarafın yokluğu halinde uygulanacak hükümlere göre işlem yapılır (*HMK md 83/1*) **◀ 2022 ▶**
- Vekilin istifası halinde ise, istifa eden vekilin vekalet görevi, istifanın müvekkiline tebliğinden itibaren iki hafta süreyle devam eder (*HMK md 82/1*)

BÖLÜM 4: Dava Kavramı, Davanın Türleri, Dava Şartları ve İlk İtirazlar, Davanın Temel Aşamaları

Dava Kavramı

Dava: Bir başkası tarafından hakkı ihlal edilen veya tehlikeye sokulan kişinin, mevcut ihlal veya tehlikenin ortadan kaldırılmasını sağlamak üzere mahkemeden hukuki koruma istemesi

- Her dava, davacının hukuki yararı varsa dinlenebilir
- Hiç kimse kendi lehine olan davayı açmaya veya hakkını talep etmeye zorlanamaz (**HMK md 24/2**)

Dava Çeşitleri

Kısmi islah: Kısmi davanın davacısı açısından, ek dava yoluyla elde edilebilecek bakiye haklara, mevcut dava içerisinde (*tahkikatın sona ermesine kadar*), daha basit, daha az masrafla ve daha kısa süre içerisinde kavuşma olanağı tanıyan ve bu yönüyle ek dava açma yoluna alternatif oluşturan imkan²⁰

Mahkemeden istenen hukuki korunmaya göre:

- **Eda (edim) Davası:** Mahkemeden, davalının, bir şeyi vermeye²¹ veya yapmaya yahut yapmamaya²² mahkum edilmesi talep edilir (**HMK md 105/1**)
 - Davalı davacının talep ettiği hakkını inkar ediyorsa veya kabul etmekle beraber yerine getirmiyorsa davacının **ilamlı icra** yoluyla yerine getirebilecek bir hüküm almak için eda davası açmakta hukuki yarar vardır
 - Eda davasını **kabul** halinde verilen hüküm ilamlı icra yoluyla (**İİK md 24-41**) icra edilebilir
 - Eda davasının **reddi** halinde verilen hüküm, davacının iddia ettiği hakkın veya hukuki ilişkinin yokluğunu tespit eden bir tespit hükmüdür
 - **Davanın içeriği:**
 - Davacının dayandığı hakkın veya hukuki ilişkinin varlığının **tespiti**²³
 - Davacının istediği edimin davalı tarafından yerine getirilmesi konusunda bir karar (**eda hükmü**)
- **Tespit Davası:** Mahkemeden, bir hakkın veya hukuki ilişkinin varlığının ya da yokluğunun yahut bir belgenin sahte olup olmadığının belirlenmesi talep edilir (**HMK md 106/1**)
 - Davacının, hukuken korunmaya değer güncel bir yararı (*dava şartı*) bulunmalıdır (**HMK md 106/2**)^{24 25} ve ispat edilmelidir
 - Maddi vakıalar, tek başlarına tespit davasının konusunu oluşturamaz (**HMK md 106/3**)
 - Tespit Davaları:
 - **Olumlu Tespit Davası:** Bir hukuki ilişkinin varlığını tespit amacıyla açılan dava
 - **Olumsuz Tespit Davası:** Davalının varlığını iddia etmesine rağmen davacının kabul etmediği bir hukuki ilişkinin bulunmadığının tespiti için açılan dava
 - Tespit davasında verilen tespit hükmü kesin hüküm ve kesin delil teşkil eder

²⁰ Kısmi islah kapsamında dava değerinin artırılması, derdest davanın devamı olup yeni bir dava veya ek dava olarak kabul edilemez

²¹ Bedel Arttırma Davası: **Örneğin** Kamulaştırma bedelinin artırılması davası

²² İçtinap etme: **Örneğin** davalının 10.000,00-TL tutarında alacağı ödemesi veya gürültü yapmamasına karar verilmesi talebiyle açılan dava

²³ Tespit hükmü, daha sonra aynı taraflar arasında aynı hukuki sebebe dayanarak açılan ikinci davada kesin delil oluşturur

²⁴ Tespit davasının konusu yalnız hukuki ilişkiler olabilir

²⁵ Bunun için davacının bir hakkı veya hukuki durumu güncel tehlike altında olmalı, bu tehlike sebebiyle davacının hukuki durumu tereddütlü olmalı ve cebri icraya yetki vermeyerek sadece kesin hüküm gücüne sahip olan tespit hükmü bu tehlikeyi ortadan kaldırmaya elverişli olmalıdır

- **Belirsiz Alacak ve Tespit Davası:** Davanın açıldığı tarihte alacağın miktarını yahut değerini tam ve kesin olarak belirleyebilmesinin kendisinden beklenemeyeceği veya bunun imkansız olduğu hallerde, alacaklı, hukuki ilişkiyi ve asgari bir miktar yahut değeri belirtmek suretiyle belirsiz alacak davası açabilir (*HMK md 107/1*)
 - Karşı tarafın verdiği bilgi veya tahkikat sonucu alacağın miktarı veya değerinin tam ve kesin olarak belirlenebilmesi mümkün olduğunda davacı, iddianın genişletilmesi yasağına tabi olmaksızın talebini tam ve kesin olarak belirleyebilir. Bu durumda Hakim, tahkikat sona ermeden önce talebini tam ve kesin olarak belirlemesi için davacıya **2 HAFTA** kesin süre verir. Davacı, talep ettiği alacağın miktar veya değerini bu süre içinde tam ve kesin olarak belirlerse, dava bu miktar veya değer üzerinden karara bağlanır
 - Belirsiz alacak davasında alacağın tamamı için zamanaşımı süresi, davanın açıldığı tarihten itibaren kesilir
- **İnşai Dava:** Mahkmeden, yeni bir hukuki durum yaratılması veya mevcut bir hukuki durumun içeriğinin değiştirilmesi yahut onun ortadan kaldırılması talep edilir (*HMK md 108/1*)²⁶
 - İnşai hüküm kesinleşmesiyle kendiliğinden inşai etki doğduğundan, ilamlı icra yoluyla icraya ihtiyaç bırakmaz

Talep Sonucunun Niceliğine Göre:

- **Kısmi Dava:** Davacının, aynı hukuki ilişkiden doğan alacağının tamamını dava etmeyerek, şimdilik bir kısmını talep etmek suretiyle açtığı dava (*Kalan bakiye için ek dava ya da kısmi ıslah seçenekleri mevcuttur*)
 - Maddi tazminat davası kısmi dava olarak açılabilirken manevi tazminat davası kısmi dava olarak açılmaz
 - Dava dilekçesinde faiz istenmişse, kısmi ıslah için de (*ıslah tarihinden itibaren*) aynı faiz geçerli olur
- **Davaların Yiğilmesi:** Davacının, aynı davalıya karşı olan, birbirinden bağımsız birden fazla asli talebini, aynı dava dilekçesinde ileri sürmesi
 - Davaların yiğilmesinde mahkemenin, taleplerin tümü hakkında tek ve aynı şekilde karar verme zorunluluğu yoktur.
 - Tek müşterek olan husus, delillerin ikamesi ile tahkikat aşamasıdır
 - **Koşullar:**
 - Birlikte ileri sürülen taleplerin tümü aynı yargı çeşidi içinde yer almalıdır
 - Talepler arasında bir aslilik-ferilik ilişkisi kurulmamış olmalıdır
 - Taleplerin tümü bakımından geçerlilik taşıyan bir ortak yetkili mahkeme bulunmalıdır
- **Terditli Dava:** Davacının, aynı davalıya karşı (*aralarında hukuki ya da ekonomik bağlantı bulunan*) birden fazla talebini, aralarında aslilik-ferilik ilişkisi kurmak suretiyle, aynı dava dilekçesinde ileri sürdüğü dava
 - Davacı, mahkmeden ilk önce asıl talebi hakkında karar verilmesini ister ve asıl talebin reddedilmesi durumunda ise yardımcı talebini ileri sürer²⁷. Terditli davada, mahkeme öncelikle asıl talebi inceleyerek karara bağlar. Mahkeme, davacının asli talebinin esastan reddine karar vermedikçe, fer'i talebini inceleyemez ve hükme bağlayamaz
 - Terditli dava açılması, terditli hüküm verilmesi anlamına gelmez
- **Seçimlik Dava:** Seçimlik borçlarda²⁸, seçme hakkı borçluya yahut üçüncü bir kişiye bırakılmış ve borçlu yahut üçüncü kişi bu hakkını kullanmaktan kaçınıyorsa, ancak bu durumda seçimlik dava açılması mümkündür

²⁶ **Örneğin** boşanma veya evlenmenin butlanı davası

²⁷ **Örneğin** gizli ayıp hukuki nedenine dayalı ayıplı malın ayıpsız misli ile değiştirilmesi, mümkün olmadığı takdirde sözleşmenin iptali ile sözleşme bedelinin iadesi istemine ilişkin dava

²⁸ **Seçimlik Borç:** Birden çok (*birbirinin alternatifi*) edimi içermekle beraber, borçlunun bunlar arasından seçeceği bir tek edimi yerine getirmekle yükümlü olduğu borç (*kurulması esnasında birden fazla edimi içeren, hangi edimin ifa edileceğini ise seçim hakkı sahibinin belirlediği bir borç ilişkisi*)

- Seçme hakkı alacaklıya aitse; borçlu, alacaklı tarafından belirlenen edimi yerine getirmeye yanaşmıyorsa ona karşı **seçimlik dava** değil **eda davası** açılmalıdır
- Davacı dava dilekçesinde seçimlik olarak talepte bulunduğu için mahkeme, talebin hukuka uygun olduğu sonucuna varırsa seçimlik mahkumiyet hükmü verir (**HMK md 112/2**). Alacaklı bu hükmü cebri icraya koyar
- **Topluluk Davası**: Dernekler ve diğer tüzel kişiler, statüleri çerçevesinde, üyelerinin veya mensuplarının yahut temsil ettikleri kesimin menfaatlerini korumak için kendi adlarına, ilgililerin haklarının tespiti veya hukuka aykırı durumun giderilmesi yahut ilgililerin gelecekteki haklarının ihlal edilmesinin önüne geçilmesi için açabileceği dava

Dava Şartları

Dava Şartları: Davanın esastan görülüp karara bağlanabilmesi için, varlığı veya yokluğu hakim tarafından davanın her aşamasında kendiliğinden gözetilen ve taraflarca da noksanlığı davanın her aşamasında ileri sürülebilen dinlenebilirlik koşulları (**HMK md 115/1**)

Olumlu Dava Şartları: Davanın esastan görülebilmesi için varlığı gereken şartlar

Olumsuz Dava Şartları: Davanın esastan görülebilmesi için yokluğu gereken şartlar

Genel Dava Şartları (*Her davada aranan şartlar*) ◀ 2022 ▶

- Türk Mahkemelerinin Yargı Hakkının Bulunması
 - Yerli ve yabancı gerçek ve tüzel kişiler T.C. mahkemelerinin yargısına tabidir
 - Yabancı devlete, özel hukuk ilişkilerinden doğan hukuki uyumsuzluklarda yargı muafiyeti tanınmaz (**MÖHUK md 49/1**)
 - Yabancı devlet aleyhine ilamsız takip yoluna başvurulamaz (**İİK md 42/2**)
 - Diplomatik ajanın²⁹, tanıklık yapmak zorunluluğu yoktur (**VS md 31/2**)
 - Bir diplomatik ajan hakkında Türkiye’de hiçbir icra takibi yapılamaz, ajanın şahsının veya konutunun dokunulmazlığı ihlal edilemez (**VS md 31/3**)
- Yargı Yolunun Caiz Olması
 - İdari yargı yoluna giren bir dava adli yargı yolundaki mahkemelerde açılırsa dava şartı yokluğundan reddedilir
- Mahkemenin Görevli Olması
- Yetkinin Kesin Olduğu Hallerde, Mahkemenin Yetkili Bulunması
- Davada İki Taraf Bulunması
- Taraf Ehliyeti
 - Davada her iki taraf da taraf ehliyetine sahip olmalıdır
- Dava Ehliyeti
 - Dava ehliyetine sahip olmayan taraflar, gerekli niteliğe sahip kanuni temsilcileri tarafından temsil edilirler
- Dava Takip Yetkisi
- Davaya Vekalet Ehliyeti ve Geçerli Vekaletname
 - Vekil aracılığıyla takip edilen davalarda, vekilin davaya vekalet ehliyetine sahip olması ve mahkemeye usulüne uygun düzenlenmiş bir vekaletname sunması şarttır
- Gider Avansı
- Gerekli Hallerde Teminat Gösterilmesi
- Hukuki Yarar³⁰

²⁹ Diplomatik ajan: misyon şefi veya misyonun diplomatik kadrosunun bir üyesidir (**VS md 1-e**)

³⁰ Davacının bu davayı açmakta veya mahkemeden hukuksal korunma istemekte bir menfaatinin (“hukuki

- Aynı Davanın Daha Önceden Açılmış ve Halen Görülmekte Olmaması
 - Tarafları, dava sebebi (maddi vakıaları) ve dava konusu (talep sonucu) aynı olan bir dava daha önce açılmış ve halen görülmekteyse, ikinci kez **açılmaz**
- Kesin Hükümün Bulunmaması

Özel Dava Şartları (Özel kanunlarda tanımlanmış dava şartları)

Örnek: Arabulucuya başvurulmuş olmasının kanunla dava şartı olarak düzenlendiği durumlarda (**İMK md 3; TTK md 5/A; TKHK md 73/A**) davacı dava açarken, arabuluculuk faaliyeti sonunda anlaşmaya varılamadığına ilişkin son tutanağın aslını veya arabulucu tarafından onaylanmış bir örneğini dava dilekçesine eklemek zorundadır

Dava Şartlarının İncelenmesi

- Dava şartı noksan ise ve giderilmesi mümkün değilse, mahkeme davanın **usulden reddine** karar verir. Bu karar karşı kanun yolu açıktır (**HMK md 341**)
- Arabulucuya başvurulmasının özel dava şartı olduğu durumlarda, şart sağlanmamış ise, **1 HAFTA**'lık kesin süre içinde ilgili tutanağın mahkemeye sunulması gerektiği ihtarını içeren davetiye gönderilir. İhtarın gereği yerine getirilmezse dava **usulden reddedilir**

İlk İtirazlar

İlk İtirazlar: Dava şartları dışında kalan ve davada öngörülen yargılama kesitinde ileri sürülmesi koşuluyla davanın esasına girilmesine engel olan usule ilişkin savunma vasıtaları (**HMK md 116**)

- Kesin Yetki Kuralının Bulunmadığı Hallerde Yetki İtirazı (**HMK md 116/1/a**)
- Uyuşmazlığın Tahkim Yoluyla Çözülmesi Gerektiği İtirazı (**HMK md 116/1/b**)

Şartlar: ◀ 2022 ▶

- İlk itirazların hepsi cevap süresi içinde ve cevap dilekçesinde ileri sürülmek zorundadır; aksi halde dinlenemez (**HMK md 117/1**)
- İlk itirazlar, ön inceleme aşamasında (**HMK md 140/1**) dava şartlarından sonra (**HMK md 117/2**) incelenir
- İlk itirazlar, ön sorunlar gibi incelenir ve karara bağlanır (**HMK md 117/3**)

Davanın Temel Aşamaları

Davanın Temel Aşamaları

- Dilekçelerin Karşılıklı Verilmesi (**HMK md 126-136**)
- Ön İnceleme (**HMK md 137-142**)
- Tahkikat (**HMK md 143-186**)
- Sözlü Yargılama (**HMK md 184-186**)
- Hüküm (**HMK md 294-303**)

Davanın Açılması ve Dava Dilekçesi

- Dava açılması ve davaya cevap verilmesi dilekçeyle olur, dilekçeye davalı sayısı kadar örnek eklenir. Dava dilekçesinde şu bilgiler bulunmalıdır: ◀ 2022 ▶
 - Mahkemenin Adı
 - Davacı ile Davalının Adı, Soyadı ve Adresleri
 - Davacının T.C. kimlik numarası

ve meşru", "doğrudan ve şahsi", "doğmuş ve güncel") olması

- Varsa Tarafların Kanuni Temsilcilerinin ve Davacı Vekilinin Adı, Soyadı ve Adresleri
- Davanın Konusu ve Mal varlığı Haklarına İlişkin Davalarda, Dava Konusunun değeri
- Davacının İddiasının Dayanağı Olan Bütün Vakıaların Sıra Numarası Altında Açık Özetleri³¹
- İddia Edilen Her Bir Vakıanın Hangi Delillerle İspat Edileceği³²
- Dayanılan Hukuki Sebepler
- Açık Bir Şekilde Talep Sonucu³³
- Davacının, Varsa Kanuni Temsilcisinin veya Vekilinin İmzası
- Dava konusunun değerinin eksik olduğu anlaşılırsa, bir sonraki celseye kadar peşin karar ve ilam harcının tamamlanmadığı takdirde, **dava dosyası işlemde kaldırılır**. Davacı **3 AY** içinde noksan harcı ödeyerek dilekçe ile başvurursa davasını yenileyebilir
- Dava dilekçesinin kanunda sayılan ve bunların dışında kalan unsurlarında eksiklik varsa, hakim davacıya eksikliği tamamlaması için **1 HAFTA**'lık kesin süre verir. Bu süre içinde eksikliğin tamamlanmaması halinde dava açılmamış sayılır

Dava Dilekçesinin Mahkemeye Verilmesi ve Davanın Açılma Zamanı

- Dava dilekçesi tevzi bürosu/ön büro'ya teslim edilir
- Masraflar edildikten sonra tevzi edilir ve tevzi formunun bir örneği başvuru sahibine verilir
- Dava dilekçesinin tevzi edilerek kaydedildiği tarihte dava açılmış sayılır
- UYAP üzerinden dava açıldığında, dilekçenin sisteme kaydedildiği tarihte dava açılmış sayılır
- Dava dilekçesinin bir sureti davalıya tebliğ edilir

Dava Dilekçesine Eklenmesi Gereken Belgeler

Dava dilekçesinde gösterilen ve davacının elinde bulunan belgelerin asıllarıyla birlikte harç ve vergiye tabi olmaksızın davalı sayısından bir fazla düzenlenmiş örneklerinin veya sadece örneklerinin, mahkemeye verilen dava dilekçesine eklenmesi zorunludur

Davanın Açılmasının Sonuçları

Maddi Hukuk Bakımından Sonuçları

- Zamanaşımının Kesilmesi ve Hak Düşürücü Sürenin Korunması
- Bazı Şahısvarlığı Haklarının Mal Varlığı Hakkına Dönüşmesi³⁴
- İyiniyetin Ortadan Kalkması
- Davalının Temerrüde Düşmesi

Usul Hukuku Bakımından Sonuçları

- Mahkemenin Davayı İnceleme Zorunluluğu
- Derdestlik³⁵
- Dava Şartlarının Davanın Açıldığı Tarihe Göre Belirlenmesi

³¹ Hakim, davacının dava dilekçesinde dayandığı vakıalarla bağlıdır ve davacı bu vakıaları ön inceleme aşamasının tamamlanmasından sonra ileri süremez. Bu sebeplerle iddianın dayanağı olan bütün vakıaların sıra numarası altında özetlemesi önem taşır

³² **HMK Madde 194 - Somutlaştırma yükü ve delillerin gösterilmesi:** "Taraflar, dayandıkları vakıaları, ispata elverişli şekilde somutlaştırmalıdır. Tarafların, dayandıkları delilleri ve hangi delilin hangi vakıanın ispata için gösterildiğini açıkça belirtmeleri zorunludur."

³³ **HMK Madde 26 - Taleple bağlılık ilkesi:** "Hakim, tarafların talep sonuçlarıyla bağlıdır; ondan fazlasına veya başka bir şeye karar veremez. Duruma göre, talep sonucundan daha azına karar verebilir."

³⁴ Dava açıldığında, **nafaka, evlenmenin fehsi** veya **manevi tazminat talepleri** gibi bazı şahısvarlığı hakları mal varlığı hakkına dönüşür

³⁵ Derdest Dava: Herhangi bir karara bağlanmamış, devam etmekte olan dava

- İhtiyati Tedbir ve İhtiyati Haczin Korunması³⁶
- Davayı Geri Alma Yasağı³⁷
- Tarafın İradi Olarak Değiştirilmesi Yasağı³⁸

Cevap Dilekçesi

Dava dilekçesi mahkeme tarafından davalıya tebliğ edildiğinde, aleyhinde dava açıldığını öğrenen davalının, davacının iddiaları hakkında savunmasını ileri sürdüğü dilekçedir

Cevap Dilekçesinin Verilmesi ve İçeriği

- Cevap dilekçesi, dava dilekçesinin davalıya tebliğinden itibaren **2 HAFTA** içinde³⁹, davacı sayısı kadar örnek eklenerek, davanın açıldığı mahkemeye verilir
- Mahkeme dilekçenin örneğini davacıya tebliğ eder
- Cevap dilekçesinde bulunan hususlar:
 - Mahkemenin adı
 - Davacı ile davalının adı, soyadı ve adresleri
 - Davalının T.C. kimlik numarası
 - Varsa, tarafların kanuni temsilcilerinin ve davacı vekilinin adı, soyadı ve adresleri
 - Davalının savunmasının dayanağı olan bütün vakıaların sıra numarası altında açık özetleri
 - Savunmanın dayanağı olarak ileri sürülen her bir vakıanın hangi delillerle ispat edileceği
 - Dayanılan hukuki sebepler
 - Açık bir şekilde talep sonucu
 - Davalının veya varsa kanuni temsilcisinin yahut vekilinin imzası

Cevap Dilekçesi Verilmesinin ve Verilmemesinin Sonuçları

- **Süresinde cevap dilekçesi verilmesinin sonucu:**
 - Davanın esasına girilmesi ve cevap dilekçesinin verilmesinden sonra, cevap süresi dolmamış olsa bile artık ilk itirazlar ileri sürülemezdir
- **Süresinde cevap dilekçesi verilmemesinin sonucu:**
 - Davalının, davacının dava dilekçesinde ileri sürdüğü vakıaların tamamını inkar etmiş sayılmasıdır (**HMK md 128**).
 - İspat yükü davacı üzerindedir.
 - Davalı bakımından savunmanın genişletilmesi yasağı başlamış olur
 - Davacı bakımından iddianın genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağı dava dilekçesiyle başlar

Karşı Dava Açılması: Davalı, varsa davacıdan olan hakkının da hüküm altına alınmasını istiyorsa, davacıya karşı aynı mahkemede ve aynı dava dosyasında bir karşı dava açabilir (**HMK md 132/1**)

- **Koşullar:**
 - Asıl davanın açılmış ve halen görülmekte olması
 - Karşı davada ileri sürülecek olan talep ile asıl davada ileri sürülen talep arasında takas veya mahsup ilişkisinin bulunması yahut bu davalar arasında bağlantının mevcut olması
 - Asıl dava ile karşı dava aynı yargı yoluna girmelidir
- Karşı davaya karşı, dava (**HMK md 132/3**) açılmaz

³⁶ Dava açılması, (*ihtiyati tedbiri tamamlayan işlemlerin yapılması şartıyla*) ihtiyati tedbir ve ihtiyati haczin kalkmasını önler. İhtiyati tedbir kararı dava açılmasından önce verilmişse tedbir talep eden, bu kararın uygulanmasını talep ettiği tarihten itibaren **2 HAFTA** içinde esas hakkındaki davasını açmak zorundadır. Böylece tedbir, nihai kararın kesinleşmesine kadar devam eder

³⁷ Davacı, dava açtıktan sonra, davalının açık rızası olmadan davasını geri alamaz

³⁸ Bu durum ancak derdest davanın dava dilekçesinde gösterilen davalının açık rızası ile mümkündür

³⁹ Mahkeme, uygun görürse vereceği (en fazla **1 AY**) ek süre ile birlikte,

Tarafların İkinci Dilekçeleri

- Yazılı yargılama usulüne tabi dava ve işlerde taraflar (tebliğden itibaren **2 HAFTA** içinde) cevaba cevap ve ikinci cevap dilekçesi verebilirler (**HMK md 317/3**)

İddia ve Savunmanın Genişletilmesi ve Değiştirilmesi Yasağı

Davanın İslahı: Taraflardan birinin, usule ilişkin olarak yaptığı işlemlerin, gerekli giderleri karşılamak koşuluyla, kanunda belirtilen süre içerisinde ve yöntemine uygun olarak tamamen veya kısmen düzeltilmesini sağlayan hukuksal bir yol

Teksif İlkesi: Taraflar, iddia ve savunmalarının konusu olan maddi vakıalar ile buna bağlı olarak ileri süreceklerini taleplerini, daha sonra genişletme ve değiştirmeye ihtiyaç duymayacak şekilde, zamanında, doğru ve tam olarak ileri sürmelidir⁴⁰

- **Yazılı yargılama usulünde** bu yasağın, davacı için cevaba cevap; davalı için ikinci cevap dilekçesiyle başlar⁴¹
- **Basit yargılama usulünde** iddianın genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağı dava açılmasıyla; savunmanın genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağı cevap dilekçesinin mahkemeye verilmesiyle (**HMK md 319**) başlar
- Bu yasağı aşmanın yolları **islah**⁴² ile karşı tarafın **açık muvafakatidir** (**HMK md 141/2**) ◀ 2022 ▶

Ön İnceleme

- Mahkemenin dava dosyası hakkında yapacağı ilk incelemedir
- Davanın henüz esasına tam olarak girilmez
- Tahkikattan önce yapılması gereken işlemler tamamlanır

Yazılı Yargılama Usulünde Ön İnceleme

- Ön inceleme aşamasında mahkeme uyuşmazlık konularını tam olarak belirler, tahkikata hazırlık işlemleri ile tarafların delillerini sunmaları ve delillerin toplanması için gereken işlemleri (**HMK md 137/1**) yapar
- Mahkeme ön incelemede; dava şartlarında noksanlık olup olmadığını kendiliğinden inceler (**HMK md 115**)
- Varsa tarafların ilk itirazlarını inceleyerek (**HMK md 116-117**) dosya üzerinden karara bağlanır
- Gerektiği takdirde mahkeme, bunlar için, tarafları ön inceleme duruşmasında⁴³ (**HMK md 137/1; 138; 140**) dinleyebilir.
 - Dava şartları ve ilk itirazlar hakkında eksiklik yoksa hakim ön inceleme duruşmasına devam ederek, tarafların iddia ve savunmaları çerçevesinde, anlaştıkları ve anlaşamadıkları hususları tek tek tespit eder (**HMK md 140/1**)
 - Akabinde hakim tarafları sulhe veya arabuluculuğa teşvik eder, bu yolla sonuç alacağı kanaatine varırsa (*tarafların uzlaşmaya niyet ve iradesi varsa*), bir defaya mahsus olmak üzere yeni bir duruşma günü tayin eder (**HMK md 137/1; 140/2**) ◀ 2022 ▶

⁴⁰ Hskimin, tarafların talebiyle bağlı olmadığına ilişkin kanun hükümlerinin varlığı (**HMK md 26/2**) ve kendiliğinden araştırma ilkesinin uygulandığı davalarda bu yasağın uygulanmaz

⁴¹ davacı cevaba cevap dilekçesi ile iddiasını; davalı ise ikinci cevap dilekçesi ile savunmasını serbestçe değiştirip genişletebilir

⁴² Taraflar, tahkikatın sona ermesine kadar islah yaparak (**HMK md 177**), önceden yaptığı usul işlemini düzeltebilir ve davanın, genişletilmiş veya değiştirilmiş iddia ve savunma çerçevesinde görülmesini sağlayabilir. Aynı davada, taraflar **ancak bir kez** islah yoluna başvurabilir (**HMK md 176**)

⁴³ Bu duruşma davetinde, dilekçede gösterildiği halde sunulmamış delillerin mahkemeye sunulması için **2 HAFTA**'lık kesin süre verilir

- Ön inceleme duruşmasının sonunda, tarafların sulh veya arabuluculuk faaliyetinden bir sonuç alıp almadıkları, sonuç alamadıkları takdirde anlaşamadıkları hususların nelerden ibaret olduğu tutanakla tespit edilir ve tahkikat bu tutanak esas alınarak yürütülür (**HMK md 140/3**)

Basit Yargılama Usulünde Ön İnceleme

- Mahkeme, mümkün olan hallerde tarafları duruşmaya davet etmeden dosya üzerinden karar verir (**HMK md 320/1**)
- Mahkeme, tarafların dinlenmesi, delillerin incelenmesi ve tahkikat işlemlerinin yapılmasını, ön incelemenin yapıldığı ilk duruşma hariç, iki duruşmada (*yani en fazla üç duruşma*) tamamlar (**HMK md 320/3**)

Tahkikat

- Taraflar, tahkikat ve sözlü yargılama için duruşmaya davet edilir (**HMK md 147/1**)
- Tarafların davada ileri sürdükleri ve ön inceleme tutanağında yer alan vakiaların doğru olup olmadığı araştırılır, bütün iddia ve savunmalar birlikte incelenir (**HMK md 143/1**)
- Mahkemenin, dinlenilmek üzere mahkemeye gelmeleri için iki tarafa en az 2 hafta süre verir (**HMK md 144/2**)
- Davet edilmiş olan taraflar, duruşmaya gelmedikleri veya gelip de davayı takip etmeyeceklerini bildirdikleri takdirde dosyanın işlem den kaldırılmasına karar verilir (**HMK md 150/1**)
- Duruşmaya gelmeyen taraflardan biri mahkemeye bir mazeret dilekçesi göndermişse, mahkeme mazereti kabul ettiği takdirde, yeni bir duruşma günü belirler ve tarafların bu duruşmaya davet edilmelerine karar verir (**HMK md 150/2**)
- Usulüne uygun şekilde davet edilmiş olan taraflardan biri gelmezken diğer taraf duruşmaya gelir ve davayı takip edeceğini bildirirse, yargılamaya devam edilir ve gelmeyen taraf yokluğunda yapılan işlemlere itiraz edemez (**HMK md 150/2**)
- Dosyası işlem den kaldırılmış olan dava, işlem den kaldırıldığı tarihten başlayarak **3 AY** içinde taraflardan birinin dilekçe ile başvurusu üzerine yenilenmezse, sürenin dolduğu gün itibarıyla açılmamış sayılır ve mahkemece kendiliğinden karar verilerek kayıt kapatılır (**HMK md 150/4-5**)

◀ 2022 ▶

Duruşmaların Herkese Açık Olması (Aleniyet)

- Duruşma ve kararların bildirilmesi alenidir (**AY md 141/1; HMK md 28/1**)
- Mahkeme, genel ahlakın veya kamu güvenliğinin yahut yargılama ile ilgili kişilerin korunmaya değer üstün bir menfaatinin kesin olarak gerekli kıldığı hallerde, taraflardan birinin talebi üzerine veya resen, duruşmaların bir kısmının veya tamamının gizli olarak yapılmasına karar verebilir (**HMK md 28/2**)

Tahkikatın⁴⁴ Yürütülmesi ve Tutanak

- Hakim, tahkikat ve yargılama işlemlerinin icrasıyla iki tarafın ve diğer ilgililerin sözlü açıklamalarını, gerekirse özet olarak zabıt katibi aracılığıyla tutanağa kaydettirir (**HMK md 154/1**)
- Tutanak, hakim ve zabıt katibi tarafından derhal imzalanır (**HMK md 155/1**)
- Tutanakta şu hususlar mutlaka yazılır:
 - Mahkemenin adı, duruşmanın açıldığı yer, gün ve saat
 - Hakim, zabıt katibi, hazır bulunan taraflar ve varsa vekilleri, kanuni temsilcileri, fer'i müdahil ve tercümanın ad ve soyadları
 - Yargılamanın aleni ya da gizli yapıldığı

⁴⁴ soruşturma

- Beyanda bulunana okunmak ve imzası alınmak kaydıyla ikrar, yeminin edası, davanın geri alınmasına muvafakat, davadan feragat, davayı kabule ilişkin beyanlar ve sulh müzakereleri ile sonucu
- Beyanda bulunana okunmak kaydıyla taraf, tanık, bilirkişi veya uzman kişi beyanı
- Duruşma dışında yapılan işlemlerin özeti
- Tarafların sundukları belgelerin neler olduğu
- Tarafların soruşturmaya ilişkin istekleri ile diğer kanunların tutanağa yazılmasını emrettiği konular
- Ara kararları ve hükmün sonucu
- Karar veya hükmün açıklanma biçimi
- Tutanakta sözü edilen veya dosyaya konduğu belirtilen belgeler de tutanağın eki sayılır (**HMK md 154/4**)
- Tahkikat ve yargılama sırasında yapılan işlemler teknik araçlarla kayda alınır, bu durum bir tutanakla tespit olunur (**HMK md 154/5**)
- Duruşma tutanakları (**CMK md 222**) sahteliği ispatlanıncaya kadar geçerli olan resmi belgelerdendir
- Davacı, davalı, fer'i müdahil ve vekilleri dava dosyasındaki veya elektronik ortamdaki bütün tutanak ve belgelerin onaysız fotokopi yahut çıktısını harçsız olarak alabilirler⁴⁵. Avukatların belge örneği alabilmeleri için vekaletnamelerinin bulunması zorunludur

Ön Sorun

- Görülmekte olan bir davanın karara bağlanabilmesi için öncelikle çözülmesi gereken ön sorunlar (*yetkisizlik ilk itirazı, hakim reddi, eski hale getirme talebi vb.*) ortaya çıkabilir
- İlgili taraf, bunu dilekçe vermek suretiyle yahut duruşma sırasında sözlü olarak ileri sürebilir (**HMK md 163/1**)
- İleri sürülen ön sorun mahkemenin karara bağlayabileceği bir konu ise mahkemece incelenir, karara bağlanır ve taraflara tefhim veya tebliğ edilir (**HMK md 164/3**)
- Ön sorun hakkındaki karar ile hakim davadan el çekiyorsa bu bir nihai karar olup bu karara karşı kural olarak (**HMK md 341**) kanun yoluna başvurulabilir. Ön sorun hakkındaki karar ile hakim davadan el çekmiyorsa bu bir ara karardır

Bekletici Sorun

- Görülmekte olan bir davada hüküm verilebilmesi, başka bir davaya, idari makamın tespitine yahut dava konusuyla ilgili bir hukuki ilişkinin mevcut olup olmadığına kısmen veya tamamen bağlı ise mahkemece o davanın sonuçlanmasına veya idari makamın kararına kadar yargılama bekletilebilir (**HMK md 165/1**)⁴⁶
- Bekletici sorunun amacı, aynı veya benzer bir sorun hakkında farklı mahkemelerin ayrı inceleme yapması sonucunda çelişen kararlar vermesinin önlenmesidir
- Bu durumda mahkeme, ilgili tarafa görevli mahkemeye veya idari makama başvurması için uygun bir süre verir. Bu süre içinde görevli mahkemeye veya idari makama başvurulursa açılan davanın veya yapılan idari başvurunun sonucuna kadar görülmekte olan dava bekletilir⁴⁷

⁴⁵ Gizli olarak saklanmasına karar verilen tutanakların ve tutanağın eki niteliğinde bulunan gizlilik kararı kapsamındaki belgelerin incelenmesi başkan veya hakim açık iznine bağlı olup (Yön. md 202/4), bunların örneği ancak hakimin izni ile verilebilir (**HMK md 158/2**)

⁴⁶ Örneğin, SGK tarafından kazazede sigortalıya gelir bağlanabilmesi için öncelikle zarara sebep olayın iş kazası olup olmadığının tespiti ön sorundur

⁴⁷ Başvurulmadığı takdirde ise ilgili taraf bu husustaki iddiasından vazgeçmiş sayılarak esas dava hakkında karar verilir (**HMK md 165/2**)

- Anayasaya aykırılık iddiası hakkında Anayasa Mahkemesi kararının (**AY md 152**) ve yargı yolu uyuşmazlığı hakkında Uyuşmazlık Mahkemesi kararının (**UMK md 18-19**) bekletici sorun sayılması zorunludur⁴⁸

Davaların Birleştirilmesi ve Ayrılması

- Davalar, aralarında bağlantı bulunması⁴⁹ durumunda birleştirilebilir
- Birleştirilen davalar hakkında ortak tahkikat yapılır, aynı dosyada hüküm kurulur fakat asıl ve birleşen dava hakkında verilen hükümler birbirinden bağımsız olup hüküm fıkrasında ayrı ayrı yazılır
- Talep üzerine veya kendiliğinden verilebilen birleştirme kararı, ikinci davanın açıldığı mahkemece verilir ve davalar ilk davanın açıldığı mahkemede birleştirilir
- Davaların birleştirilmesine ilişkin karar kesinleşirse ikinci davanın açıldığı mahkeme dava dosyasını birinci davanın açıldığı mahkemeye gönderir (**HMK md 166/2**) ve bu mahkeme artık davaların birleştirilmesi kararıyla bağlıdır
- Mahkeme, aralarında bağlantı olsa bile yargılamanın iyi bir şekilde yürütülmesini sağlamak amacıyla da birlikte açılmış yahut sonradan birleştirilmiş davaların ayrılmasına karar verebilir (**HMK md 167/1**)

BÖLÜM 5: İspat Hukuku, Hüküm ve Davaya Son Veren Taraf Usul İşlemleri

İspat Hukuku

İspat: Bir önermenin doğruluğu hakkında kanaat oluşturulabilmesi için bir nedenselliğin ortaya konulması (*bir vakıanın doğruluğu konusunda hakimi ikna etmeye yönelik bir faaliyettir*)⁵⁰

- Taraflar, kanunda belirtilen süre ve usule uygun olarak ispat hakkına sahiptir (**HMK md 189**)
- Kim → İspat yükü
- Neyi → Maddi vakıalar
- Nasıl → İspat hukuku çerçevesi

Delil⁵¹: İspat için başvuru aracı

- Kural olarak deliller davanın taraflarınca gösterilir
- Kendisinin ispatında kullanılacağı vakıa hakkında bilgi taşımaya bilimsel açıdan elverişli olmalıdır⁵²

İspat Yükü: Uyuşmazlığın halli bakımından önem taşıyıp taraflar arasında çekişmeli bulunan vakıaların *kim tarafından* ispatlanacağına belirlenmesi düzenleyen müessese

- “*Kanunda aksine bir hüküm bulunmadıkça, taraflardan her biri, hakkını dayandırdığı olguların varlığını ispatla yükümlüdür*” (**TMK md 6**)
- “*İspat yükü, kanunda özel bir düzenleme bulunmadıkça, iddia edilen vakıaya bağlanan hukuki sonuçtan kendi lehine hak çıkaran tarafa aittir*” (**HMK md 190**)⁵³

⁴⁸ Bunun gibi, itirazın kesin kaldırılması talebini inceleyen icra mahkemesinin, miras bırakanın borcu için takip edilen mirasçının terekenin borca batık olduğunun tespiti talebiyle açtığı hukuk davasını beklemesi de zorunludur (**İİK md 68/4**)

⁴⁹ Davaların aynı veya birbirine benzer sebeplerden doğması yahut biri hakkında verilecek hükmün diğerini etkileyecek nitelikte bulunması durumunda, davalar arasında bağlantı var sayılır (**HMK md 166/4**)

⁵⁰ Bir vakıanın ispatsız kalmasının sonucu, o vakıanın yok kabul edilmesidir

⁵¹ Delil, ispat faaliyetinde kullanılan, dava öncesinde ve mahkeme dışında gerçekleşmiş olan bir vakıayı temsil etmeye ve böylece onu mahkemeye yansıtmaya yahut aktarmaya elverişliliği bilimsel açıdan kabul edilmiş her türlü bilgi taşıyıcısıdır

⁵² Bu sebeple, hipnoz, fal, rüya ve istiare gibi araçlara bilgi kaynağı olarak müracaat edilmesi mümkün değildir

HMK md 187 - İspatın konusu : “İspatın konusunu tarafların üzerinde anlayamadıkları ve uyumsuzluğun çözümünde etkili olabilecek çekişmeli vakıalar oluşturur ve bu vakıaların ispatı için delil gösterilir”

İkrar: Bir vakianın doğru olduğunun, bu vakianın aleyhine olduğu taraf yahut onun vekilince mahkemeye bildirilmesi

- “Kesin delil” değil, ispat gerekliliğini ortadan kaldıran bir durumdur

Karine: bilinen bir olaydan bilinmeyen başka bir olayın veya hukuksal durumun varlığı yahut yokluğu hakkında sonuç çıkarılması

- **Fiili Karine:** Bilinen bir vakıadan hareket edilip genel hayat tecrübelerine dayanılarak bilinmeyen bir vakia hakkında hakim tarafından sonuç çıkarılması⁵⁴
- **Kanuni Karine:** Belli bir vakıadan bilinmeyen bir vakia hakkında sonuç çıkarılmasının bizzat kanun hükmü ile yapılmış olması
 - **Kesin kanuni karine:** Aksi iddia ve ispat edilemez → **Örneğin**, **TMK md 1020** gereğince, tapu siciline kayıtlı olan hususların bilinmediği ileri sürülemez
 - **Kesin olmayan kanuni karine:** Aksi ispat edilebilir. → **Örneğin**, taşınır bir malın zilyedinin onun maliki olarak kabul edilmesi (**TMK md 985**) kural ise de bunun aksinin ispatı mümkündür

İspatın Geremediği Haller

- Vakianın taraflar arasında çekişmeli olmaması
- Herkesçe bilinen vakia olması⁵⁵
- Kanuni karineye dayanan tarafın, sadece karinenin temelini oluşturan vakıayı ispat etmesi gereklidir⁵⁶

İspat Ölçüsü

İspat Ölçüsü: Belli bir vakianın ispatlanmış sayılabilmesi için hakimde oluşması gereken kanaatin derecesi

- **Tam İspat**⁵⁷: Belli bir vakianın doğruluğu hakkında hakimde oluşturulması gereken kanaatin **kesinlik** yahut **kesinlik sınırındaki muhtemel görme** derecesinde olması
- **Yaklaşık İspat**⁵⁸: Kanaatin **ağır basan ihtimal** derecesinde olması

⁵³ **İstisna örnekleri:** Borçlar hukukunda, bir sözleşmeden kaynaklanan borcunu ifa ettiğini ispat yükü borçluya düşer

⁵⁴ **Örneğin**, genel hayat tecrübelerine göre, bir senet, alacaklının elinde bulunur; borçlu borcunu ödeyince senedi alacaklıdan geri alır. Buna göre, senedin borçlunun elinde bulunması borcun ödenmiş olduğunu (**karineten**) gösterir

⁵⁵ Özel bir ilgi, yetenek, uzmanlık veya çaba gerekmeksizin, herkesin o vakıayı bilebilecek durumda olması

⁵⁶ **Örneğin**, zilyetlikten mülkiyet sonucunun çıkarıldığı karine açısından zilyetlik durumunun (vakiasının) ispatı gerekir. Buna karşılık, söz konusu tarafın ayrıca ‘mülkiyet’i de ispatı gerekmez; bilakis mülkiyet açısından karine sonucu geçerli olacaktır

⁵⁷ Medeni usul hukukunda bir vakianın ispatı söz konusu olduğunda, aranan ispat ölçüsü, kural olarak tam ispattır

⁵⁸ Yaklaşık ispat ölçüsü ile yetinilebilmesi için kanun hükmüyle açıkça belirlenmiş olması gerekir

İspat Türleri

İspatın kim tarafından yapıldığına göre:

- **Asıl İspat:** İspat yükü kendisine düşen tarafça yerine getirilen ispat
- **Karşı İspat⁵⁹:** İspat yükü kendisine düşen tarafın hasmının (*karşı tarafının*), ispat yükü kendisinde olan tarafın henüz kesin delille ispatlayamamakla birlikte hakimde bir ölçüde de olsa oluşturduğu kanaati sarsmak yahut henüz yapılmamış olan asıl ispatın yapılabilmesini mantıksal açıdan imkansız kılacak nitelikteki (*başka*) bir vakıayı ispatlaması
- **Aksini İspat⁶⁰:** İspatın konusunu oluşturan bir vakianın kesin olmayan bir kanuni karineye dayanılarak ispat edilmiş sayıldığı hallerde, o vakianın söz konusu karinenin öngördüğü karine sonucunun aksine gerçekleştiğinin ispat yükü kendisine düşmeyen tarafça ispatlanmasıdır

Deliller ve İncelenmesi

Emare: Tecrübe kuralları aracılığıyla, uyuşmazlığa uygulanacak hukuk normunun koşul olayı hakkında sonuç çıkarılabilen diğer olaylar (*ispatı gereken bir vakıaya yabancı ancak onun hakkında tecrübe kurallarından [yaşam deneyimleri] hareketle sonuç çıkarmanın mümkün olduğu komşu vakıa*)

- Emare yoluyla ispat = dolaylı (*yaklaşık*) ispat = söz konusu komşu vakianın ispatlanması

Delil Türleri

- **Kesin Delil:** Bir vakıaya ilişkin olarak mevcut bulunmaları ve usulünce mahkemeye sunulmuş olmaları durumunda, hakimin takdir yetkisini kaldırarak o vakianın doğru kabul edilmesi sonucunu doğuran delil
 - HMK'nın kabul ettiği kesin deliller **senet**, **kesin hüküm** ve **yemindir**
- **Takdiri Delil:** 'Delil' vasfı taşımak ve bu şekilde nitelendirilebilmek koşuluyla kesin deliller dışında kalan bütün ispat araçları
 - HMK'da sayılan takdiri deliller **belge** (senet ve ilam hariç), **tanık**, **bilirkişi** ve **keşiftir**

Delil Sözleşmesi

Delil Sözleşmesi: *"Tarafklar yazılı olarak veya mahkeme önünde tutanağa geçirilecek imzalı beyanlarıyla kanunda belirli delillerle ispatı öngörülen vakıaların başka delil veya delillerle ispatını kararlaştırabilecekleri gibi; belirli delillerle ispatı öngörülmemen vakıaların da sadece belirli delil veya delillerle ispatını kabul edebilirler"* (**HMK md 193 - Delil sözleşmesi**)

- Geçerliliği açısından, adi yazılı şekil yeterlidir, duruşmada sözlü yapılmış ise tutanağa geçirilmiş olması gereklidir

Münhasır Delil Sözleşmesi: Delil sözleşmesinin belli bir vakianın sadece belli bir delille ispatını öngörmesi durumu⁶¹

Münhasır Olmayan Delil Sözleşmesi: Kanunun kesin delille ispatını öngördüğü bir vakianın sadece bu delillerle değil, kanunen caiz olan her türlü delille ispatını öngören delil sözleşmeleri

⁵⁹ **Örneğin**, haksız fiile dayanarak kendisine karşı açılmış bulunan bir davada, henüz kendisinin o fiili işlediği ispatlanmamış olan davalı, fiilin işlendiğinin iddia edildiği tarihte başka bir yerde olduğunu ispatlayarak davacının o haksız fiilin davalı tarafça işlendiğini ispatlayabilmesini imkansız kılabilir

⁶⁰ **Örneğin**, TMK md 7 gereğince içeriğinin doğru olduğu kabul edilen bir resmi belgenin aslında gerçeği yansıtmadığının, bilakis belgenin içeriğinin doğru olmadığına ispatlanması aksini ispattır

⁶¹ **Örneğin**, Zararın miktarının ispatı hususunda tarafların anlaşarak "**hakem-bilirkişi**" atamalarıdır

Hukuka Aykırı Yollarla Elde Edilen Deliller

HMK md 189 - İspat Hakkı: “Hukuka aykırı olarak elde edilmiş olan deliller, mahkeme tarafından bir vakianın ispatında dikkate alınmaz”

Delillerin Mahkemeye Bildirilmesi ve Sunulması

Taraflarca Getirilmesi İlkesi: **Bilirkişi incelemesi** ve **keşif delili** istisnaları hariç, deliller taraflarca getirilir, hakim kendiliğinden delil toplayamaz, iki taraftan birinin söylemediği şeyi veya vakıaları kendiliğinden dikkate alamaz ve onları hatırlatabilecek davranışlarda dahi bulunamaz (**HMK md 25**)

HMK md 194 - Somutlaştırma Yükü ve Delillerin Gösterilmesi: “Taraflar, dayandıkları vakıaları, ispata elverişli şekilde somutlaştırmalıdır. Tarafların, dayandıkları delilleri ve hangi delilin hangi vakianın ispatı için gösterildiğini açıkça belirtmeleri zorunludur”

HMK md 121 - Belgelerin Birlikte Verilmesi: “Dava dilekçesinde gösterilen ve davacının elinde bulunan belgelerin asıllarıyla birlikte harç ve vergiye tabi olmaksızın davalı sayısından bir fazla düzenlenmiş örneklerinin veya sadece örneklerinin dilekçeye eklenerek, mahkemeye verilmesi ve başka yerlerden getirtilecek belge ve dosyalar için de bunların bulunabilmesini sağlayıcı açıklamanın dilekçede yer alması zorunludur”

HMK md 139 - Ön İnceleme Duruşmasına Davet: “...Davetiyenin tebliğinden itibaren **2 HAFTA**'lık kesin süre içinde tarafların dilekçelerinde gösterdikleri, ancak henüz sunmadıkları belgeleri mahkemeye sunmaları veya başka yerden getirtilecek belgelerin getirtilebilmesi amacıyla gereken açıklamayı yapmaları, bu hususların verilen süre içinde yerine getirilmemesi halinde o delile dayanmaktan vazgeçmiş sayılacaklarına karar verileceği...”

HMK md 145 - Sonradan Delil Gösterilmesi: “Taraflar, Kanunda belirtilen süreden sonra delil gösteremezler. Ancak bir delilin sonradan ileri sürülmesi yargılamayı geciktirme amacı taşııyorsa veya süresinde ileri sürülebilmesi ilgili tarafın kusurundan kaynaklanıyorsa, mahkeme o delilin sonradan gösterilmesine izin verebilir”

Delillerin İncelenmesi

- Deliller davaya bakan mahkeme huzurunda, mümkün olduğu kadar birlikte ve aynı duruşmada incelenir
- Delil gösteren taraf, karşı tarafın açık izni olmadıkça, o delile dayanmaktan vazgeçemez (**HMK md 196**)
- Hakim delilleri serbestçe değerlendirir (**HMK md 198**)
- Mahkeme, taraflarca gösterilmiş olan delillerin incelenmesinden sonra, davanın muhakeme ve hüküm için yeterli derecede aydınlandığını anlarsa, tahkikatın bittiğini kendilerine bildirir (**HMK md 146**)

Senetle İspatı Gereken Vakıalar

İkrar: Taraflardan herhangi birinin, diğer tarafın iddiasını (*talebini*) dayandırdığı vakianın doğru olduğunun mahkemeye bildirilmesi (HMK md 188)

HMK md 200⁶² - Senetle İspat Zorunluluğu: “Bir hakkın doğumu, düşürülmesi, devri, değiştirilmesi, yenilenmesi, ertelenmesi, ikrarı ve itfası amacıyla yapılan hukuki işlemlerin, yapıldıkları zamanki miktar veya değerleri ikibinbeşyüz Türk Lirasını geçtiği takdirde senetle ispat olunması gerekir”

- Haksız fiiller, maddi olaylar, haksız iktisaplar senetle ispat kuralı kapsamına dahil bulunmayıp (*zaten niteliği gereği de buna elverişli bulunmayıp*) her türlü delille ispatlanabilirler
- Senetle ispat kuralının geçerli olabilmesi için, hukuki işlemin tarafı ile davanın tarafının **aynı** olması gerekir. Aksi takdirde ilgili hukuki işlem her türlü delille ispatlanabilecektir

HMK md 201⁶³ - Senede karşı tanıkla ispat yasağı: “Senede bağlı her çeşit iddiaya karşı ileri sürülen ve senedin hüküm ve kuvvetini ortadan kaldıracak veya azaltacak nitelikte bulunan hukuki işlemler ikibinbeşyüz Türk Lirasından az bir miktara ait olsa bile tanıkla ispat olunamaz”

- İspat yükü kendisinde olan tarafın, senetle ispatı gereken bir vakıyı takdiri delille ispata kalkışması durumunda hakim bunu re’sen gözetir (**HMK md 189/3**) ve karşı tarafa muvafakatinin bulunup bulunmadığını sorar.⁶⁴

Delil Başlangıcı: iddia konusu hukuki işlemin tamamen ispatına yeterli olmamakla birlikte, söz konusu hukuki işlemi muhtemel gösteren ve kendisine karşı ileri sürülen kimse veya temsilcisi tarafından verilmiş veya gönderilmiş belgedir

İstisnalar:

- Senetle ispat zorunluluğu bulunan hallerde delil başlangıcı bulunursa, takdiri delillere müracaat edilebilir (**HMK md 202/1**)
- İspatı gereken vakia açısından senet almanın imkansız olması durumunda senetle ispat kuralına tabi olan vakia takdiri delille de ispatlanabilir. Bu işlemler:
 - Altsoy ve üstsoy, kardeşler, eşler, kayınbaba, kaynana ile gelin ve damat arasındaki işlemler
 - İşin niteliğine ve tarafların durumlarına göre, senede bağlanmaması teamül olarak yerleşmiş bulunan hukuki işlemler
 - Yangın, deniz kazası, deprem gibi senet alınmasında imkansızlık veya olağanüstü güçlük bulunan hallerde yapılan işlemler
 - Hukuki işlemlerde irade bozukluğu ile aşırı yararlanma iddiaları
 - Hukuki işlemlere ve senetlere karşı üçüncü kişilerin muvazaa iddiaları
- Başlangıçta mevcut olan senedin mücbir sebep sayılabilecek şartlar altında kaybolması durumunda, senetle ispatı gereken bir vakia takdiri delille ispatlanabilir

Kesin Deliller

- **İlam** : Mahkemenin nihai kararının taraflara verilen tasdikli nüshası
- **Senet⁶⁵** : Bir kimsenin, kendisi aleyhine delil teşkil etmek üzere meydana getirdiği ve kendi imzasını taşıyan yazılı belge

Unsurları:

- Bir vakia hakkında tam ve kesin bir bilgi
- Bu bilginin yazıyla ifade edilmiş olması
- Yazının dış dünyada fiziki varlığı olan bir cisim üzerinde yer alması
- Aleyhine kullanılacağı kişinin (*el yazısıyla atılmış*) imzasının bulunması

⁶² “Senetle ispat kuralı” ve “kesin delille ispat kuralı”

⁶³ “senede karşı senetle ispat kuralı” ve “kesin delille karşı kesin delille ispat kuralı”

⁶⁴ Eğer hasım açıkça muvafakat ederse kesin delille ispatı gereken bir vakia takdiri delille de ispatlanabilir (**HMK md 200/2**)

⁶⁵ Bir davada, uyuşmazlığın çözümü açısından önem taşıyan bir vakia hakkındaki tam ve kesin bir bilgiyi dış dünyada (fiziki alemde) varlık kazanmış bir cisim üzerindeki yazıyla barındıran ve aleyhine kullanılacağı kişinin imzasını taşıyan belge

Türleri:

- **Adi Senet:** Düzenlenmesine herhangi bir resmi makamın katılmadığı senet
 - Şart: Adi senet altındaki imza inkar edilmemesi (*inkar edilirse [sahtelik iddiası], kesin delil sayılabilmesi için, imzanın inkar edenden sadır olduğunun mahkemece tespit edilmesi gerekir*)
- **Resmi Senet**⁶⁶: Düzenlenmesine bir resmi makamın katıldığı (*kural olarak Noter tarafından, düzenleme ya da onaylama şeklinde hazırlanan*) senetler
- **Yemin** : Taraflardan birisinin, ispatsız kalan bir vakianın⁶⁷ doğru olduğunu, '*kanunda belirtilen özel bir şekilde riayet ederek*' bildirmesi durumunda, onun bu beyanının "*doğru kabul edilmesi*"⁶⁸
 - Belli bir vakianın ispatı için yemin deliline başvurulacağı davanın başında, dava ve cevap dilekçeleriyle bildirilmelidir. Ancak sonradan ilgili hususu başka bir delille ispatlayabilir veya yemin deliline başvurmadan vazgeçebilir
 - Şu durumlarda yemine konu olamaz (**HMK md 226**) :
 - Tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edemeyeceği vakıalar
 - Bir işlemin geçerliliği için, kanunen iki tarafın irade açıklamalarının yeterli görülmediği haller
 - Yemin edecek kimsenin namus ve onurunu etkileyecek veya onu ceza soruşturması ya da kovuşturması ile karşı karşıya bırakacak vakıalar
 - Yemin teklif edilen kimse duruşmada bizzat hazır bulunmadığı takdirde, yemin konusu vakıaları ikrar etmiş sayılır (**HMK md 229**)⁶⁹
 - Kabul edilen yeminin edası (yerine getirilmesi) tarafın bizatihi kendisince yapılır
 - Yemin edecek taraf gerçek kişi olup, yeminden evvel ölür veya fiil ehliyetini kaybederse yemin teklif edilmemiş sayılır (**HMK md 231**)
 - Yemin eda edilirken, hakim de dahil olmak üzere hazır bulunan herkes ayağa kalkar (**HMK md 233/5**)
 - Hukuk davalarında yalan yere yemin eden davacı veya davalıya bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası verilir (**TCK md 275**)

Takdiri Deliller

HMK'da sayılan takdiri deliller: **belge, tanık, bilirkişi ve keşif**

- **Belge** : Uyuşmazlık konusu vakıaları ispata elverişli, yazılı veya basılı metin, senet, çizim, plan, kroki, fotoğraf, film, görüntü veya ses kaydı gibi veriler ile elektronik ortamdaki veriler ve bunlara benzer bilgi taşıyıcıları (**HMK md 199**)
 - **Nitelikli Belgeler** → senet, ilam (*kesin hüküm*), resmi belge, delil başlangıcı kategorisine giren belgeler⁷⁰
- **Tanık** : Bir davada, uyuşmazlığın halli bakımından önem taşıyan ve taraflar arasında çekişmeli bulunan, geçmişte vukua gelmiş bir vakıa yahut durum hakkında görme yahut işitme duyuları vasıtasıyla sahip olduğu bilgiyi mahkemeye aktaran kişi

⁶⁶ Resmi bir senetteki sahtelik iddiası, ancak ilgili evraka resmiyet kazandıran kişiyi de taraf göstererek açacağı ayrı bir davada incelenip karara bağlanabilir

⁶⁷ Uyuşmazlık konusu vakianın ispatı için yeminden başka delili olduğunu beyan etmiş olan taraf dahi yemin teklif edebilir

⁶⁸ Delil olan yeminin konusu, davanın çözümü bakımından önem taşıyan, çekişmeli olan ve kişinin kendisinden kaynaklanan vakıalardır (**HMK md 225, c.1**). Bir kimsenin bir hususu bilmesi onun kendisinden kaynaklanan vakıa sayılır (**HMK md 225, c.1**)

⁶⁹ **HMK md 229 - Yemin etmemenin sonuçları** : "*Yemin için davet edilen kimse, tayin edilen gün ve saatte mahkemede geçerli bir özrü olmaksızın bizzat hazır bulunmaz yahut hazır bulunup da yemini iade etmez ya da yemini eda etmekten kaçınırsa yemin konusu vakıaları ikrar etmiş sayılır*"

⁷⁰ Delil başlangıcı sayılan belgeler takdiri delil değildir, başka delillerle desteklenmedikçe ancak **emare** olarak değerlendirilebilir

- Davanın taraflarına yakınlık yahut onlarla mevcut bir menfaat ilişkisi, tanıklıktan ret yahut yasaklılık sebebi olarak kabul edilmemiştir
- Davanın başında (*dava ve cevap dilekçelerinde*) belli bir vakianın tanıkla ispatlanacağını belirtmiş olması yeterli olup ayrıca ileride dinlenilmesi istenecek tanıkların isimlerinin de bu aşamada belirtilmesine gerek yoktur
- Usulüne uygun olarak çağrıldığı halde mazeret bildirmeksizin gelmeyen tanık zorla getirilir, gelmemesinin sebep olduğu giderlere ve beşyüz Türk Lirasına kadar disiplin para cezasına hükmolunur (**HMK md 245**)
- Tanık, kanuni bir sebep göstermeden tanıklıktan çekinir, yemin etmez veya göstermiş olduğu sebep mahkemece kabul edilmemesine rağmen tanıklık yapmaktan çekinirse beşyüz Türk Lirasından beşbin Türk Lirasına kadar disiplin para cezasına ve bu yüzden doğan giderleri ödemesine hükmedilerek, yeniden dinlenilmek üzere yargılama başka güne bırakılır. Tanık kendisine sorulan sorulara cevap vermez veya yemin etmemekte direnirse o mahkemece **2 HAFTA**'yı geçmemek üzere disiplin hapsine mahkum edilir (**HMK md 253**)
- Tanıklıktan çekinme sebepleri:
 - Aşağıdaki kimseler kişisel nedenlerle tanıklıktan çekinebilirler (HMK m. 248):
 - İki taraftan birinin nişanlısı
 - Evlilik bağı ortadan kalkmış olsa dahi iki taraftan birinin eşi
 - Kendisi veya eşinin altsoy veya üstsoyu
 - Taraflardan biri ile arasında evlatlık bağı bulunanlar
 - Üçüncü derece de dahil olmak üzere kan veya kendisini oluşturan evlilik bağı ortadan kalkmış olsa dahi kayın hısımları
 - Koruyucu aile ve onların çocukları ile koruma altına alınan çocuk
 - Kanun gereği sır olarak korunması gereken bilgiler hakkında tanıklığına başvurulacak kimseler
 - Aşağıdaki hallerde menfaat ihlali sebebiyle tanıklıktan çekinilebilir (HMK m. 250):
 - Tanığın beyanı kendisine veya 248'inci maddede yazılı kimselerden birine doğrudan doğruya maddi bir zarar verecekse
 - Tanığın beyanı kendisinin veya 248'inci maddede yazılı kimselerden birinin şeref veya itibarını ihlal edecek ya da ceza soruşturmasına veya kovuşturmasına sebep olacaksa
 - Tanığın beyanı, meslek veya sanatına ait olan sırların ortaya çıkmasına sebebiyet verecekse
- *"Mahkeme tarafından çağrılan tanığa, her yıl Adalet Bakanlığınca hazırlanan tarifeye göre, kaybettiği zaman ile orantılı bir ücret verilir. Tanık hazır olmak için seyahat etmek zorunda kalmışsa yol giderleri ile tanıklığa çağrıldığı yerdeki konaklama ve beslenme giderleri de karşılanır"* (**HMK md 265 - Tanığa ödenecek ücret ve giderler**)
- **Bilirkişi** : Uyuşmazlığın halli bakımından önem taşıyan ve doğruluğunun anlaşılabilmesi hukuki bilgi dışında özel ya da teknik bilgi gerektiren çekişmeli bir vakıa iddiasının doğru olup olmadığının anlaşılabilmesi için görüş ve değerlendirmesine başvuru olan kişi
 - Tanığın aksine, bilirkişiye, (*geçmişte meydana gelmiş olsa bile*) mevcudiyetini halen (*dava esnasında da*) **devam bir vakıa** hakkında başvurulur
 - *"Bilirkişi, Türk Ceza Kanunu anlamında kamu görevlisidir"* (**HMK m 284 - Bilirkişinin ceza hukuku bakımından durumu**)
 - Kanunların görüş bildirmekle yükümlü kıldığı kişi ve kuruluşlara görevlendirildikleri konularda bilirkişi olarak **öncelikle** başvurulur. Ancak kamu görevlilerine, bağlı buldukları kurumlarla ilgili dava ve işlerde, bilirkişi olarak görev **verilemez**
 - Şu hallerde bilirkişilik görevinin kabulü zorunlu kılınmıştır:
 - Resmi bilirkişiler,

- Bölge adliye mahkemesi adli yargı adalet komisyonları tarafından tutulan bilirkişi listelerinde yer alan kişiler
- Bilgisine başvurulacak konuyu bilmeksizin, meslek veya zanaatlarını icra etmesine olanak bulunmayanlar
- Bilgisine başvurulacak konu hakkında, meslek veya sanat icrasına resmen yetkili kılınmış olanlar
- Hakimler hakkındaki yasaklılık (**HMK md 34**) ve ret (**HMK md 36**) sebepleriyle ilgili kurallar, bilirkişiler bakımından da uygulanır
- Ret talebi veya bilirkişinin kendisini reddetmesinin, ret sebebinin öğrenilmesinden itibaren en geç bir hafta içinde yapılmış olması şarttır
- Bilirkişi raporunun hazırlanması için verilecek süre **3 AY'**ı geçemez. Bilirkişinin talebi üzerine, kendisini görevlendiren mahkeme gerekçesini göstererek, süreyi **3 AY'**ı geçmemek üzere uzatabilir
- Bilirkişi, mahkemece kendisine tevdi olunan görevi bizzat yerine getirmekle yükümlü olup, görevinin icrasını kısmen yahut tamamen başka bir kimseye bırakamaz (**HMK md 276**)
- **Bilirkişinin Yetkileri:**
 - Bilirkişi, görevini, mahkemenin sevk ve idaresi altında yürütür
 - Bilirkişi, görev alanı veya sınırları hakkında tereddüde düşerse, bu tereddüdünün giderilmesini, her zaman mahkemeden isteyebilir
 - Bilirkişi, incelemesini gerçekleştirirken ihtiyaç duyarsa, mahkemenin de uygun bulması kaydıyla, tarafların bilgisine başvurabilir
 - Bilirkişinin oy ve görüşünü açıklayabilmesi için bir şey üzerinde inceleme yapması zorunlu ise mahkeme kararı ile gerekli incelemeyi yapabilir
- Taraflar, bilirkişi raporunun, kendilerine tebliği tarihinden itibaren **2 HAFTA** içinde, raporda eksik gördükleri hususların, bilirkişiye tamamlattırılmasını; belirsizlik gösteren hususlar hakkında ise bilirkişinin açıklama yapmasının sağlanmasını veya yeni bilirkişi atanmasını mahkemeden talep edebilirler. Mahkemeye başvuran tarafa, bir defaya mahsus olmak ve **2 HAFTA'**ı geçmemek üzere ek süre verilebilir
- Bilirkişinin kasten veya ağır ihmal suretiyle düzenlemiş olduğu gerçeğe aykırı raporun, mahkemece hükme esas alınması sebebiyle zarar görmüş olanlar, bu zararın tazmini için Devlete karşı tazminat davası açabilirler. Devlet, ödediği tazminat için sorumlu bilirkişiye **1 YIL'**lık zamanaşımı süresi içinde rücu eder (**HMK md 285**)
- **Keşif** : Hakim, uyuşmazlığın halli bakımından önem taşıyan çekişmeli bir vakia hakkında, görme, işitme, koku ve tat alma gibi, bizatihi kendi duyu organları vasıtasıyla doğrudan bilgi sahibi olabilmek amacıyla, taşınır veya taşınmaz eşya üzerinde inceleme yapması
 - Mahkeme keşif esnasında ve mahallinde, çağırıldığı tanık ve bilirkişileri dinleyebilir
 - Keşif sırasında, yapılan tüm işlemler ve beyanları içeren bir tutanak (keşif tutanağı) düzenlenir. Plan, çizim, fotoğraf gibi belgeler de tutanağa eklenir (**HMK md 290/2**)
 - Keşif yapılmasına katlanma zorunluluğu bulunan taraflardan birinin karşı koyması halinde, o kimse ispat yükü kendisine düşen taraf ise bu delilden vazgeçmiş; diğer taraf ise iddia edilen vakıyı kabul etmiş sayılır

Isticvap

Isticvap: Bir tarafın, kendisi aleyhine olan bir vakia hakkında mahkemece özel bir usulle sorguya çekilmesi

- Düzenleniş gayesi, bir vakia hakkında, bunun aleyhine olduğu kişiden ikrar elde etmeye çalışmaktır. İkrar edilen vakia, sonuç olarak artık ispat faaliyetine konu kılınmayacak, mevcut ve doğru kabul edilecektir

- İsticvabın konusunu, davanın temelini teşkil eden vakıalar ile bunlarla ilişkisi bulunan hususlar oluşturur (*HMK md 169, II*)
- İsticvap edilecek kişi tarafın bizatihi kendisidir⁷¹
- İsticvaba davet edilen taraf, geçerli özrü olmadan gelmezse, mahkemece sorulan vakıalar ikrar edilmiş sayılır (*HMK md 171*)

Tahkikatın Sona Ermesi, Sözlü Yargılama ve Hüküm

Tahkikatın Sona Ermesi

- Hakim, tarafların iddia ve savunmalarıyla toplanan delilleri böylece inceledikten sonra, duruşmada hazır bulunan taraflara tahkikatın tümü hakkında açıklama yapabilmeleri için söz verir
- Mahkeme tarafların açıklamalarından sonra, tahkikatın genişletilmesi ve ikmal edilmesi gerektiği sonucuna varırsa, yeniden gerekli delillerin toplanmasına ve incelenmesine karar verir aksi takdirde tahkikatın bittiğini taraflara tefhim eder (*HMK md 146, md 184*) ve aynı duruşmada sözlü yargılama aşamasına geçer

Sözlü Yargılama

Altlama Faaliyeti: Tarafların iddia ve savunma olarak ileri sürdükleri taleplerinin, uygulanması gereken soyut hukuk kuralları karşısında karşılanabilir olup olmadığının değerlendirilmesi

- Sözlü yargılama öncesi, taraflardan birinin talebi olursa duruşma iki haftadan az olmamak üzere ertelenir
- Sözlü yargılama için taraflara davetiye gönderilmez
- Sözlü yargılamada mahkeme, taraflara son sözlerini sorar ve hükmünü verir
- Sözlü yargılama vakıaların hukuki nitelendirmesinin yapılmasıdır. Yani, sözlü yargılama bir altlama faaliyetidir⁷²

HMK md 186 - Sözlü yargılama : “Sözlü yargılamada mahkeme, taraflara son sözlerini sorar ve hükmünü verir”

Hükmün Tefhimi: Mahkemece verilen kararın veya hükmün, duruşmada hazır bulunan tarafa (taraflara) hakim tarafından sözle bildirilmesi⁷³

Kısa Karar: tefhim edilerek tutanağa geçirilen karar

Hüküm

Nihai Karar / Hüküm: Yargılama sonunda hakimin, iddia ve savunma hakkında açıkladığı nihai değerlendirme (*uyuşmazlığın esası hakkında hakimin verdiği karar*)

- Uyuşmazlığı esastan çözmekle birlikte hakimin davadan el çekmesi sonucunu doğuran (*usule ilişkin*) nihai kararlar, farklı şekillerde tezahür eder ve dayandığı sebep doğrultusunda farklı isimlerle anılır⁷⁴

⁷¹ Ergin olmayan veya kısıtlı kişiler istisnadır

⁷² Böylece, taraflar, iddia ve savunmanın, ortaya çıkan vakıalar ve mevcut hukuki durum karşısında, karşılanabilir olup olmadığını, karşılıklı olarak ve kendi değerlendirmeleri açısından, mahkemeye bildirirler

⁷³ Hükmün tefhimini, duruşmada bulunanlar ayakta dinler (*HMK md 294/5*)

⁷⁴ *Örneğin*, görevsizlik, yetkisizlik, gönderme, hüküm verilmesine yer olmadığı, davanın açılmamış sayılması kararı vb.

- Hüküm sonucunun (*kısa kararın*) tefhim edildiği hallerde, gerekçeli kararın tefhim tarihinden başlayarak **1 AY** içinde yazılması gerekir (*HMK md 294/4*)
- **Hükmün Unsurları ve Kapsamı: (Gerekçeli Karar)**
 - Hükmü veren mahkeme ile hakim veya hakimlerin ve zabıt katibinin ad ve soyadları ile sicil numaraları, mahkeme çeşitli sıfatlarla görev yapıyorsa hükmün hangi sıfatla verildiğini.
 - Tarafların ve davaya katılanların kimlikleri ile T.C. kimlik numarası, varsa kanuni temsilci ve vekillerinin ad ve soyadları ile adreslerini
 - Tarafların iddia ve savunmalarının özetini, anlaştıkları ve anlaşamadıkları hususları, çekişmeli vakıalar hakkında toplanan delilleri, delillerin tartışılması ve değerlendirilmesini, sabit görülen vakıalarla bunlardan çıkarılan sonuç ve hukuki sebepleri [*gerekçe*]
 - Hüküm sonucu, yargılama giderleri ile taraflardan alınan avansın harcanmayan kısmının iadesi, varsa kanun yolları ve süresini
 - Hükmün verildiği tarih ve hakim veya hakimlerin ve zabıt katibinin imzalarını
 - Gerekçeli kararın yazıldığı tarihi
Hükmün sonuç kısmında [hüküm fıkrası], gerekçeye ait herhangi bir söz tekrar edilmeksizin, taleplerden her biri hakkında verilen hükümlerle, taraflara yüklenen borç ve tanınan hakların, sıra numarası altında, açık, şüphe ve tereddüt uyandırmayacak şekilde gösterilmesi gereklidir

İlam: Taraflardan her birine verilen hüküm nüshası

Hükmün Kesinleşmesi ve Kesin Hüküm

Nihai karar şu ihtimallerde kesinleşir: (**Şekli anlamda kesin hüküm**⁷⁵)

- Nihai kararın verildiği anda kesin olması (*HMK md 341/2; md 362*)
- Kanun yoluna müracaat hakkından feragat edilmesi (*HMK md 349*)
- Süresi içinde kanun yoluna müracaat edilmemesi
- Kanun yoluna müracaatın üst mahkemece reddedilmesi ve gidilebilecek başka bir kanun yolunun bulunmaması

Hükmün Maddi Anlamda Kesinleşmesi⁷⁶: Şekli anlamda kesinleşen bir hükümlerle halledilmiş bulunan bir uyuşmazlığın yeniden ilk derece mahkemesi önüne getirilememesi (*kesin hükmün olumsuz etkisi*) ve kesinleşen kararın hem davanın taraflarını hem de bütün mahkemeleri bağlaması

Hükmün Tashihi (**Düzeltilmesi**), **Tavzihi (Açıklanması)** ve Tamamlanması

Hükmün Tashihi (Düzeltilmesi): Hükümdeki yazı ve hesap hataları ile diğer benzeri açık hataların, mahkemece resen veya taraflardan birinin talebi üzerine düzeltilmesi

Hükmün Tavzihi (Açıklanması): Hüküm yeterince açık değilse veya icrasında tereddüt uyandırıyor yahut birbirine aykırı fıkralar içeriyorsa, icrası tamamlanmaya kadar taraflardan herhangi birinin hükmün açıklanmasını veya tereddüt ya da aykırılığın giderilmesini istemesi⁷⁷

⁷⁵ Şekli anlamda kesin hüküm, ilk derece mahkemesinin nihai kararına karşı gidilebilecek bir kanun yolunun bulunmaması veya kalmaması halinde oluşur

⁷⁶ Bir davaya ait şekli anlamda kesinleşmiş olan hükmün, diğer bir davada maddi anlamda kesin hüküm oluşturabilmesi için, her iki davanın taraflarının, dava sebeplerinin ve ilk davanın hüküm fıkrası ile ikinci davaya ait talep sonucunun aynı olması gerekir

⁷⁷ Hüküm fıkrasında taraflara tanınan haklar ve yüklenen borçlar, tavzih yolu ile sınırlandırılmaz, genişletilemez ve değiştirilemez (*HMK md 305*)

Hükmün Tamamlanması: Taraflardan her biri, nihai kararın tebliğinden itibaren **1 AY** içinde, yargılamada ileri sürülmesine veya kendiliğinden hükme geçirilmesi gerekli olmasına rağmen hakkında tamamen veya kısmen karar verilmeyen hususlarda, **ek karar** verilmesini isteyebilir⁷⁸

Davaya Son Veren Taraf Usul İşlemleri

Tasarruf İlkesi: Davanın taraflarının yargılamanın başlangıcını, konusunu ve sona ermesini belirleyebilmeleri (**HMK md 24**)

- Davacı (davalının açık rızasıyla) davasını geri alabilir (**HMK md 123**)
- Davacı davasından **feragat** edebilir (**HMK md 307**)
- Davalı davayı **kabul** edebilir (**HMK md 308**)
- Her iki taraf da doğmuş bulunan kanun yolu haklarından feragat edebilir (**HMK md 349**)
- Taraflar **sulh** olabilirler (**HMK md 313**)

Hükmün Sürrogatı (ikamesi): Feragat, kabul ve sulh durumlarında dava taraflarca sona erdirilmiş demektir

Davadan Feragat⁷⁹: Davacının, talep sonucundan, bir daha dava etmemek üzere, kısmen veya tamamen vazgeçmesi (**HMK md 307**)

- Feragat, dava açıldığı andan hüküm kesinleşinceye kadar her zaman yapılabilir.
- Feragat, kayıt ve şarta bağlanmaksızın, dilekçeyle veya yargılama sırasında (mahkemede) sözlü olarak yapılır
- Feragatın geçerli olabilmesi için karşı tarafın muvafakati yahut hakimin onayı gerekli değildir (**HMK md 309/2**)
- Feragat, dava açıldığı andan hüküm kesinleşinceye kadar her zaman yapılabilir (**HMK md 310**)
- Feragat, hükmün verilmesinden sonra yapılmışsa, taraflarca kanun yoluna başvurulmuş olsa dahi, dosya kanun yolu incelemesine gönderilmez ve ilk derece mahkemesi veya bölge adliye mahkemesince feragat doğrultusunda ek karar verilir
- Feragat, kesin hüküm gibi hukuki sonuç doğurur (**HMK md 311, c.1**)
- Feragat beyanında bulunan taraf, davada aleyhine hüküm verilmiş gibi yargılama giderlerini ödemeye mahkûm edilir
- Feragat işlemi irade bozukluğu (*hata, hile, ikrah*) sebebiyle sakat ise, feragatın iptali istenebilir (**HMK m. 311, c.2**)

Davayı Kabul: Davalının, davacının dava dilekçesinde ileri sürdüğü talep sonucuna, bütün bir gelecek için sonuç doğurmak üzere, kısmen veya tamamen muvafakat etmesidir (**HMK md 308, c.1**)

- “**Davayı Kabul**” davaya, “**ikrar**” vakıya yöneliktir
- Davayı kabul dava açıldığı andan hüküm kesinleşinceye kadar her zaman yapılabilir (**HMK md 310**)
- Kabul, hükmün verilmesinden sonra yapılmışsa, taraflarca kanun yoluna başvurulmuş olsa dahi, dosya kanun yolu incelemesine gönderilmez ve kabul doğrultusunda ek karar verilir
- Davayı kabul, ancak tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri davalarda hüküm doğurur (**HMK md 308, c.2**)⁸⁰

⁷⁸ Hükmün tamamlanması bir yargılamada unutkanlık, dikkatsizlik veya ihmal gibi nedenlerle hakkında karar verilmeyen talepler hakkında ek karar verilmesi imkanı sağlar

⁷⁹ Davalının rızasıyla geri alınan dava (**HMK md 123**) yeniden açılabilirdiği halde, feragat edilen davanın tekrar mahkeme önüne getirebilmesi mümkün değildir

⁸⁰ Tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edemedikleri davalarda (*örneğin, boşanma davası, iflas davası*) davalının davayı kabul beyanı hükümsüzdür

- Geçerli bir kabul, kesin hüküm gibi hukuki sonuç doğurur (**HMK md 311, c.1**) ve (*İİK 24 vd.*) ilamlar gibi icra olunur

Sulh: Görülmekte olan bir davada, tarafların, aralarındaki uyuşmazlığı kısmen veya tamamen sona erdirmek amacıyla, mahkeme huzurunda yapmış oldukları bir sözleşmedir (**HMK md 313/1**). Bununla, davacı davasından (*talep sonucundan*) kısmen feragat eder, davalı da kalan kısım itibariyle davayı kabul eder ve böylece, dava konusu yapılmış olan uyuşmazlık tarafların uzlaşmasıyla, kısmen veya tamamen son bulur

- Sulh anlaşmasının, dava konusu yapılmış olan uyuşmazlığın tamamını kapsamı zorunlu değildir
- Taraflar, sulh anlaşmasına, henüz dava konusu yapılmamış olan hak veya borçlarını da dahil edebilirler (**HMK md 313/3**)
- Sulh, şarta bağlı olarak da yapılabilir (**HMK md 313/4**)
- Sulh için, davanın konusunun tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri bir konu olması gerekir (**HMK md 313/2**)
- Sulh, hüküm kesinleşinceye kadar her zaman yapılabilir (**HMK md 314**)
- Sulh şarta bağlı olarak yapılsa dahi davayı (kısmen veya tamamen) sona erdirir ve kesin hüküm gibi hukuki sonuç doğurur (**HMK md 315/1, c.1**)
- Sulh durumunda, taraflar sulhe göre karar verilmesini isterlerse, mahkeme, sulh sözleşmesini, vereceği nihai kararın hüküm sonucuna olduğu gibi alabilir (**HMK md 315/1**)
- Sulh anlaşması, irade bozukluğu ve aşırı yararlanma (gabin) hallerinde iptal edilebilir (**HMK md 315/2**)

BÖLÜM 6: Kanun Yolları

AY md 36 - Hak arama hürriyeti: “Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir. Hiçbir mahkeme, görev ve yetkisi içindeki davaya bakmaktan kaçınmaz”

Genel Olarak Kanun Yolları

- İstinaf
- Temyiz
- Yargılamanın İadesi

Geniş Anlamda Kanun Yolu: Mahkemeler tarafından verilen her tür kararın bir başka mahkeme tarafından bir kez daha gözden geçirilmesi ve hatalıysa düzeltilmesini sağlayan bir denetim yolu

→ *Yargılamanın İadesi*

Dar Anlamda Kanun Yolu: Mahkemelerin kesinleşmemiş nihai kararlarına karşı başvuru ve bir üst mahkeme tarafından kararın denetlenmesini ve düzeltilmesini sağlayan başvuru yolu

→ *İstinaf ve Temyiz*

Olağan Kanun Yolu: Henüz kesinleşmemiş nihai kararlara karşı başvuru ve kararın kesinleşmesini erteleyen kanun yolu

→ *İstinaf ve Temyiz*

Olağanüstü Kanun Yolu: Kesinleşmiş mahkeme kararlarına karşı başvuru kanun yolu

→ *Yargılamanın İadesi*

Erteleyici Etki: Kanun yolu başvurusunun mahkeme kararının kesinleşmesini erteleme

Aktarıcı Etki: Kararın üst mahkeme tarafından incelenmesi ve gerektiğinde kaldırılarak değiştirilmesi veya bozulması

- **İstinaf** ve **temyiz** hem erteleyici hem aktarıcı etkiye sahiptir. **Yargılamanın iadesi** ise erteleyici ve aktarıcı etkiye sahip değildir

Düzeltilici Kanun Yolu: Alt derece mahkemesinin kararında hukuka aykırılık tespit eden üst mahkemenin, dosyayı yeniden karar verilmesi için alt derece mahkemesine göndermeyip alt derece mahkemesinin kararını kaldırarak kendisi davanın esası hakkında karar vermesi → **istinaf**

Bozucu Kanun Yolu: Hukuka aykırılık tespit eden üst mahkemenin, davanın esası hakkında karar vermeyip dosyayı yeniden karar verilmesi için alt derece mahkemesine göndermesi → **temyiz**

Somut Olay Adaleti: İlk derece mahkemesince yapılan maddi ve hukuki hataların düzeltilmesi ve böylece tarafların sübjektif haklarının gerçekleştirilmesi

İçtihat Birliği: Hukuk kurallarının aynı veya benzer olaylarda aynı şekilde uygulanması

- İstinaf yolunun asli amacı, somut olay adaletini gerçekleştirmektir
- Temyizin asli amacı, ülke genelinde içtihat oluşturulmasını ve içtihat birliğini sağlamaktır
- Yargılamanın iadesi yolunun asli amacı, kesinleşmiş ilk derece mahkemesi kararlarına karşı, Kanunda belirlenen ağır yargılama hataları nedeniyle davanın yeniden görülmesini ve böylece doğru karar verilmesini sağlamaktır

İstinaf

İstinaf: İlk derece mahkemelerinin (*esas ve/veya usule ilişkin*) nihai kararlarına karşı başvurulabilen bir yol

- **Başvurulabilen kararlar**
 - İhtiyati tedbir ve ihtiyati haciz taleplerinin reddi kararları
 - Karşı tarafın yüzüne karşı verilen ihtiyati tedbir ve ihtiyati haciz kararları
 - Karşı tarafın yokluğunda verilen ihtiyati tedbir ve ihtiyati haciz kararlarına karşı yapılan itiraz üzerine verilen kararlar
 - Mal varlığına ilişkin olmayan davalar
- **Başvurulamayan Durumlar**
 - Bunların dışında kalan diğer geçici hukuki koruma kararlarına karşı (*örnek: delil tespiti kararı*) istinafa **başvurulamaz**
 - Kesinlik sınırını geçmeyen kararlara karşı istinafa **başvurulamaz**
 - Alacağın tamamının dava edilmiş olması durumunda ise kararda asıl talebinin kabul edilmeyen bölümü Kanunda öngörülen parasal sınırı geçmeyen taraf, istinaf yoluna **başvuramaz**
- **İstinaf sebebi**, ilk derece mahkemesi yargılamasının ve kararının neden hatalı veya eksik olduğunu gösteren, ilk derece mahkemesi kararının kaldırılmasını (iptal edilmesini) ve değiştirilmesini gerektiren iddialardır⁸¹
 - **Maddi hukuk⁸² kurallarına aykırılık** (*hukuki sorunun yanlış çözülmesi*): Somut olayda uygulanması gereken maddi hukuk kuralının hiç uygulanmaması veya yanlış uygulanmasıdır

⁸¹ İlk derece mahkemesinin yanlış karar vermesine neden olan her tür hukuki ve maddi hata istinaf sebebi olarak kabul edilebilir

- **Usul kurallarına aykırılık** (*hatalı veya eksik yargılama yapılması*): İlk derece mahkemesinin kararını etkileyen usuli hatalar ve eksiklerdir
 - **Mutlak istinaf sebepleri** → ilk derece mahkemesinin hükmünü etkileyip etkilemediğine bakılmaksızın, BAM tarafından re'sen dikkate alınması gereken önemli ve ağır usul hataları
 - Davaya bakması yasak olan hakimin karar vermiş olması
 - İleri sürülen haklı ret talebine rağmen reddedilen hakimin davaya bakmış olması
 - Mahkemenin görevli ve yetkili olmasına rağmen görevsizlik veya yetkisizlik kararı vermiş olması veya davaya bakmış bulunması
 - Diğer dava şartlarına aykırılık bulunması
 - Mahkemece usule aykırı olarak davanın veya karşı davanın açılmamış sayılmasına karar verilmiş olması
 - Uyuşmazlığın çözümünde etkili olabilecek ölçüde önemli delillerin toplanmamış veya değerlendirilmemiş olması
 - Talebin önemli bir kısmı hakkında karar verilmemiş olması
 - **Nispi istinaf sebepleri** → İlk derece mahkemesinin yanlış karar vermesine neden olan her usul hatası
- **Maddi sorun hakkında yanlış sonuca varılması** (*vakia tespitlerindeki hatalar*): İlk derece mahkemesinin uyuşmazlık konusu vakiaları gerçeğe uygun ve tam olarak tespit etmemesi (*delilleri yanlış değerlendirmesi, dosya münderecatına aykırı karar vermesi veya vakiaları yanlış tespit etmesi, tanık beyanlarının yanlış değerlendirilmesi, dosyadaki belgeler ile vakia tespitleri arasında çelişki olması ...*)

İstinaf Yargılaması Aşamaları

- 📄 İstinafa Başvuru
- 📄 Ön İnceleme
- 📄 Esastan İnceleme
- 📄 Sözlü Yargılama
- 📄 Karar

İstinafa Başvuru

- İstinafa başvuru süresi, ilamın taraflardan her birine tebliğ edilmesinden itibaren **2 HAFTA**'dır
- Davadaki talep sonucu kısmen veya tamamen reddedilen taraf başvurabilir
- Başvuran tarafın veya ilgilinin hukuki, güncel ve kişisel bir hukuki yararı bulunmalıdır
- Tarafların halefleri, katıldığı davalarda Cumhuriyet savcısı, çekişmesiz yargı işlerinde ilgililer, ihtiyari dava arkadaşlarından her biri veya birlikte başvurmak şartıyla mecburi dava arkadaşları, davaya asli müdahalede asli müdahil tek başına veya fer'i müdahalede tarafla birlikte fer'i müdahil istinafa başvurabilir
- Başvuru için istinaf dilekçesi, kararı veren mahkemeye veya başka bir yer mahkemesine verilebilir
- İstinaf dilekçesi, başvuranın kimliği ve imzasıyla, başvuru kararı yeteri kadar belli edecek kayıtları taşımaktaysa, diğer hususlar bulunmasa bile reddedilmez
- İstinaf incelemesi dilekçede belirtilen istinaf sebepleriyle sınırlı olarak yapılır
- İstinaf dilekçesi, kanuni süresi içerisinde⁸³, kararı veren mahkemeye veya başka bir yer mahkemesine (tüm giderler ödenerek) verilebilir. Giderler eksik ise **1 HAFTA**'lık kesin süre verilir⁸⁴

⁸² **Maddi Hukuk:** Anayasa, uluslararası sözleşmeler, kanunlar, tüzükler, yönetmelikler, kanunlar ihtilafı kuralları gereğince uygulanması gereken yabancı hukuk kuralları ve tarafların arasındaki sözleşme hükümleri ile örf ve adet kuralları

⁸³ Süre geçmiş ise, istinaf dilekçesinin reddine karar verilir. Dilekçenin reddi kararına karşı, tebliği tarihinden itibaren **1 HAFTA** içinde istinafa başvurulabilir

⁸⁴ Bu sürede eksik tamamlanmaz ise, başvurunun yapılmamış sayılmasına karar verilir

- İstinaf dilekçesi karşı tarafa tebliğ olunur. Karşı taraf, tebliğden itibaren **2 HAFTA** içinde cevap dilekçesini kararı veren mahkemeye veya bu mahkemeye gönderilmek üzere başka bir yer mahkemesine verebilir
- İstinaf başvurusu ilk derece mahkemesi kararının icrasını durdurmaz (**HMK md 350/1**)⁸⁵. Kişiler hukuku, aile hukuku ve taşınmaz mal ile ilgili aynı haklara ilişkin kararlar ise kesinleşmedikçe icra edilemez (**HMK md 350/2**)

Katılma yoluyla istinaf: Hükmün kendi lehine değiştirilmesini talep eden karşı tarafın daha önce başlayan istinaf sürecine katılması

Ön inceleme

- Ön incelemede, istinaf başvurusunun esası hakkında inceleme (tahkikat) yapılmasını ve karar verilmesini engelleyen usuli bir eksiklik olup olmadığı incelenir
- **Esasa girmeden başvurunun sonuçlandırılacağı hususlar**⁸⁶:
 - incelemenin başka bir daire veya BAM tarafından yapılmasının gerekli olması
 - kararın kesin olması
 - başvurunun süresi içinde yapılmaması
 - başvuru şartlarının yerine getirilmemesi
 - başvuru sebeplerinin veya gerekçesinin hiç gösterilmemesi
- Ön inceleme dosya üzerinden yapılır

Esastan inceleme

- Bu aşamada esastan incelenen hususlar:
 - ilk derece mahkemesinin kararını etkileyen bir usul hatası bulunup bulunmadığı
 - Maddi hukuk normlarının doğru uygulanıp uygulanmadığı
 - ilk derece mahkemesinin vakıa tespitlerinin tam ve doğru olup olmadığı
- Temyizden farklı olarak, hukuka uygunluk denetimi yanında, ilk derece mahkemesindeki vakıa tespitlerinin doğru olup olmadığı da incelenir ve tahkikat bizzat tamamlanarak davanın esası hakkında karar verilebilir
- İstinaf mahkemesinin inceleme yetkisi, istinaf dilekçesinde belirtilen istinaf sebepleriyle sınırlandırılmıştır ancak kamu düzenine aykırılık tespit edilirse bu re'sen dikkate alınır
- İstinaf incelemesi kural olarak duruşmalı olarak yapılır (**HMK md 356**)
 - **Usule ilişkin duruşma yapılmadan karar verilebilecek haller**
 - Davaya bakması yasak olan hakimin karar vermiş olması
 - İleri sürülen haklı ret talebine rağmen reddedilen hakimin davaya bakmış olması
 - Mahkemenin görevli ve yetkili olmasına rağmen görevsizlik veya yetkisizlik kararı vermiş olması (veya tersi durumlar)
 - Diğer dava şartlarına aykırılık bulunması
 - Mahkemece usule aykırı olarak davanın veya karşı davanın açılmamış sayılmasına, davaların birleştirilmesine veya ayrılmasına karar verilmesi
 - Mahkemece, uyuşmazlığın çözümünde etkili olabilecek ölçüde önemli delillerin toplanmamış veya değerlendirilmemiş olması ya da talebin önemli bir kısmı hakkında karar verilmemiş olması

⁸⁵ Aleyhine karar verilen taraf, icranın geri bırakılması yoluna başvurarak teminat karşılığında, kanun yolu incelemesi sonuçlanıncaya kadar, icranın durdurulmasını sağlayabilir

⁸⁶ Eksikliğin türüne göre, başvurunun reddine, dosyanın ilgili daireye gönderilmesine veya başvurunun yapılmamış sayılmasına karar verilebilir

- o Başvurunun veya davanın esası hakkında duruşma yapılmadan karar verilebilecek bazı durumlar
 - İncelenen mahkeme kararının usul veya esas yönünden hukuka uygun olduğu anlaşıldığı takdirde başvurunun **esastan reddine**
 - Yargılamada eksiklik bulunmama ile beraber, kanunun olaya uygulanmasında hata edilip de yeniden yargılama yapılmasına ihtiyaç duyulmadığı takdirde veya kararın gerekçesinde hata edilmiş ise düzelterek yeniden **esas hakkında karara**
 - Yargılamada bulunan eksiklikler duruşma yapılmaksızın tamamlanacak nitelikte ise bunların tamamlanmasından sonra başvurunun esastan reddine veya yeniden **esas hakkında karara**

İstinaf Derecesinde Yapılamayacak İşlemler

- Karşı dava açılmaz
- Davaya müdahale talebinde bulunulamaz
- Dava ıslah edilemez
- Davaların birleştirilmesi istenemez
- İlk derece mahkemesinde ileri sürülmeyen iddia ve savunmalar dinlenemez
- Yeni delillere dayanılmaz

Sözlü Yargılama

İstinaf derecesinde duruşma açılan ve davanın esası hakkında karar verilen durumlarda sözlü yargılama aşaması vardır

Karar

İstinaf kararının içeriği:

- Kararı veren bölge adliye mahkemesi hukuk dairesi ile başkan, üyeler ve zabıt katibinin ad ve soyadları, sicil numaraları
- Tarafların ve davaya ilk derece mahkemesinde müdahil olarak katılanların kimlikleri ile T.C. kimlik numarası, varsa kanuni temsilci ve vekillerinin adı, soyadı ve adresleri
- Tarafların iddia ve savunmalarının özeti
- İlk derece mahkemesi kararının özeti
- İleri sürülen istinaf sebepleri
- Taraflar arasında uyuşmazlık konusu olan veya olmayan hususlarla bunlara ilişkin delillerin tartışması, ret ve üstün tutma sebepleri, sabit görülen vakıalarla bunlardan çıkarılan sonuç ve hukuki sebep
- Hüküm sonucu ile varsa kanun yolu ve süresi
- Kararın verildiği tarih, başkan ve üyeler ile zabıt katibinin imzaları
- Gerekçeli kararın yazıldığı tarih

Verilebilecek Kararlar:

- İlk derece mahkemesi kararının usul ve esas yönünden hukuka uygun olduğu anlaşılırsa, istinaf başvurusunun esastan reddi kararı verilir
- Usul hukukuna ilişkin mutlak istinaf sebeplerinden biri mevcutsa, ilk derece mahkemesi kararının kaldırılması ve dosyanın gönderilmesi kararı verilir:
 - o yargılamayı ve hükmü ciddi derecede etkileyen önemli usul hataları varsa⁸⁷:
 - ✚ İlk derece yargılamasını hükümsüz kılan ve tarafların temel yargısal haklarını ihlal eden usul hatalarının yapılmış olması (Örnek: davaya bakması yasak olan bir hakim tarafından karar verilmişse, mahkeme taraf ve dava ehliyeti ya da davayı takip yetkisi bulunmayan kimseler huzurunda davaya bakmışsa, ...)

⁸⁷ Maddi hukuk kurallarına aykırı karar verilmesi nedeniyle ilk derece mahkemesine gönderme kararı verilemez

- ✚ Mahkeme kararının salt usule ilişkin olması → İstinaf mahkemesi başvuruyu haklı bulsa dahi davanın esas hakkında karar veremez (*Örnek: Mahkeme, usule aykırı olarak görevsizlik veya yetkisizlik kararı vermiş davanın veya karşı davanın açılmamış sayılmasına karar vermişse ...*)
- ✚ Davanın esas hakkında yeterince inceleme yapılmasını engelleyen usul hatalarının bulunması veya tarafın dava konusu talebinin önemli bir bölümü hakkında karar verilmemiş olması (*Örnek: uyuşmazlığın çözümünde etkili olabilecek ölçüde önemli deliller toplanmadan veya değerlendirilmeden karar verilmiş olması ...*)
- İlk derece mahkemesi kararının kaldırılması ve “davanın kısmen veya tamamen kabulü kararı” ya da “davanın reddi kararı”

Reformatio in peius (*Aleyhe karar verme yasağı*): Taraflardan sadece birinin kanun yoluna başvurması durumunda⁸⁸, mahkeme kararının, kanun yoluna başvuran tarafın zararına olacak biçimde, davaya bakan üst mahkeme tarafından değiştirilememesi, başka bir deyişle kanun yoluna başvuran tarafın durumunun kötüleştirilememesi⁸⁹

Temyiz

Temyiz: BAM hukuk daireleri tarafından verilen kesin olmayan nihai kararlara karşı başvurulabilecek kanun yolu (*HMK md 361*)

- Temyiz denetiminden geçmeden kesinleşen mahkeme kararları söz konusu olduğunda, Adalet Bakanlığı veya YCB kanun yararına temyize başvurabilir. Bu başvuruya bozma kararı verilmesi durumunda, hükmün taraflar için doğurduğu sonuçları ortadan kaldırmaması nedeniyle olağan bir kanun yolu değildir
- Temyizde sadece hukuka uygunluk denetimi yapılır
- Temyiz **başvuru**, **ön inceleme**, **esastan inceleme** ve **karar** olmak üzere dört aşamadan oluşur

Temyiz Edilemeyen Kararlar

- Malvarlığı haklarına ilişkin davalarda ise temyiz için kanunda belirlenmiş olan kesinlik sınırının aşılması gerekir
- Sulh hukuk mahkemesinin görevine giren davalarla ilgili kararlar
- Yargı çevresi içinde bulunan ilk derece mahkemelerinin görev ve yetkisi hakkında verilen kararlar ile yargı yeri belirlenmesine ilişkin kararlar
- Çekişmesiz yargı işlerinde verilen kararlar
- Nüfus kayıtlarının düzeltilmesine ilişkin davalarla ilgili kararlar
- Yargı çevresi içindeki ilk derece mahkemesi hakiminin davayı görmeye hukuki veya fiili engelinin çıkması halinde, davanın o yargı çevresi içindeki başka bir mahkemeye nakline ilişkin kararlar
- Geçici hukuki korumalar hakkında verilen kararlar

Temyiz Sebepleri (*Bozma Sebepleri*) (*HMK md 371*)

- Hukukun veya taraflar arasındaki sözleşmenin yanlış uygulanması
- Dava şartlarına aykırılık
- Taraflardan birinin davasını ispat için dayandığı delillerin kanuni bir sebep olmaksızın reddedilmesi
- Karara etki eden yargılama hatasının veya eksikliklerinin bulunması

⁸⁸ Re'sen araştırma ilkesinin uygulandığı davalar hariçtir

⁸⁹ İstinafa başvurmayan tarafın ilk derece mahkemesinin kararına razı olduğu kabul edilir

Genel temyiz sebebi hukuka aykırılıktır:

- **Maddi hukuk kurallarına aykırılık:** maddi hukuk kurallarının veya sözleşme hükümlerinin yanlış uygulanması veya hiç uygulanmaması
- **Usul kurallarına aykırılık:** Mahkemenin kararını etkileyen usuli hatalar ve eksiklikler bulunması
 - **Mutlak temyiz sebebi:** bozma sebebi sayılan önemli ve ağır usul hataları⁹⁰
 - **Nispi temyiz sebebi:** Mutlak bozma sebeplerinin dışında kalan usule aykırılıklar (*üst mahkeme kararının değiştirilebilmesi için, usule aykırılık mahkemenin kararını etkilemiş olmalıdır*)

Temyize Başvuru

- Başvuru dilekçesinde şu hususlar bulunur:⁹¹
 - Temyiz eden ile karşı tarafın davadaki sıfatları, adı, soyadı, T.C. kimlik numarası ve adresleri
 - Bunların varsa kanuni temsilci ve vekillerinin adı, soyadı ve adresleri
 - Temyiz edilen kararın hangi BAM hukuk dairesinden verilmiş olduğu, tarihi ve sayısı
 - Yargıtayın bozma kararı üzerine, bozmaya uygun olarak ilk derece mahkemesince verilen yeni kararın veya direnme kararına karşı temyizde direnme kararının, hangi mahkemeye ait olduğu, tarihi ve sayısı
 - İlamın temyiz edene tebliğ edildiği tarih
 - Kararın özeti
 - Temyiz sebepleri ve gerekçesi
 - Duruşma istenmesi halinde bu istek
 - Temyiz edenin veya varsa kanuni temsilci yahut vekilinin imzası
- Temyize başvuru süresi, kararın tebliğinden itibaren **2 HAFTA**'dır
- Temyize başvuru süresini geçiren taraf:
 - Diğer taraf temyize başvurursa, temyiz dilekçesinin kendisine tebliğinden itibaren **2 HAFTA**'lık süre içinde vereceği cevap dilekçesiyle [katılma yoluyla temyize](#) başvurabilir
 - Elde olmayan sebeplerle süreyi geçirdiğini ispat ederek [eski hale getirme](#) yoluna başvurabilir

➤ Başvurunun İcraya Etkisi

- Temyiz ilk derece veya bölge adliye mahkemesi kararlarının icrasını durdurmaz
- Nafakaya ilişkin kararlar hariç (**HMK md 367/1; İİK md 36**), temyiz incelemesi sonuçlanıncaya kadar icranın durdurulması talep edilebilir
- Kişiler hukuku, aile hukuku ve taşınmaz mal ile ilgili aynı haklara ilişkin kararlar kesinleşmedikçe yerine getirilemez (**HMK md 367/2**)

➤ Feragat

- Taraflar, mahkeme kararının tebliğinden itibaren, karşı tarafın ya da mahkemenin rızası aranmaksızın, BAM'a (*ya da dosya gönderilmişse, Yargıtay'a*) dilekçe ile başvurarak feragat edebilirler. Bu durumda dosya henüz karara bağlanmamışsa, temyiz başvurusu mahkeme tarafından reddedilir (**HMK md 366 ve md 349/2**)

Ön İnceleme: Şu durumdaki dosyalar öncelikli incelenip karara bağlanır (**2797 md 40/3**)

- Temyiz incelemesinin başka daireye ait olduğu (*dosyanın re'sen ilgili daireye gönderilmesine karar verilir*)
- Temyiz kabiliyetinin bulunmadığı / kararın kesin olduğu

⁹⁰ dava şartlarına aykırılık bulunması, taraflardan birinin iddia ve savunmalarını ispat için dayandığı delillerin kanuni bir sebep gösterilmeksizin reddedilmesi, mahkeme kararında gerekçe yazılmamış olması vb.

⁹¹ Temyiz edenin kimliği ve imzasıyla temyiz olunan kararı yeteri kadar belli edecek kayıtları taşıması halinde, temyiz sebepleri ve diğer şartlar bulunmasa dahi temyiz dilekçesi reddedilmez ve temyiz incelemesi yapılır (**HMK md 364/3**)

- Temyiz isteminin süresi içinde olmadığı
- Temyiz şartının yerine getirilmediği veya diğer usul eksiklikleri bulunduğu
- Ön incelemede eksiklik tespit edilirse başvurunun usule ilişkin bir kararla reddine, dosyanın ilgili daireye gönderilmesine veya başvurunun yapılmamış sayılmasına karar verilir
- BAM kararı kesinleşmişse veya doğrudan ilk derece mahkemesi kararı temyiz edilmişse ya da süresi içinde temyiz yapılmamışsa başvurunun usulden reddine karar verilir

Esastan inceleme: Başvurunun hukuka uygunluk denetimi, dosya üzerinden⁹², bu aşamada yapılır (*tüzel kişiliğin feshine veya genel kurul kararlarının iptaline, evlenmenin butlanına veya iptaline, boşanma veya ayrılığa, velayete, soybağına ve kısıtlamaya ilişkin davalarla miktarı kanunda belirlenen sınırı aşan alacak ve ayın davalarında taraflardan biri temyiz veya cevap dilekçesinde duruşma yapılmasını talep etmiş ise Yargıtayca bir gün belirlenerek taraflara duruşma davetiyesi gönderilir*⁹³)

Karar (Onama, Düzelterek Onama ve Bozma Kararı):

- Yargıtay kararın hukuka ve usule uygun olduğu tespit ederse **onama kararı** verir
- Kanunda açıkça öngörülen hallerde kararın bozulması gerekli olmasına rağmen, bu hata bozmayı gerektirecek derecede önemli değilse veya söz konusu hata veya eksiklik tahkikata gerek olmaksızın Yargıtay tarafından tamamlanabilecekse **düzelterek onama kararı** verilebilir
- Yargıtay mahkeme kararının hukuka aykırı olduğunu tespit ederse **kısmen** veya **tamamen bozma** kararı verir
- Yargıtayın bozma ve onama kararları, mahkeme yazı işleri müdürü tarafından derhal taraflara tebliğ edilir

Yargılamanın İadesi

Yargılamanın iadesi kesin hüküm teşkil eden ancak olağan kanun yollarına başvurulmamış mahkeme kararları açısından, mahkemenin kararını etkilediğine kesin gözüyle bakılan ağır ve ciddi yargısal hatalar yapılmışsa, kararın düzeltilmesini amaçlayan bir hukuki çaredir.

Sebepleri:

- Mahkemenin kanuna uygun olarak teşekkül etmemiş olması (**HMK md 375/1, a**)
- Davaya bakması yasak olan veya hakkındaki ret talebi kesin olarak kabul edilen hakimin karar vermiş olması (**HMK md 375/1, b**)
- Vekil veya temsilci olmayan kimselerin huzurunla davanın görülmüş ve karara bağlanmış olması (**HMK md 375/1, c**)
- Yargılama sırasında aleyhine hüküm verilen tarafın elinde olmayan nedenlerle elde edilemeyen bir belgenin kararın verilmesinden sonra ele geçirilmiş olması (**HMK md 375/1, ç**)
- Karara esas alınan senedin sahteliğine karar verilmiş veya senedin sahte olduğunun mahkeme veya resmi makam önünde ikrar edilmiş olması (**HMK md 375/1, d**)
- İfadesi karara esas alınan tanığın, karardan sonra yalan tanıklık yaptığının sabit olması (**HMK md 375/1, e**)
- Bilirkişi veya tercümanın kasten gerçeğe aykırı beyanda bulunduğu sabit olması (**HMK md 375/1, f**)
- Lehine karar verilen tarafın yalan yere yemin ettiğinin ikrar veya yazılı delille sabit olması (**HMK md 375/1, g**)

⁹² Yargıtay, tarafların talebi ile bağlı olmaksızın, bilgi almak üzere kendiliğinden de duruşma yapılmasına karar verebilir

⁹³ Tebliğ tarihi ile duruşma günü arasında en az **2 HAFTA** bulunması gerekir

- Karara esas alınan bir hükmün kesinleşmiş başka bir hükümle ortadan kalkmış olması (**HMK md 375/1, ğ**)
 - Lehine karar verilen tarafın karara tesir eden hileli bir davranışta bulunmuş olması (**HMK md 375/1, h**)
 - Bir dava sonunda verilen hükmün kesinleşmesinden sonra tarafları, konusu ve sebebi aynı olan ikinci davada, öncesine aykırı hüküm verilmiş ve bu hükmün de kesinleşmiş olması (**HMK md 375, 1, ı**)
 - Kararın, İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşmenin veya Eki Protokollerin ihlali suretiyle verildiğinin, AİHM'nin kesinleşmiş kararıyla tespit edilmiş olması veya karar aleyhine Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne yapılan başvuru hakkında dostane çözüm veya tek taraflı deklarasyon sonucunda düşme kararı verilmesi (**HMK md 375/1, i**)
 - Taraflarca, alacaklılarını veya davayı kaybedenin yerine geçeneri zarara uğratacak bir hile yapılmış olması (**HMK md 376**)
 - 6216'ya göre, Anayasada güvence altına alınan temel hak ve özgürlüklerin, AİHS ve buna ek protokoller kapsamındaki herhangi birinin ihlal edildiğinin, bir mahkeme kararından kaynaklandığı iddiasıyla AYM'ye bireysel başvuru yapılması (**6216 md 45**) ve AYM'nce bireysel başvuruda bulunanın hakkının ihlal edildiğine karar verilmesi (**6216 md 50/1, c. 1**)
- Yargılamanın iadesi yoluna, kural olarak taraflar başvurabilir
 - Yargılamanın iadesi süresi **3 AY** ve her halde iade talebine konu olan hükmün kesinleşmesinden itibaren **10 YIL**'dir (**HMK md 377/1**)⁹⁴
 - Yargılamanın iadesi talebini içeren dilekçe, kararı veren mahkeme tarafından incelenir. (**HMK md 378/1**)
 - Mahkeme, karşı tarafın zarar ve ziyanını karşılayacak uygun miktarda teminat gösterilmesini isteyebilir (**HMK md 378/2**)
 - Yargılamanın iadesi davası hükmün icrasını durdurmaz

BÖLÜM 7: Geçici Hukuki Koruma, İhtiyati Tedbir ve Delil Tespiti

Geçici Hukuki Koruma

Geçici Hukuki Koruma: Davadan önce veya dava sırasında, dava konusunun zarar görmemesi amacıyla mahkeme tarafından verilen geçici kararlar⁹⁵

Geçici hukuki korumanın varlık sebepleri:

- Dava ve diğer yargısal işlemlerin sonuçlanmasını beklerken:
 - İleride telafisi mümkün olmayan zararların ortaya çıkması engellemek
 - Yargılamanın konusu olan hakların zarar görmesini engellemek
 - Karşı tarafın, uyuşmazlık konusunu bir başkasına devretmesini, saklamasını, kaçırmasını, yok etmesini engellemek
 - Eski durumun yeniden tesisinin imkansız olabileceği hallerin önüne geçmek
 - Etkin hukuki korumanın sağlanabilmesi amacıyla, dava ile ulaşılmak istenen hakkın icrasını sağlamaya yönelik tamamlayıcı düzenlemeler yapmak

⁹⁴ Bu süreler, hak düşürücü sürelerdir

⁹⁵ Geçici hukuki koruma, asıl hukuki korunmanın sağlanmasını ve icra edilmesini güvence altına alan tedbirlerin veya önlemlerin genel adıdır

Geçici hukuki korumanın temel özellikleri:

- Geçici süreyle hukuki koruma sağlar ve dava ile talep edilen hukuki korunmayı güvence altına almaya yöneliktir
- Geçici hukuki korumaya mahkeme tarafından karar verilebilir
- Geçici hukuki koruma kararı verilmesini gerektiren koşulların yaklaşık olarak ispat edilmesi yeterlidir
- Karşı taraf dinlenmeden de geçici hukuki koruma kararı verilebilir
- Geçici hukuki koruma taleplerine ilişkin usul hükümleri olabildiğince basit, hızlı ve kolay yargılama yapılmasını sağlayacak şekilde düzenlenmiştir

Bazı geçici hukuki koruma karar örnekleri:

- İhtiyati tedbir ve delil tespiti
- İhtiyati haciz
- Boşanma davasında eşlere ve çocuklara tedbir nafakası ödenmesi
- 6284 kapsamında korunan kişiler bakımından şiddet uygulayanlarla ilgili olarak müşterek konuttan veya bulunduğu yerden derhal uzaklaştırılması ve müşterek konutun korunan kişiye tahsis edilmesi
- Tapu kütüğüne şerh verilmesi
- Taşınmazın tapu kaydına geçici tescil şerhi konulması
- Mahkeme tarafından uyuşmazlık konusu mal ve haklarla ilgili defter tutulmasına veya mühürleme işlemi

Sınai Mülkiyet Hakkı: Sanayide ve tarımdaki buluşların, yeniliklerin, yeni tasarımların ve özgün çalışmaların ilk uygulayıcıları adına; ticaret alanında üretilen ve satılan malların üzerlerindeki üretici veya satıcısının⁹⁶ ayırt edilmesini sağlayacak işaretlerin sahipleri adına tescil edilmesini ve böylece ilk uygulayıcıların ürünü üretme ve satma hakkına belirli bir süre sahip olmalarını sağlayan gayri maddi bir hak (*Sınai mülkiyet hakkı, markayı, coğrafi işareti, tasarımı, patent ve faydalı modeli ifade etmektedir*)

İhtiyati Tedbir

İhtiyati Tedbir: Mevcut durumda meydana gelebilecek değişme nedeniyle hakkın elde edilmesinin önemli ölçüde zorlaşacağı veya tamamen imkansız hale geleceği veya gecikme nedeniyle bir sakıncanın ya da ciddi bir zararın doğacağı şüphesi bulunması halinde, uyuşmazlık konusu hak veya şey konusunda mahkeme tarafından verilen ve kural olarak asıl hukuki korunma talebi hakkında verilen hüküm kesinleşinceye kadar devam eden bir geçici hukuki korumadır (**HMK md 389**). İhtiyati tedbir, sadece uyuşmazlık (dava) konusu mal veya hak üzerinde uygulanabilir

- **Teminat amaçlı tedbirler:** Hukuki korunma talebine konu olan hakkın gerçekleştirilmesi güvence altına alınır (*Örneğin, dava konusu malın yok olması, zarar görmesi gibi bir tehlike mevcutsa dava konusunun mahkeme kararıyla muhafaza altına alınması*)
- **Eda amaçlı tedbirler:** Hukuki korunma talebine konu hak geçici olarak gerçekleştirilir (*Örneğin, boşanma ve nafaka talep eden eşin talebi üzerine, aile mahkemesinin esas hakkında kesin hüküm verilinceye kadar tedbir nafakası ödenmesine karar vermesi*)
- **Düzenleme amaçlı tedbirler:** hukuki korunma talebinin konusu olan hukuki ilişkinin geçici olarak düzenlenmesidir (*Örneğin, sözleşme uyarınca dövizle yapılan ödemeler bakımından dövizin belirli bir kurda sabit tutulması*)

⁹⁶ <https://ticaret.gov.tr/gumruk-islemleri/sikca-sorulan-sorular/ticari/fikri-mulkiyet-haklari>

İhtiyati Haciz: Para alacaklarının tahsilini güvence altına almayı amaçlayan (*borçlunun alacağa yetecek miktarda, haczi kabil her tür mal veya hakkına el konulması*) bir geçici hukuki korumadır

İhtiyati Tedbir Sebepleri: Tedbir talep dilekçesinde bu sebeplerden en az biri gerekçe gösterilmelidir:

- Mevcut durumda meydana gelecek bir değişme nedeniyle hakkın elde edilmesinin önemli ölçüde zorlaşması veya imkansız hale gelmesi ihtimalinin bulunması (*Örneğin, uyumsuzluk konusunun dava sırasında el değiştirmesi, telef olması ya da hasara uğraması ihtimali*)
 - Gecikme sebebiyle bir sakıncanın veya ciddi bir zararın doğma ihtimalinin bulunması (*Örneğin, tedbir nafakası kararı*)
- İhtiyati tedbir talep eden, kural olarak, haksız çıkması halinde karşı tarafın ve üçüncü kişilerin ihtiyati tedbir nedeniyle uğrayacakları muhtemel zararları karşılamak üzere **teminat** göstermek zorundadır (**HMK md 392/1, c. 1**). Talep kesin bir delile dayanıyorsa, mahkeme gerekçesini belirtmek suretiyle teminat alınmamasına karar verebilir (**HMK md 392/1, c. 2**) İhtiyati tedbir talep eden taraf adli yardımdan yararlanıyorsa teminat göstermesi gerekli değildir (**HMK md 392/1, c. 3**)
- İhtiyati tedbir talebi hakkında basit yargılama usulü uygulanır (**HMK md 316/1, c**), hakim duruşma yapıp yapmama konusundaki takdir hakkını kullanır
- İhtiyati tedbir talep eden taraf, talebini dayandırdığı vakıaları (*ihtiyati tedbir sebeplerini*) ispat etmelidir. Yaklaşık ispat, tedbir kararı verilebilmesi için yeterlidir (**HMK md 390/3**)

Tam İspat-Yaklaşık İspat: Bir vakianın ispat edilmiş sayılması için, kesinlik sınırındaki bir ihtimal derecesi kabul edilmişse tam ispat, ağır basan ihtimal derecesi kabul edilmiş ise yaklaşık ispattan söz edilir

- Mahkemenin (gerekçeli) ret kararına karşı **kanun yoluna** başvurulabilir, aleyhine ihtiyati tedbir kararı verilen taraf da kanun yoluna başvurulabilir.
- İhtiyati tedbir kararının istinaf edilmesi tedbir kararının uygulanmasını durdurmaz (**HMK md 393/5**)
 - BAM'ın istinaf incelemesi sonucunda vereceği karar kesindir (**HMK md 391/3**)
- Karara karşı **itiraz:**
- Karşı taraf dinlenmeden verilmiş olan ihtiyati tedbir kararlarına itiraz edilebilir
 - Aleyhine tedbir kararı verilen taraf tedbir kararına itiraz edebilir (**HMK md 394/3**)
 - İtiraz süresi, kararın tebliğinden itibaren **1 HAFTA** 'dır. Bu süre hak düşürücü niteliktedir
 - İtiraz yoluna başvuran taraf **ihtiyati tedbirin şartlarına**, **mahkemenin yetkisine** ve **teminata** ilişkin itiraz sebeplerini ileri sürebilir (**HMK md 394/2**)
 - İtiraz, itiraz sebebini ve delillerini de gösteren bir dilekçeyle yapılmalıdır
 - Mahkeme kural olarak itiraz hakkında duruşma açarak inceleme yapmalıdır
 - İtiraz hakkında verilen karara karşı kanun yoluna başvurulabilir
 - İtiraz, tedbir kararının icrasını durdurmaz
- İhtiyati tedbir kararı geçici nitelikte olduğundan kesin hüküm teşkil etmez
- Mahkeme gerektiğinde tedbir kararını kaldırabilir veya değiştirebilir (**HMK md 395**)
- Kararda:
- ihtiyati tedbir talep edenin, varsa kanuni temsilcisi ve vekilinin ve karşı tarafın adı, soyadı ve yerleşim yeri ile talep edenin Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarası; tedbirin, açık ve somut olarak hangi sebebe ve delillere dayandığı; tereddüde yer vermeyecek şekilde, neyin üzerinde ve ne tür bir tedbire karar verildiği; talepte bulunanın ne tutarda ve ne türde bir teminat göstereceği yazılmalıdır (**HMK md 391**)
- İhtiyati tedbir kararının korunabilmesi için, tedbir kararının belirli bir süre içinde uygulanmasının talep edilmesi ve **tedbir kararının uygulanmasının talep edildiği tarihten itibaren 2 HAFTA** içinde

asıl davanın açılması gerekir. Aksi takdirde, tedbir kararı herhangi bir mahkeme kararına gerek kalmaksızın kendiliğinden kalkar.

- Tedbir kararının tebliğinden itibaren **1 HAFTA** içinde (*lehine ihtiyati tedbir kararı verilen kişi*) tedbirin uygulanmasını talep etmek zorundadır, aksi halde karar kendiliğinden kalkar
- İhtiyati tedbir kararının uygulanması için, gerekirse zor kullanılabilir
- İhtiyati tedbir kararının uygulanmasına ilişkin emre uymayan veya tedbir kararına aykırı davranan kimse, ihlalin öğrenildiği tarihten itibaren **6 AY** altı ay içinde şikayet edilmesi üzerine, **6 AY**'a kadar disiplin hapsi ile cezalandırılır
- İhtiyati tedbirin etkisi aksi kararda belirtilmemişse mahkemenin nihai kararının kesinleşmesine kadar devam eder (**HMK md 397/2**)
- Aleyhine ihtiyati tedbir kararı verilen taraf veya hakkında tedbir kararı uygulanan üçüncü kişi talepte bulunur ve mahkeme tarafından uygun görülen bir teminat gösterirse mahkeme tedbirin değiştirilmesine veya kaldırılmasına karar verebilir (**HMK md 395/1**)
 - Bu durum için, mahkeme duruşmalı inceleme yapar
 - Mahkemenin kararına karşı kanun yoluna başvurma imkanı bulunmamaktadır
- Tedbir kararının verildiği andaki durum ve koşulların sonradan değişmesi veya ortadan kalkması nedeniyle, talep üzerine, teminat aranmaksızın ihtiyati tedbir değiştirilebilir veya kaldırılabilir (**HMK md 396/1**). Bu karara karşı kanun yoluna başvurulamaz
- İhtiyati tedbir kararının verildiği anda haksız olduğu anlaşılırsa veya tedbir kararı daha sonra kendiliğinden kalkar yahut itiraz üzerine kaldırılırsa, lehine tedbir kararı verilen taraf, haksız ihtiyati tedbir nedeniyle uğranılan zararları karşılamakla yükümlüdür (**HMK md 399/1**). Bunun için şartlar:
 - Karar uygulanmış olmalıdır
 - İhtiyati tedbir haksız olmalıdır
 - Zarar doğmuş olmalıdır
 - Ortaya çıkan zarar ile ihtiyati tedbir arasında uygun illiyet (*nedensellik*) bağı bulunmalıdır
- Uğranılan zarara karşılık tazminat davası açma hakkı, ihtiyati tedbir kararının kalkmasından itibaren, **1 YIL**'lık zamanaşımı süresine tabidir
- Tazminat ödemeye mahkum edilmesi halinde, davacı taraf bu tazminatı, öncelikle, davalı tarafından yatırılmış olan teminattan tahsil eder

Delil Tespiti

Delil tespiti, *uyuşmazlığın çözümü için gerekli olan delillerin* bazı durumlarda davadan önce veya dava sürecinde zamanından önce toplanarak güvence altına alınmasını sağlar⁹⁷

Delil tespiti dilekçesinde bulunması gereken hususlar:

- Tespiti istenen vakıalar
- Tanıklara veya bilirkişilere sorulmasını istediği sorular
- Delillerin kaybolacağı veya gösterilmesinde zorlukla karşılaşılabilecek kuşkusunu uyandıran sebepler
- Aleyhine delil tespiti talep edilen kişinin ad, soyad ve adres bilgileri
- Delil tespiti talebi mahkeme tarafından haklı bulunursa bu karar tespit talebi dilekçesiyle birlikte karşı tarafa tebliğ edilir⁹⁸. Bu karara karşı **1 HAFTA** içinde itiraz edilebilir
- Tespitin yapılmasından sonra, tespit tutanağı ve varsa bilirkişi raporunun bir örneği mahkemece karşı tarafa resen tebliğ olunur (**HMK md 402/3**)

⁹⁷ Delil tespiti noterlerce gerçekleştirilen tespit işlemlerinden farklıdır. Mahkemeler, noterlerce yapılan tespitleri, ancak bir takdiri delil olarak değerlendirebilir

⁹⁸ Talep sahibinin haklarının korunması bakımından zorunlu olan durumlarda ise karşı taraf tebligat yapılamadan da delil tespiti yapılabilir

BÖLÜM 8: Tahkim, Arabuluculuk ve Bireysel Başvuru

Tahkim

Tahkim: Her iki tarafın iradesine tabi işlerde uyuşmazlığın mahkemeler dışındaki kurum ve kişilerce (*hakem*) çözülmesi (*Taşınmazlar üzerindeki aynı haklardan kaynaklanan uyuşmazlıklar hariçtir*)

- Bazı hallerde yasa gereği tahkim yoluna başvuru zorunludur: (*bazı devlet kurumlarının birbirlerine karşı açacakları davalar, tüketici hakem heyetlerine başvurunun zorunlu olduğu haller, spor federasyonlarının spor faaliyetlerinin yönetimine ve disiplinine ilişkin kararları ...*)
- **Ad-Hoc Tahkim:** Uyuşmazlığın bağımsız hakem ya da hakem kurullarınca çözüldüğü haller
- **Bağımsız Tahkim:** Uyuşmazlığın belirli bir kurum ya da kuruluş tarafından organize edilen hakem veya hakem kurullarınca çözüldüğü haller

İradi Tahkim: Tarafların tasarruf yetkileri dahilindeki bir uyuşmazlığın çözümü için mahkemeye gitmek yerine tahkim yoluna başvurmaları

Tahkim Sözleşmesi: Tarafların, sözleşme veya sözleşme dışı bir hukuki ilişkiden doğmuş veya doğabilecek uyuşmazlıkların tamamının veya bir kısmının çözümünün hakem veya hakem kuruluna bırakılması hususunda yaptıkları anlaşmadır (*HMK md 412/1*)

- **Geçerlilik Şartları:**
 - Tahkim sözleşmesinin yazılı şekilde yapılması gerekir
 - Tahkim anlaşmasında uyuşmazlık açıkça belirtilmiş olmalıdır
 - Tahkim anlaşması ancak tahkime elverişli konularda yapılabilir
 - Tahkim sözleşmesinin geçerli olmasının diğer bir koşulu sözleşmenin kayıtsız şartsız olmasıdır
 - Tahkim sözleşmesi soyuttur

Hakem Sözleşmesi: Uyuşmazlığın tarafları ile uyuşmazlığı çözecek hakem ya da hakemler arasında yapılan usuli bir anlaşma

- Hakem sözleşmesi tahkim sözleşmesinden bağımsızdır
- Taraflar, hakemin sayısını belirlemede serbesttir (*HMK md 416/1*). Ancak bu sayı tek olmalıdır (*HMK md 415/1*). Hakemlerin sayısı taraflarca kararlaştırılmamışsa üç hakem seçilir (*HMK md 415/2*)
- Hakemlerden en az birinin kendi alanında en az 5 yıl kıdeme sahip hukukçu olması gerekir (*HMK md 416/1-d*)
- Hakimler hakem olamazlar
- **Hakem Seçim Usulü:**
 - Hakemlerin gerçek kişi olması gerekir (*HMK md 416/1-a*)
 - Tek hakem seçilecekse ve taraflar hakem seçiminde anlaşamazlarsa hakem, taraflardan birinin talebi üzerine mahkeme tarafından belirlenir (*HMK md 416/1-b*)
 - Üç hakem seçilecek ise taraflardan her biri bir hakem seçer; bu şekilde seçilen iki hakem üçüncü hakemi belirler. Üçüncü hakem, başkan olarak görev yapar (*HMK md 416/1-c*)
 - Üçten fazla hakem seçilecek ise, son hakemi seçecek olan hakemler taraflarca eşit sayıda belirlenir (*HMK md 416/1-ç*)
 - Hakem seçimi konusundaki uyuşmazlıklar mahkeme tarafından karara bağlanır ve bu kararlara karşı temyiz yoluna başvurulamaz (*HMK md 416/2-c*)
 - Hakemlerden birinin görevi herhangi bir sebeple sona ererse, onun yerine aynı seçim usulü uygulanarak yeni bir hakem seçilir (*HMK md 421/1*)

- Bir veya daha çok hakemin değiştirilmesi için geçen süreler tahkim süresinden sayılmaz (**HMK md 421/2**)
- **Hakemlerin Çekinmesi ve Reddi Usulü:**
 - Hakemler de hakimler gibi tarafsız ve bağımsız davranmalıdır. Kendisine hakemlik önerilen kimse, bu görevi kabul etmeden önce tarafsızlık ve bağımsızlığından şüphe edilmeyi haklı gösteren durum ve koşulları açıklamak zorundadır (**HMK md 417/1**)
 - Hakem, taraflarca kararlaştırılan niteliklere sahip olmadığı, taraflarca kararlaştırılan tahkim usulünde öngörülen bir ret sebebi mevcut bulunduğu veya tarafsızlığından şüphe edilmeyi haklı gösteren durum ve koşullar gerçekleştiği takdirde reddedilebilir (**HMK md 417/2**)
 - Taraflar, hakemin reddi usulünü serbestçe kararlaştırabilirler (**HMK md 418/1**)
 - Hakemi reddetmek isteyen taraf, hakemin veya hakem kurulunun seçiminden ya da hakemin reddi talebinde bulunabileceği bir durumun ortaya çıktığını öğrendiği tarihten itibaren **2 HAFTA** içinde ret talebinde bulunabilir ve bu talebini karşı tarafa yazılı olarak bildirir (**HMK md 418/2**)
 - Hakem kurulundan bir veya birden çok hakemin reddini isteyen taraf, ret talebini ve gerekçesini hakem kuruluna bildirir. Ret talebinin kabul edilmediğini öğrenen taraf, bu tarihten itibaren karara karşı **1 AY** içinde mahkemeye başvurarak bu kararın kaldırılmasını ve hakem veya hakemlerin reddine ilişkin talep hakkında karar verilmesini isteyebilir (**HMK md 418/3**)
 - Seçilen hakemin veya hakem kurulunun tümünün ya da karar çoğunluğunu ortadan kaldıracak sayıda hakemin reddi için ancak mahkemeye başvurulabilir (**HMK md 418/4**) Ret talebinin mahkeme tarafından kabul edilmesi halinde tahkim sona erer. Ancak tahkim sözleşmesinde hakem veya hakemlerin isimleri belirlenmemişse yeniden hakem seçimi yoluna gidilir (**HMK md 418/5**)
- Hakem veya hakem kurulunun asıl sözleşmenin hükümsüzlüğüne karar vermesi, tahkim sözleşmesinin kendiliğinden hükümsüzlüğü sonucunu doğurmaz (**HMK md 422/1**)
- Hakem veya hakem kurulunun yetkisizliğine ilişkin itiraz, en geç cevap dilekçesinde yapılır
- Hakem veya hakem kurulunun yetkisini aştığına ilişkin itiraz derhal ileri sürülmelidir (**HMK md 422/3**) Hakem veya hakem kurulu, yetkisizlik itirazını, ön sorun şeklinde inceler ve ve karara bağlar
- Taraflarca aksi kararlaştırılmamışsa:
 - Hakemlerin ücreti, dava konusu alacağın miktarı, uyuşmazlığın niteliği ve tahkim yargılamasının süresi dikkate alınarak hakem veya hakem kurulu ile taraflar arasında kararlaştırılır (**HMK md 440/1**) Aksi takdirde, ücret, her yıl Adalet Bakanlığınca ilgili kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının görüşleri alınarak hazırlanan ücret tarifesine göre belirlenir (**HMK md 440/3**)
 - Başkanın ücreti, hakemlerden her birine ödenecek hakem ücretinin yüzde on fazlası olarak hesaplanır (**HMK md 440/4**)
- Hakem, haklı bir neden olmaksızın görevini yerine getirmekten kaçındığı takdirde, tarafların bu nedenle uğradığı zararı gidermekle yükümlüdür (**HMK md 419**)

Tahkimde Yargılama Usulü

Tahkimde Görevli ve Yetkili Mahkeme: Gerekli olduğu (*kanunun açıkça izin verdiği*) hallerde⁹⁹:

- Yabancılık unsuru taşımayan uyuşmazlıklar bakımından mahkeme tarafından yapılacağı belirtilen işlerde **görevli ve yetkili** mahkeme, uyuşmazlığın konusuna göre tahkim yeri (*ticari uyuşmazlıklarda*) **asliye ticaret mahkemesi** veya (*diğer uyuşmazlıklarda*) **asliye hukuk mahkemesidir**. Tahkim yeri **belirlenmemiş** ise **görevli** mahkeme, konusuna göre **asliye hukuk** veya **asliye ticaret mahkemesi**, **yetkili** mahkeme ise davalının Türkiye'deki yerleşim yeri, oturduğu yer veya işyeri mahkemesidir. (**HMK md 410**)
- Yabancılık unsuru taşıyan uyuşmazlıklarda, davalının yerleşim yeri veya olağan oturma yeri ya da iş yerinin bulunduğu yer **asliye hukuk mahkemesi**; davalının Türkiye'de yerleşim yeri, olağan oturma yeri veya iş yeri yoksa **İstanbul Asliye Hukuk Mahkemesi** görevli ve yetkilidir (**MTK md 3**)
- Hakem kararlarına karşı açılacak **iptal davaları**, yetkili asliye hukuk mahkemesinin bulunduğu yer yönünden yetkili BAM'da açılır (**HMK md 439/1; MTK md 15/A**)

Tahkimde İhtiyati Tedbir ve Delil Tespiti Kararları

- Tahkim yargılaması sırasında hakem veya hakem kurulu, tarafardan birinin talebi üzerine, bir **ihtiyati tedbirin alınmasına** veya **delil tespiti**ne karar verebilir. Hakem veya hakem kurulu, ihtiyati tedbir kararı vermeyi, uygun bir teminat verilmesine bağlı kılabilir (**HMK md 414/1**)¹⁰⁰
- Tahkim yargılaması öncesi veya tahkim yargılaması sırasında tarafardan birinin talebi üzerine mahkemece verilen ihtiyati tedbir kararı, aksine karar verilmedikçe, hakem veya hakem kurulu kararının icra edilebilir hale gelmesiyle ya da davanın hakem veya hakem kurulu tarafından reddedilmesi halinde kendiliğinden ortadan kalkar (**HMK md 414/4**)
- Mahkemenin verdiği ihtiyati tedbir kararı, hakem veya hakem kurulu tarafından değiştirilebilir veya ortadan kaldırılabilir (**HMK md 414/5**)
- Tarafardan biri, mahkemeden ihtiyati tedbir veya ihtiyati haciz kararı almış ise iki hafta içinde tahkim davasını açmak zorundadır. Aksi halde ihtiyati tedbir veya ihtiyati haciz kendiliğinden ortadan kalkar (**HMK md 426/2**)

Tahkim Yerinin Belirlenmesi ve Dava Açılması

- Tahkim yeri, taraflarca veya onların seçtiği bir tahkim kurumunca serbestçe kararlaştırılır. Bu konuda bir anlaşma yoksa tahkim yeri, hakem veya hakem kurulunca olayın özelliklerine göre belirlenir (**HMK md 425/1**)
- Taraflar aksini kararlaştırmadıkça tahkim davası,
 - hakemlerin seçimi için mahkemeye veya tarafların sözleşmesine göre hakem seçecek olan kişi, kurum veya kuruluşa başvurulduğu ve eğer sözleşmeye göre hakemlerin seçimi iki tarafa ait ise davacının hakemini seçip kendi hakemini seçmesini diğer tarafa bildirdiği;
 - sözleşmede hakem veya hakem kurulunu oluşturan hakemlerin ad ve soyadları belirtilmiş ise uyuşmazlığın tahkim yoluyla çözülmesi talebinin karşı tarafça alındığı tarihte açılmış sayılır (**HMK md 426/1**)

⁹⁹ *tarafların ihtiyati tedbir kararının icrası için mahkemeye başvurması, bazı hallerde doğrudan mahkemeden delil tespitinde veya tedbir talebinde bulunabilmesi, hakem seçimi için mahkemeye başvurulması, delillerin toplanmasında mahkemeden yardım istenmesi, dava dosyasının mahkemeye tevdi edilmesi ve mahkeme tarafından saklanması, hakem kararlarına karşı başvuru yargılamasının iadesi davası durumları*

¹⁰⁰ Hakem veya hakem kurulunun ya da taraflarca görevlendirilecek bir başka kişinin zamanında veya etkin olarak hareket edemeyeceği olduğu hallerde, tarafardan biri ihtiyati tedbir veya delil tespiti için mahkemeye başvurabilir. Bu haller mevcut değil ise mahkemeye başvuru, sadece hakem veya hakem kurulundan alınacak izne veya tarafların bu konudaki yazılı sözleşmesine dayanılarak yapılır (**HMK md 414/3**)

- Taraflardan biri, mahkemeden ihtiyati tedbir veya ihtiyati haciz kararı almış ise **2 HAFTA** içinde tahkim davasını açmak zorundadır. Aksi halde ihtiyati tedbir veya ihtiyati haciz kendiliğinden ortadan kalkar (**HMK md 426/2**)

Tahkim Yargılamasının Gösterdiği Özellikler

- Taraflar, hakem veya hakem kurulunun uygulayacağı yargılama usulüne ilişkin kuralları serbestçe kararlaştırabilirler¹⁰¹
- Taraflar, aksini kararlaştırmış olmadıkça, tahkim yargılaması sırasında iddia veya savunmalarını değiştirebilir veya genişletebilirler. İddia veya savunma tahkim sözleşmesinin kapsamı dışında çıkacak şekilde değiştirilemez veya genişletilemez (**HMK md 428/3**)
- Hakem veya hakem kurulu, delillerin ikamesi, sözlü beyanlarda bulunulması veya bilirkişiden açıklama istenmesi gibi sebeplerle duruşma yapılmasına karar verebileceği gibi; yargılamanın dosya üzerinden yürütülmesine de karar verebilir. Bununla birlikte, taraflar aksini kararlaştırmadıkça, hakem veya hakem kurulu, taraflardan birinin talebi üzerine yargılamanın uygun bir aşamasında duruşma yapılmasını kararlaştırabilir (**HMK md 429/1**)
- Hakem veya hakem kuruluna verilen dilekçeler, bilgiler ve diğer belgeler taraflara bildirilir (**HMK md 429/3**)
- Taraflardan biri, hakem veya hakem kurulunun onayı ile delillerin toplanmasında mahkemeden yardım isteyebilir (**HMK md 432**)
- Hakem veya hakem kurulu; belirlediği konular hakkında rapor vermek üzere bir veya birden çok bilirkişi seçimine, tarafların bilirkişiye gerekli açıklamaları yapmalarına, ilgili belge ve bilgileri vermelerine, keşif yapılmasına karar verebilir
- Taraflardan birinin talebi veya hakem ya da hakem kurulunun gerekli görmesi üzerine bilirkişiler, yazılı veya sözlü raporlarını vermelerinden sonra çağrılacakları duruşmaya katılmak zorundadırlar. Bu duruşmada taraflar, bilirkişilere soru sorabilir ve uyuşmazlık konusunda kendi seçtikleri özel bilirkişileri dinletebilirler
- Davacı, geçerli bir neden göstermeksizin dava dilekçesini süresi içinde vermezse veya dava dilekçesi usulüne uygun değilse ya da dava dilekçesindeki eksiklik hakem veya hakem kurulunca belirlenecek süre içinde giderilmezse hakem veya hakem kurulu tahkim yargılamasına son verir (**HMK md 430/1-a**)
- Davalı, cevap dilekçesini vermezse bu durum davacının iddialarının ikrarı veya davanın kabulü olarak değerlendirilmeyip yargılamaya devam edilir (**HMK md 430/1-b**)
- Tahkim yargılaması sırasında taraflar uyuşmazlık konusu üzerinde sulh olabilirler. Bu halde, hakem veya hakem kurulu tarafından tahkim yargılamasına son verilir, sulh, hakem kararı olarak tespit edilir (**HMK md 434**)

Süre

- Bir hakemin görev yapacağı davalarda hakemin seçildiği, birden çok hakemin görev yapacağı davalarda ise hakem kurulunun ilk toplantı tutanağının düzenlendiği tarihten itibaren **1 YIL** içinde, hakem veya hakem kurulunca esas hakkında karar verilir (**HMK md 427/1**)
- Tahkim süresi, tarafların anlaşmasıyla; anlaşamamaları halinde ise taraflardan birinin başvurusu üzerine mahkemece uzatılabilir
- Taraflarca aksi kararlaştırılmamışsa, hakem kurulu oy çokluğuyla da karar verebilir (**HMK md 433/1**)

¹⁰¹ Taraflarca yapılacak bu belirleme, HMK'nın tahkim kısmında öngörülen emredici düzenlemelere aykırı olamaz

Yargılamanın Sona Ermesi

- Tahkim yargılaması kural olarak nihai hakem kararının verilmesi ile sona erer (**HMK md 435/1**)

Yargılamayı sona erdiren diğer durumlar:

- Davalının itirazı üzerine hakem veya hakem kurulunun uyuşmazlığın kesin olarak çözümünde davalının hukuki yararı bulunduğunu kabul etmesi hali hariç, davacı davasını geri alırsa (**HMK md 435/1-a**)
- Taraflar, yargılamanın sona erdirilmesi konusunda anlaşılırsa (**HMK md 435/1-b**)
- Hakem veya hakem kurulu, başka bir sebeple yargılamanın sürdürülmesini gereksiz veya imkansız bulursa (**HMK md 435/1-c**)
- Tahkim süresinin uzatılması konusunda anlaşamayan tarafların, uzatma talebi mahkeme tarafından da reddedilirse (**HMK md 435/1-ç; md 427/2**)
- Taraflarca kararın oy birliğiyle verilmesinin öngörülmesine rağmen, hakem kurulu oy birliğiyle karar veremezse (**HMK md 435/1-d**)
- Taraflar, hakem veya hakem kurulunun belirlediği avansı süresi içinde yatırmazlarsa, hakem veya hakem kurulu öncelikle yargılamayı durdurur. Yargılamanın durdurulmasından itibaren **1 AY** içinde de avans yatırılmazsa tahkim yargılaması sona erer (**HMK md 435/1-e; md 442/2**)

Hakem Kararlarına Karşı Kanun Yolları

- İptal davası
- Yargılamanın Yenilenmesi [*Yargılamanın yenilenmesi davası mahkemede görülür* (**HMK m. 443/2**)]

Hakem Kararlarının İcrası

Hakem kararlarının icra edilebilmesi için kesinleşmesi şart değildir

Arabuluculuk

- Zorunlu arabuluculuk
- İhtiyari arabuluculuk
- Çözüm önerme yetkisine sahip arabulucu
- Çözüm önerme yetkisine sahip olmayan arabulucu

Arabulucu: Arabuluculuk faaliyetini yürüten, arabuluculuk siciline kayıtlı, bağımsız ve tarafsız gerçek kişi

• Temel Özellikleri:

- Arabulucu gerçek kişi olmalıdır (**HUAK md 2/1-a**)
- Kanunun öngördüğü arabuluculuk eğitimini almış olması gerekir (**HUAK md 25**)
- Arabulucu bağımsız ve tarafsız olmalıdır (**HUAK md 9**)
- Arabulucunun, arabuluculuk faaliyetlerini yürütebilmesi için arabuluculuk siciline kaydolması gerekir (**HUAK md 6**)
- Arabulucu hukuk fakültesi mezunu olmak zorundadır (**HUAK md 22**)

• Arabulucunun Hakları:

- Arabulucu unvanını kullanma hakkı (**HUAK md 6**)
- Ücret ve masraf isteme hakkı (**HUAK md 7**)
- Taraflarla iletişim kurma ve görüşme hakkı (**HUAK md8**)
- Taraflardan uyuşmazlık konusu ile ilgili bilgi isteme hakkı (**HUAK md 11**)

- **Arabulucunun Yükümlülükleri:**

- Tarafsız ve bağımsız davranma yükümlülüğü
- Tarafların eşitliğini gözetme yükümlülüğü (*HUAK md 3/2; md 9/3*)
- Görevini özenle yerine getirme yükümlülüğü (*HUAK md 9/1*)
- Görevini şahsen yerine getirme yükümlülüğü (*HUAK md 9/1*)
- Sır saklama yükümlülüğü (*HUAK md4/1*)
- Arabuluculuk unvanını kullanma yükümlülüğü (*HUAK md 6*)
- Tarafları aydınlatma yükümlülüğü (*HUAK md 11*)
- Reklam yasağına uyma yükümlülüğü (*HUAK md 12*)
- Sicile kaydolma yükümlülüğü (*HUAK md 2/1-a; md 6/1; md 19 vd*)
- Aidat ödeme yükümlülüğü (*HUAK md 12/2*)

- **Arabuluculuğun Özellikleri:**

- Arabuluculuk bir yargılama faaliyeti değildir
- Arabuluculuk yoluna başvurulabilmesi uyuşmazlığın tarafların üzerinde tasarruf yetkisi olan bir konuya ilişkin olmasına bağlıdır
- İMK (*İMK md 3/1*), TTK (*TTK md 5/A*) ve TKHK'da (*TKHK md 73/A*) öngörülen haller hariç olmak üzere, arabulucuya başvuru ihtiyaridir
- Arabuluculuk tarafların eşitliği esası üzerine bina edilmiştir
- Arabuluculuk faaliyeti sırasında tarafların ve arabulucunun edindiği bilgiler gizlidir
- Arabuluculuk faaliyeti sırasında arabulucu, tarafların çözüm üretemedikleri noktalarda somut çözüm önerileri de getirebilir (*HUAK md 15/7*)
- Arabuluculuk yoluna başvurulması zamanaşımı süresini durdurur ve hak düşürücü süreyi korur
- Arabuluculuk sonunda taraflar anlaşılırsa bir anlaşma belgesi düzenlenir. İcra edilebilirlik şerhi içeren bu anlaşma belgesi ilam niteliğinde belge mahiyetindedir
- Söz konusu anlaşma tutanağı maddi anlamda kesin hüküm gibi sonuç doğurmakta ve buna bağlı olarak hem dava şartı hem de kesin delil etkisi göstermektedir
- Taraflar, avukatlar ve arabulucuların birlikte imzaladıkları anlaşma belgesi icra edilebilirlik şerhine ihtiyaç olmaksızın ilam niteliğinde belge sayılır (*HUAK md 18/4*)

- **Arabuluculuk Faaliyetinin Başlaması ve Yürütülmesi:**

- Bir tarafın arabulucuya başvuru teklifini diğer taraf teklifin kendisine ulaşmasından itibaren **30 GÜN** içerisinde kabul etmezse, arabulucuya başvuru teklifi reddedilmiş sayılır (*HUAK md 13/2*)
- Davanın açılmasından sonra taraflar birlikte arabulucuya başvurmak isterse, mahkeme yargılamayı **3 AY**'ı geçmemek üzere erteler. Tarafların birlikte talep etmeleri halinde bu süre **3 AY** daha uzatılabilir (*HUAK md 15/5*)
- Taraflar arabulucu seçimini kendileri birlikte yapabilecekleri gibi seçimi üçüncü kişiye de bırakabilirler
- Arabuluculuk usulünü taraflar serbestçe kararlaştırabilirler
- Arabuluculuk faaliyetine başvuru davanın açıldığı tarihten önce gerçekleşmişse, arabuluculuk süreci tarafların ilk toplantıya davet edilerek taraflarla arabulucu arasında arabuluculuk faaliyetinin devam ettirilmesi hususundaki anlaşmanın bir tutanakla belgelendirildiği andan itibaren başlar (*HUAK md 16/1*)
- Arabuluculuk yoluna davanın açılmasından sonra başvurulması halinde ise arabuluculuk süreci:
 - Mahkemenin arabulucuya başvuru davetinin taraflarca kabul edilmesi veya
 - Tarafların duruşma dışında arabulucuya başvurma konusunda anlaşmaları halinde bu hususu mahkemeye yazılı olarak beyan ettikleri ya da

- Tarafların arabulucuya başvuru konusunda duruşmada anlaşmaları halinde bu hususun tutanağa geçirildiği tarihte başlamış olur
 - Arabulucu seçildikten sonra en kısa sürede tarafları ilk toplantıya davet eder (**HUAK md 15/1**)
 - Yargısal nitelik taşıyan ve sadece hakimler tarafından kullanılacak yetkiler (*örneğin, bilirkişiye başvurma, yemin ettirme, tanık dinleme ve keşif gibi*) arabulucu tarafından kullanılmaz (**HUAK md 15/4**)
- **Arabuluculuğun Sona Ermesi:**
 - Tarafların anlaşmaya varması
 - Taraflara danışıldıktan sonra arabuluculuk için daha fazla çaba sarf edilmesinin gereksiz olduğunun arabulucu tarafından tespit edilmesi
 - Taraflardan birinin karşı tarafa veya arabulucuya, arabuluculuk faaliyetinden çekildiğini bildirmesi
 - Tarafların anlaşarak arabuluculuk faaliyetini sona erdirmesi
 - Uyuşmazlığın arabuluculuğa elverişli olmadığı veya CMK gereğince uzlaşma kapsamına girmeyen bir suçla ilgili olduğunun tespit edilmesi
 - Arabuluculuk faaliyeti sonunda tarafların anlaştıkları, anlaşamadıkları veya arabuluculuk faaliyetinin nasıl sonuçlandığı bir tutanak ile belgelendirilir
 - Arabuluculuk faaliyetinin sona ermesi halinde, arabulucu, bu faaliyete ilişkin kendisine yapılan bildirim, tevdi edilen ve elinde bulunan belgeleri, düzenlediği tutanağı **5 YIL** süre ile saklamak zorundadır
 - Arabulucu, tutanağın bir örneğini arabuluculuk faaliyetinin sona ermesinden itibaren **1 AY** içinde Hukuk İşleri Genel Müdürlüğü'ne gönderir
 - Tarafların arabuluculuk faaliyetinde vardıkları anlaşmanın icra edilebilirliğine de karar verilmişse, bu belge ilam niteliğindedir (**HUAK md 18/2**). Taraflar anlaşma belgesini icra edilebilirlik şerhi verdirmeden başka bir resmî işlemde de kullanabilirler (**HUAK md 18/3**)

Bireysel Başvuru

Bireysel Başvuru: Anayasa'da tanınan **ve aynı zamanda** AİHS ve eki protokollerinde yer alan ve Türkiye tarafından kabul edilen temel hak ve özgürlüklerin kamu gücü tarafından ihlal edilmesi halinde, temel hak ve özgürlükleri ihlal edilen bireylerin başvurdukları anayasa hukukuna özgü bir dava türü

- Yapılan işlemin, o işlemin muhataplarını doğrudan etkilemesi ve onlar için bağlayıcılık arz etmesi gerekir (**6216 md 46/1**)¹⁰²
- AYM kararları ile Anayasa'nın yargı denetimi dışında bıraktığı işlemler ve yasama işlemleri ile düzenleyici idari işlemler aleyhine doğrudan bireysel başvuru yapılamaz
- Bireysel başvuru yolunda AYM, hukuka uygunluk bağlamında bir değerlendirme yapmayıp sadece dava konusu yapılan eylem ya da işlemle bireysel başvuru yolu ile teminat altına alınan temel hak ve özgürlüklerin ihlal edilip edilmediği noktasında bir inceleme yapmaktadır
- Bireysel başvuru yoluna gidilmesi, temel hak ve özgürlüklere yönelik ihlallerin diğer hak arama yolları kullanılarak giderilememesi halinde mümkündür

¹⁰² "Bireysel başvuru ancak ihlale yol açtığı ileri sürülen işlem, eylem ya da ihmali nedeniyle güncel ve kişisel bir hakkı doğrudan etkilenenler tarafından yapılabilir"

Bireysel Başvurunun Gösterdiği Temel Özellikler

• Süreye İlişkin Koşullar ve Başvurunun Gereççeli Olması Zorunluluğu:

- **Zaman itibari ile uygulanma:** AYM'nin bireysel başvuruyu inceleyebilmesi için, bireysel başvuruya konu teşkil edecek ihlallerin AYM tarafından bireysel başvuruların kabul edilmeye başladığı tarihten sonra gerçekleşmesi gerekir
- **Başvuru süresi:** Başvuru yollarının tüketildiği tarihten itibaren; başvuru yolu öngörülmemişse ihlalin öğrenildiği tarihten itibaren **30 GÜN** içinde bireysel başvurunun yapılması gerekir
- **Eski hale getirme:** Haklı bir mazereti nedeniyle süresi içinde bireysel başvuru yoluna başvuramayanlar, mazeretin kalktığı andan itibaren **15 GÜN** içinde ve mazeretlerini belgeleyen delillerle birlikte bireysel başvuru yoluna gidebilirler (**6216 md 47/5**)
- **Hakkın tekrar canlandırılmasının mümkün olmaması:** İdareye yeni bir başvuru yapmak sureti ile aynı nedenlere dayanarak başvuru (dava açma) süresinin yeniden başlatılması mümkün değildir
- **Olağanüstü Kanun yollarına başvurunun süreyi durdurmaması:**
- **Başvurunun gereççeli ve yazılı olarak yapılması:** Dilekçede başvuru gereççeleri ve ispat vasıtaları gösterilmeli, başvuru yolunun ve varsa temsilcisinin kimlik ve adres bilgileri, işlem, eylem ya da ihmal nedeniyle ihlal edildiği ileri sürülen hak ve özgürlük ve dayanılan Anayasa hükümleri, ihlal gereççeleri, başvuru yollarının tüketilmesine ilişkin aşamaları, başvuru yollarının tüketildiği tarih (*başvuru yolu öngörülmemişse ihlalin öğrenildiği tarih*) ile varsa uğranılan zarar belirtilmeli, dayanılan deliller ile ihlale neden olduğu ileri sürülen işlem veya kararların aslı ya da örneği eklenmelidir

• Davacıya İlişkin Koşullar:

- İhlale yol açtığı ileri sürülen işlem, eylem ya da ihmal nedeniyle güncel ve kişisel bir hakkı doğrudan etkilenen her Türk vatandaşı (*tüzel kişiliğe ait haklarının ihlal edildiği gereççesine dayalı olarak tüzel kişiler*) bireysel başvuru yapabilir

• Davalıya İlişkin Koşullar:

- Bireysel başvuru yolu, herhangi bir sınırlandırma yapılmaksızın, sadece kamu gücü tarafından yapılan ihlallere karşı kabul edilmiştir
- Yasama işlemleri ile düzenleyici idari işlemler aleyhine doğrudan bireysel başvuru yapılamaz
- AYM kararları ile Anayasanın yargı denetimi dışında bıraktığı işlemler bireysel başvuruya konu olamaz

• Bireysel Başvurunun Konusuna İlişkin Koşullar:

- Anayasa ile güvence altına alınan temel hak ve özgürlüklerden
 - sadece İHAS kapsamına giren ve
 - Türkiye'nin taraf oldukları konular
- bireysel başvurunun kapsamındadır
- İdarenin düzenleyici işlemleri kapsam dışındadır

➤ Esasa ilişkin AYM kararları¹⁰³ maddi anlamda kesin hüküm teşkil eder

AİHM'ye Bireysel Başvuru

AİHM Bireysel Başvuru: Yabancılar da dahil olmak üzere kişiler, hükümet dışı kuruluşlar ve insan topluluklarının, AİHS ve bu sözleşmenin Türkiye'nin taraf olduğu ek protokolleri ile teminat altına

¹⁰³ açıkça dayanaktan yoksun olma, zaman bakımından yetkisizlik, süre aşımı nedeni ile ret, kişi yönünden yetkisizlik, konu yönünden yetkisizlik ve ihlalin varlığının tespiti halinde bu ihlalin sonucunu ortadan kaldıracak şekilde verilen kararlar

alınan temel hak ve özgürlüklerin ihlali halinde, (*bunların ihlal edilip edilmediğinin araştırılması için*) AİHM'ye başvuru sureti ile gerçekleştirdikleri hukuksal imkan

- Başvuru öncesinde, AYM bireysel başvuru yolu dahil, iç hukuk yolları tüketilmelidir
- Başvurucunun talebi haklı görülürse, mahkeme ihlal ve duruma göre tazminat kararı verir. Türkiye açısından, AİHM'nin ihlal kararı vermesi bir yargılamanın yenilenmesi nedenidir. Taraflar süresi içinde yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurarak ilgili kararı iptal ettirmezlerse, AİHM'nin ihlal kararına rağmen, kesin hüküm taraflar arasındaki varlığını devam ettirir